

DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA
ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

Neval OKAN

(Doktora Tezi)

Eskişehir 1997

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA
ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

(Doktora Tezi)

Danışman: Doç. Dr. Ayşe Tülin YÜRÜK

Neval Okan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHAKESİ

Eskişehir-1997

Ö Z E T

Denetim organı bulunmayan ortaklıklarda, ortakların denetimi çok önemlidir. Bu nedenle denetim organı bulunmayan ortaklıklarda, ortakların denetimi, denetim organı bulunan ortaklıklara göre, daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Yasa koyucu, özellikle sorumluluğu sınırsız olan ortaklara çok geniş denetim yetkileri tanımıştır.

Bu araştırmada, denetim konusu ele alınmış ve üç bölüm halinde incelenmiştir. Birinci bölümde, genel olarak denetim ele alınmış; denetimin tanımı, konusu, amacı ve önemi incelenmiştir.

İkinci bölümde, ortaklıklarda ortakların denetimi ele alınarak incelenmiş ve bu, denetim organı bulunan ve bulunmayan ortaklıklar kapsamında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, araştırmanın asıl konusu olan denetim organı bulunmayan ortaklıklarda ortakların denetimi, ortakların bireysel ve kollektif hakları kapsamında ele alınarak inceleme konusu yapılmıştır.

ABSTRACT

In companies which don't have any body of control, the control of partners is very important. For this reason, in companies which don't have any body of control, the control of partners is arranged more comprehensively with respect to companies which have a body of control. The lawmaker has given considerably more extensive control right particularly to partners with unlimited responsibility.

In this study, the subject of control is examined in three chapters. In the first chapter the subject of control is handled generally and the definition, subject, object and importance of control are examined.

In the second chapter, the control of partners in companies is examined and evaluated within the content of companies with and without body of control.

In the third chapter, the control of partners in companies that don't have any body of control, which also constitutes the subject matter of this thesis, is studied within the the content of individual and collective rights of partners.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

Birinci Bölüm

ORTAKLIKLARDA DENETİM

I. GENEL OLARAK.....	4
II. DENETİM KAVRAMI VE DENETİMİN TANIMI.....	5
1. Denetim Kavramı.....	5
2. Denetimin Tanımı.....	7
III. DENETİMİN KAPSAMI VE DENETİM USULLERİ.....	9
1. Denetimin Kapsamı.....	9
2. Denetim Usulleri.....	9
IV. DENETİMİN KONUSU.....	10
1. Muhasebe Denetimi.....	11
A. Muhasebenin Tanımı.....	12
B. Muhasebe Bilgilerinin Niteliği.....	13
C. Hesaplar.....	15
a. Bilanço.....	15
b. Kar Zarar Hesabı.....	17
c. İşletme Hesabı.....	18

d. Diğer Hesaplar.....	18
e. Envanter.....	19
D. Muhasebe Denetiminin Sonucu.....	21
2. Yazılı Belgelerin Denetimi.....	22
A. İspat Edici Belgeler.....	22
B. Diğer Yazılı Belgeler.....	23
3. Malvarlığının Denetimi.....	24
4. Maddi Olmayan Verilerin Denetimi.....	25
V. DENETİMİN AMACI VE ÖNEMİ.....	26
1. Denetimin Amacı.....	26
2. Denetimin Önemi.....	29
VI. DENETİMİN ZAMANI.....	31

İkinci Bölüm

ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN DENETİMİ

I. GENEL OLARAK.....	33
II. DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ.....	35
III. DENETİM ORGANI BULUNAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ	36
1. Anonim Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	36
A. Genel Olarak.....	36
B. Hesap ve Raporları İnceleme Hakkı.....	39
C. Ortaklığın Ticari Defterleri İle Yazışmalarını İnceleme Hakkı..	44

D. Denetçilere Şikayette Bulunma Hakkı.....	49
E. Hesaplar Hakkında Denetçileri Uyarma Hakkı.....	50
F. Özel Denetçi Seçimini İsteme Hakkı.....	51
2. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklarda	
Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	54
3. Limited Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	55
4. Kooperatif Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	57

Üçüncü Bölüm

DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

I. GENEL OLARAK.....	58
II MUKAYESELİ HUKUKTA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ.....	61
1. İsviçre Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi	61
A. Adi Ortaklıklarda.....	61
B. Kollektif Ortaklıklarda.....	65
C. Komandit Ortaklıklarda.....	66
D. Limited Ortaklıklarda.....	70
2. Fransız Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	71
A. Adi Ortaklıklarda.....	71
B. Kollektif Ortaklıklarda.....	72
C. Komandit Ortaklıklarda.....	74
D. Limited Ortaklıklarda.....	76
3. Alman Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	77

A. Adi Ortaklıklarda.....	77
B. Kollektif Ortaklıklarda.....	78
C. Komandit Ortaklıklarda.....	81
D. Limited Ortaklıklarda.....	82
4. Belçika Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	83
A. Adi Ortaklıklarda.....	83
B. Kollektif Ortaklıklarda.....	83
C. Komandit Ortaklıklarda.....	84
D. Limited Ortaklıklarda.....	84
5. Lüksemburg Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	85
A. Adi Ortaklıklarda.....	85
B. Kollektif Ortaklıklarda.....	86
C. Komandit Ortaklıklarda.....	86
D. Limited Ortaklıklarda.....	87
III. TÜRK HUKUKU'NDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ.....	88
1. Yasalardaki Düzenlemeler.....	88
A. Borçlar Yasası'ndaki Düzenlemeler.....	88
B. Ticaret Yasalarındaki Düzenlemeler.....	89
a. Eski Ticaret Yasası'ndaki Düzenlemeler.....	89
b. Türk Ticaret Yasası'ndaki Düzenlemeler.....	94
2. Adi Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	96
A. Genel Olarak.....	96
B. Bireysel Denetim Hakkı.....	98
a. Denetim Hakkının Sahibi.....	98
b. Denetim Hakkının Konusu.....	106
c. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi.....	108

d. Denetim Hakkının Sona Ermesi.....	109
e. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi.....	110
f. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar.....	110
g. Tasfiye Halinde Denetim Hakkı.....	111
h. Yönetimin Hesap Vermesi.....	112
C. Ortaklık Kararlarına Katılma.....	112
3. Kollektif Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	116
A. Genel Olarak.....	116
B. Bireysel Denetim Hakkı.....	119
a. Denetim Hakkının Sahibi.....	119
aa. Ortak.....	119
bb. Temsilciler.....	123
cc. Mirasçılar.....	124
dd. Aynı Hak Sahipleri.....	127
b. Denetim Hakkının Konusu.....	127
aa. Ortaklık İşlerinin Gidişi Hakkında Bizzat Bilgi Edinmek.....	128
bb. Ortaklığın Evrak ve Defterlerini İncelemek.....	130
cc. Ortaklığın Mali Durumunu Gösteren Cetvel Düzenlemek.....	132
c. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi.....	134
d. Denetim Hakkının Sona Ermesi.....	137
e. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi.....	137
f. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar.....	139
g. Tasfiye Halinde Denetim Hakkı.....	141

h. Yönetimin Hesap Vermesi.....	144
C. Ortaklık Kararlarına Katılma.....	145
4. Komandit Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	146
A. Genel Olarak.....	146
B. Bireysel Denetim Hakkı.....	149
a. Komandite Ortağın Denetim Hakkı.....	149
b. Komanditer Ortağın Denetim Hakkı.....	150
aa. Olağan Denetim Hakkı.....	150
aaa. Denetim Hakkının Sahibi.....	151
bbb. Denetim Hakkının Konusu.....	156
bb. Olağanüstü Denetim Hakkı.....	159
aaa. İstem.....	159
bbb. Önemli Nedenlerin Varlığı.....	160
ccc. Mahkeme Kararı.....	161
ddd. Denetim Hakkının Konusu.....	163
cc. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi....	163
aaa. Kural.....	163
bbb. Yasal Sınırlama.....	165
ccc. Denetim Hakkının Yitirilmesine Neden Olan Davranışlar.....	167
ddd. Denetim Hakkının Yitirilmesine Neden Olan Davranışların Niteliği.....	168
eee. Yitirilen Denetim Hakkının Kapsamı.....	170
fff. Denetim Hakkının Yitirilmesinin Önlenmesi ve Tekrar Kazanılması.....	171

dd. Denetim Hakkının Sona Ermesi.....	172
ee. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi...	173
ff. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar.....	173
gg. Tasfiye Halinde Denetim Hakkı.....	174
hh. Yönetimin Hesap Vermesi.....	175
C. Ortaklık Kararlarına Katılma.....	175
5. Limited Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi.....	175
A. Genel Olarak.....	175
B. Bireysel Denetim Hakkı.....	176
a. Yönetim Hak ve Görevinin Bütün Ortaklara Ait Olması Durumunda.....	176
b. Yönetim Hakkının Bütün Ortaklara Ait Olmaması Durumunda.....	178
C. Ortaklık Kararlarına Katılma.....	179
SONUÇ.....	180
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	184

KISALTMALAR

A.g.k.	: Adı geçen kaynak
Alm.TY.	: Alman Ticaret Yasası
B.	: Bası
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: Bakınız
Bank.Y.	: Bankalar Yasası
BY.	: Borçlar Yasası
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CO.	: Code Des Obligation
dpn.	: Dipnot
E.	: Esas
Esader	: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi
ETY.	: Eski Ticaret Yasası
f.	: Fıkra
Fr.TY.	: Fransız Ticaret Yasası
G.	: Gün
HD.	: Hukuk Dairesi
HGB.	: Handelsgesetzbuch
İİBF.	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İsv.BY.	: İsviçre Borçlar Yasası
K.	: Karar

Koop.Y.	: Kooperatifler Yasası
m.	: Madde
mük.	: Mükerrer
N.	: No
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
TD.	: Ticaret Dairesi
TTY.	: Türk Ticaret Yasası
vb.	: Ve benzeri
VUY.	: Vergi Usul Yasası
Y.	: Yargıtay

GİRİŞ

Denetim ortaklıklarda büyük öneme sahiptir. Denetim, ortaklık yöneticileri tarafından yapılan iş ve işlemlerin ne olduğunu, ortaklığın amacını gerçekleştirmede nerelere ulaşıldığını saptar. Denetleme ayrıca ortaklıkta yapılanların doğru ve usulüne uygun olup olmadığını ortaya koyar.

Denetleme yalnızca yönetimde yer almayan ortakların ve ortaklıkla ilişkisi bulunan üçüncü kişilerin çıkarlarına hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda yöneticiler açısından da olumlu sonuçlar doğurur.

Denetimi yapanlar, sadece belirli bilgilere ulaşip durum saptaması yapmakla yetinmezler. Denetim çok geniş anlamı ile hem inceleme

yapmayı hem de inceleme sonucunda yapılacak sonraki işlemleri kapsar.

Denetleme, ortaklığa sermayesini bağlayan ortaklar açısından çok önemlidir. Ancak, ortaklıklarda denetim organının bulunup bulunmaması yasa koyucunun, ortakların denetim haklarını geniş ya da sınırlı olarak düzenlenmesine neden olmuştur.

Tez konusunun incelenmesi üç bölüm halinde ele alınabilir. Denetim konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için, birinci bölümde, denetimle ilgili olarak genel bilgilere yer verilmiştir. Denetim kavramı ve tanımı, denetimin kapsamı, denetim usulleri, denetim konuları, denetimin amacı ve önemi ayrıntılı olarak birinci bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde denetim organı bulunan ortaklıklar ve denetim organı bulunmayan ortaklıklar ayırımı ile bu ayırım kapsamında ortakların denetim haklarına ilişkin düzenlemelere kısaca yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, asıl inceleme konusunu oluşturan, denetim organı bulunmayan ortaklıklarda ortakların denetim hakları ele alınmış mukayeseli hukuktaki düzenlemelere de yer verilmek sureti ile ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. İncelemenin ağırlık noktasını kolektif

ve komandit ortaklıklar oluşturmakla birlikte, genel yasa olan Borçlar Yasası'na yapılan yollamalar nedeni ile öncelikle adi ortaklıkta ortakların denetim hakları incelenmiş, ayrıca ortak sayısı yirmiye geçmeyen limited ortaklıklara da yer verilmiştir.

İncelemede ayrıca, her ortaklık tipine göre, ortakların denetim haklarındaki farklılıklar ve bu farklılıkların yerinde olup olmadığı araştırılmıştır.

Birinci Bölüm

ORTAKLIKLARDA DENETİM

I. GENEL OLARAK

Ortaklığın işlemleri incelendiğinde, bir işlemin gerçekleşmesi aşaması ile aynı işlemin denetimi aşaması birbirinden farklıdır. Denetimi yapan aynı zamanda yönetimin içinde yer alıyor ise, denetim faaliyetini açıkça görmek olanaksızdır. Ancak denetimi yapan yönetimin dışında ise denetimin diğer faaliyetlerden ayrıldığını açıkça görebiliriz. Gerçekten bir amaca yönelik her iktisadi davranışta birbirini izleyen üç aşama göze çarpar. Bu aşamalar planlama aşaması, yürütme aşaması ve denetim aşamasıdır ¹.

¹ Ersin GÜREDİN, "İşletmelerde Denetim Fonksiyonu", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, C.III., S.1, Nisan 1974, s.167.

Denetim ortaklıklarda büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle ortaklar, yapılan işlemlerde yasalara ve ortakların çıkarlarına uygun olarak hareket edilip edilmediğini izlemek için, yapılan işlemler hakkında bilgi almak isterler. Bir ortaklığa ortak olan kimse, yönetici durumda değil ise ortaklık işleri ile ilgisi olmadığından, yapılan işleri izleyemez. Oysa sermayesini ortaklığa bağlayan ortak, ortaklık işlemlerini izleyebilmelidir². Denetim, ortaklığın gizlilik alanına karışma olarak da kabul edilemez. Bu nedenle yasa koyucu denetim konusunda, ortaklıklar için çeşitli düzenlemelere gitmiştir³.

Denetim konusunda öğretide ve mevzuatta değişik terimler kullanılmaktadır.

II. DENETİM KAVRAMI VE DENETİMİN TANIMI

1. Denetim Kavramı

Denetim, kontrol, gözetme, bakma, bilgi alma, inceleme, murakabe gibi çeşitli başlıklar altında düzenlenmektedir. Gerek yasal düzenlemelerde ve gerekse uygulamada denetim kavramı ile ilgili

² Akar ÖCAL, "Limited Şirketlerde İç Denetleme", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, C.VII., S.2, Haziran 1971, s.187.

³ TTY.m.273, 275, 347, 359, 363, 365, 380, 393, 458 (Anonim Ortaklıklar); TTY.m. 167, 240, 241 (Kollektif Ortaklıklar); TTY.m.249 (Komandit Ortaklıklar); TTY.m.548 (Limited Ortaklıklar); TTY.m.484 (Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklar); Koop.Y.m.25.

olarak bir çok terim kullanılmaktadır. Denetim işlemi ile ilgili terimlerin çokluğu, dağınıklığı ve kavram olarak anlamlarının farklılığı bir sorun olarak görünmektedir. Teftiş, murakabe, kontrol, denetim, tetkik, araştırma gibi terimler rastgele ve birbirine eş veya farklı anlamlarda kullanılmaktadır⁴. Ticaret Yasası'nda "murakabe", "kontrol", ve "murakıp" terimleri kullanılmıştır⁵. Sermaye Piyasası Yasası'nda ve Sermaye Piyasası Yasası ile ilgili yönetmelik ve tebliğlerde denetim ve denetçi kavramlarına yer verilmiştir. Kooperatifler Yasası'nda ve Anayasa'da ise, "denetim" ve "denetçi" terimleri kullanılmıştır⁶. Bankalar Yasası'nın "Denetim" başlıklı 61-64 maddelerinde ise "denetim", "denetleme, "denetçi" ve "murakıp" kavramları kullanılmıştır⁷. Aynı şekilde kaynak İsviçre Borçlar Yasası(CO)'nın Fransızca metninde de, yasa koyucu Almanca dört deyim için çevirisi⁸ için "contrôl" ve "contrôleur" sözcükleri ile Almanca "prüfen" ve "prüfung" sözcüklerini ifade etmek için dört ayrı Fransızca deyim kullanmıştır⁹.

⁴ Ömer Adil ATASOY, **Anonim Ortaklıkların Denetlenmesinde Hakim Olan Esaslar ve Türk Hukukunda Denetleme Organının Görevi**, Anadolu Üniversitesi Yayın N: 65, İİBF Yayınları N:19, Eskişehir, 1984, s.7.

⁵ **Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik**, (RG., 13.12.1988 G. ve 19663 S.); Bağımsız Denetleme Kuruluşları ve Denetçilerine İlişkin Genel Esaslar, (RG.,18.06.1988 G. ve 19846 S.); Bağımsız Denetleme Çalışması ve Raporlanmasının İlike ve Kuralları (RG. 18.06.1988 G. ve 19846 S.)

⁶ Bkz.Koop.Y.m.24-65; Anayasa m.79, 98, 108, 144, 160, 167

⁷ Bank.Y.m.61-64'de "Denetim" başlığı altında bankaların denetimi düzenlenmiştir.

⁸ Kontrolle (au Kontrollstelle), Prüfung, Beaufsichtigung, Veberwachung.

⁹ Vérifier, Contrôler, examiner, expertiser Clauda LASSERRE, **Le contrôle de**

Türkçemize girmiş bulunan denetim, denetçi, denetleyici, kontrol ve kontrolör gibi sözcükler yabancı kaynaklıdır ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Kök anlamı bakımından "kontrol" diğer veya karşıt bir kayıt veya belge aracılığı ile bir şeyin doğruluğunu araştırmak ve incelemektir. Kök latineden gelmiştir. "contra" karşılık, zıt; "rotulus" karşıt liste, karşılık defter anlamlarına gelmekte olup, zamanla bugünkü biçimini almıştır¹⁰.

Günümüzde kontrol etmek ya da denetlemek yalnızca doğruluğu araştırmak anlamında değil, yönetmek, sınırlamak, düzene sokmak anlamlarına da gelmektedir. Biz, öğretilerde de kabul gören ve diğer sözcüklerle bazen eş anlamda bazen de farklı anlamları içermek üzere kullanılan denetim sözcüğünü kullanacağız.

2. Denetimin Tanımı

Ortaklıklarda denetim, ne yapıldığını, nereye ulaşıldığını, nerede bulunulduğunu ortaya koyar. Denetimde olması gereken ile olan karşılaştırılır ve birbirlerine uygun olup olmadıkları saptanır. Denetim, yapılanın doğru ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığına ilişkin bir incelemedir¹¹. Denetim, sözcük anlamı ile "bir işin doğru ve yöntemine uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe

la gestion, l'examen de la situation et le secret des affaires dans les sociétés du CO, Étude de Droit Privé Suisse, Lausanne, 1945, s.25.

¹⁰ M.Ali AKTUĞLU, Denetleme ve Revizyon, İzmir, 1973, s.3.

¹¹ Kemal TOSUN, İşletme Yönetimi Genel Esaslar, B.6., Ankara, 1992, s.279.

etmek, teftiş etmek, kontrol etmek" şeklinde ifade edilmektedir ¹².

Bir diğer tanıma göre ise denetim, insan iradesinin açığa çıkması şeklinde beliren bir olayı inceleyerek, doğruluğunu ve samimiliğini anlamaktan ibaret olan ve insan tarafından isteyerek yerine getirilen bir eylemdir ¹³.

Denetim diğer bir açıdan ise, arzulanan bir amaca varılıp varılmadığını veya hangi ölçüde varılmış olduğunu araştırmak şeklinde tanımlanabilir ¹⁴.

Denetimi en geniş anlamı ile şu şekilde tanımlayabiliriz:

Denetim, mevcut projeleri ve hazırlıkları gözden geçirmek ve gerektiğinde bunların uygulamasını önlemek, işlemlerin gerçekleştirilmesinde hazır bulunarak gözlemek, geçmişe yönelik olarak daha önceden yapılanları inceleyerek analiz etmek, tüm bu incelemeler sonucunda elde edilen bilgilere göre hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını veya hangi ölçüde ulaşılmış olduğunu ve yönetime ilişkin iş ve işlemlerde herhangi bir usulsüzlük olup olmadığını saptamaktır.

¹² Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Milliyet Yayını, C.I, İstanbul, 1992, s.354

¹³ ATASOY, a.g.k., s.12.

¹⁴ AKTUĞLU, a.g.k., s.6

III. DENETİMİN KAPSAMI VE DENETİM USULLERİ

1. Denetimin Kapsamı

Denetim, ortaklık yönetimine ya da gözetimine ilişkin olabilir. İlk durumda, denetim işlemi, hataları araştırmak yerine, hataları araştırma dışında yönetimi aklamaya yönelik tüm işlemleri kapsar. İkinci durumda ise, yapılanları araştırmak ve tüm gerçekleri ortaya koymak olarak dūřünölür. Bu durumda denetimi, denetimi yapacak olanın yönetim içinde yer alıp almadığına veya söz konusu olanları ortaya çıkarmakla görevli olup olmadığına bakarak değerlendirmemiz gerekir.

Denetim yalnızca yapılanları saptamakla kalmaz. Denetim, inceleme yapmayı ve sonraki işlemleri de kapsar. Böyle olunca denetim hakkını kullanan kişi, çoğunlukla, işlemlerin tamamını gerçekleştirmeyi amaçlar. O halde denetim ulaşılabilecek son noktaya kadar yapılabilen tüm işlemleri içine alır. Bu nedenle istenene ulaşabilmek için, denetim işlemleri günlük, aylık veya yıllık zaman aralıkları ile yapılabilir. Diğer bir ifade ile denetim ya sürekli olur veya belirli zaman aralıkları ile yapılır.

2. Denetim Usulleri

Denetim bazen yasallığı ve doğruluğu bazen de yerindeliği araştırmaktır. Söz konusu iki eylem birbirinden bağımsızdır. Bu

nedenle denetimi yasallık ve doğruluk denetimi ve yerindelik denetimi olarak ikiye ayırmak olanaklıdır. Yasallık ve doğruluk denetimi, yöneticilerin iş ve işlemlerinin yasaya, ortaklık sözleşmesi hükümlerine ve ortaklığın usulüne göre alınmış kararlarına uygun olup olmadığına ilişkin olarak yapılır. Yerindelik denetimi ise, yöneticiler tarafından yapılan iş ve işlemlerin ortaklığın amacını gerçekleştirip gerçekleştirilemeyeceğine; yapılan işlemler yasal olsa bile bunların yerinde ve zamanında yapılmış iş ve işlemler olup olmadığına ilişkin olarak yapılan denetimdir.

Tüm bir denetim çoğunlukla olanaksızdır. Denetimi yaparken değişik türler(defterler, evraklar, vb.) veya konular(mali konular, idari konular vb.) arasında seçim yapmak gerekebilir.

Uygulamada hesapların gözden geçirilmesi belirli noktalarda ve dikkatli bir şekilde yapılır. Denetim bazen sınırlı olarak ve sondaj usulü de gerçekleştirilebilir.

Denetim, denetim hakkına sahip kişi ve kuruluşlarca yapılabilir. Denetim hakkına sahip olan kişi bu hakkını kendisi kullanabileceği gibi bilirkişi eliyle de kullanabilir.

IV. DENETİMİN KONUSU

Ortaklıklar, ortaklığın konularına ve işletmelerinin kapsam ve önemine göre tutulması zorunlu olan defter ve dosyaları tutmak;

bunların tutulmasında ortaklığın hesap yöntem ve usullerinde ana sözleşme ve Türk Ticaret Yasası hükümlerine uymak zorundadırlar. Denetimin konusu özellikle işletmenin mali konularını açıklayan muhasebe kayıtlarıdır. Bunun dışında ortaklıkla ilgili tüm yazılı belgeler, yani ortaklık yönetimine ilişkin olan ve ortaklığın durumunu ortaya koyan tüm belgeler (sözleşmeler, yazışmalar vb.); ortaklığın gözlenebilen yani açıkça ortada olan iş ve işlemleri (bu işlemler bazı hallerde ortaklığın dağılma ve ortaklar arası değişikliklere yol açan haklı neden olarak karşımıza çıkar); maddi olmayan veriler denetimin konusunu oluşturmaktadır. Bu sonuncular genelde ilgililerin bu yönde istemleri olmaksızın açıklanmasına gerek duyulmayan bilgilerdir. Bu bilgiler yazışmalarda, hesaplarda görülmezler. Örneğin olmuş bitmiş olaylar, projeler vb.¹⁵

Bu saydıklarımızı dört ana başlık altında toplayarak sırası ile inceleyeceğiz : Muhasebe, yazılı belgeler, mal varlığı, maddi olmayan veriler.

1. Muhasebe Denetimi

Ortaklıkların ortakları ve yöneticileri aynı kişiler ise bilgilerin kaydedilmesinin ve bu bilgilere ulaşılmanın fazla bir önemi olmayabilir. Ancak ortaklıklarda ortakların tamamı yönetimde değil ise

¹⁵ LASSERRE, a.g.k., s.31.

veya ortaklar ve yöneticiler farklı kişiler ise, yöneticiler dışındaki ortaklar doğru ve düzenli bilgilere gereksinim duyarlar. ortaklık eylemlerini, ancak bu şekilde denetleyebilmeleri olanaklıdır.

Ortaklıkların durumunu ve gidişatını anlamak için, ilk bakışta hesaplara bakmak yeterli gibi görünebilir. Ancak, bu kayıtlar yeterince doğru mudur? Mevcut dökümanlar yeterli midir? Bu bilgiler hangi usul ile sıraya konulacaktır? Her şeyden önemlisi gerçeğe nasıl ulaşılabilir? Bu ve benzeri sorulara yanıt aramak gerekir.

A. Muhasebe'nin Tanımı

En genel anlamda muhasebe finansal açıdan işlerin gidişatını gösteren tüm dökümanları kapsar. Bu anlamda muhasebe yazışmalarının bir kısmını, faturaları, defterleri ve ispat edici tüm belgeleri ifade eder.

Dar anlamda muhasebe, işletme içinde hesap, kayıt ve belge sistemini kurmak, defter tutmak ve diğer ilgili çalışmalarını gözetmek, sonuçları belgelerle saptamak ve özellikle yöneticilere doğru ve tam bilgi vermek işlemlerini içine alır¹⁶.

¹⁶ Yaşar KARAYALÇIN, **Muhasebe Hukuku**, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü Yayınları, B.2., Ankara, 1988, s.2; öğretide diğer yazarlarca da benzer tanım verilmiştir: Sabri BEKTÖRE-Halim SÖZBİLİR, **Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması**, Eskişehir, 1990, s.1."Muhasebe; işletmelerin sahip oldukları varlıkları ve bu varlıkların kaynakları üzerinde değişme yaratan mali nitelikteki işlemleri, kaydetmek, sınıflandırmak, özetlemek, analiz etmek, yorumlamak ve

Muhasebe, işletmenin, genel ve düzenli faaliyetlerini ortaya koyar, işletmenin finansal durumunu ve belirli dönemlerde aniden ortaya çıkan değişiklikleri görebilmek için tacir tarafından tutulan kayıtlardır. Envanter ve bilanço, kar zarar hesabı, işletme hesabı, diğer hesaplar ve defterler anlaşılır.

B. Muhasebe Bilgilerinin Niteliği

Muhasebe bilgileri geleceğe değil geçmişe yöneliktir. Örneğin verilen sözler, gelecekte doğacak olan haklar muhasebe kayıtlarında ender olarak gözükür.

Muhasebenin amacı ve görevi ilgili kişilere ortaklığa ait işletmenin mali ve ekonomik yapısı ve faaliyet sonuçları hakkında doğru ve tam bilgiler vermektir. Ancak bu, muhasebenin, işletme ile ilgili davranışların bir fotoğrafı olduğu anlamına gelmez.

Muhasebe bir işletmenin genel ve düzenli faaliyetlerini açıkça gösterir. İşletmenin hangi döneme ilişkin olursa olsun belli bir dönemdeki finansal durumunu doğru olarak belirtir. Geçmiş dönem

raporlamaktır"; Ümit ATAMAN, **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, B.8, İstanbul, 1994, s.1. " Muhasebe, işletme eylemlerinin kontrolünü olurlu kılmak, geleceğe ilişkin işletme eylemlerini planlamak, işletme içi ve dışındaki kişilere işletmeye ilişkin etkin kararlar alınması için, mali olaylarla ilgili bilgilerin toplanması ve iletilmesi işlemi olarak tanımlanabilir".

çok iyi değerlendirilmelidir ki, geleceğe yönelik tahminler yapılabilir. Bu nedenle muhasebe belli bir dönemdeki ve geçmiş dönemdeki finansal durumu açıkça ortaya koyar ve işletmenin gelecek dönemine ilişkin tahmin yapmamıza da olanak verir. Her ne kadar bu konuda muhasebe bilgilerinin tam ve doğru bilgiler olması gerekir ise de, muhasebe kayıtlarında yer alan rakamlar bazen yönetimleri aklamaya yönelik yasal görünen yanlışlarla doludur. Böyle olunca inceleme sonucunda elde edilen bilgiler çok da gerçekçi olmayacaktır. Bu durumda muhasebenin kendisi gerçeği yansıtmaktan çok uzaktır. Daha çok yönetimin yapmış olduğu iş ve işlemlerin doğruluğu ve haklılığı konusunda bir gerekçe oluşturur. Bu nedenle muhasebe kayıtlarının denetlenmesi uzun ve güçtür. Ancak birçok incelemeden elde edilen bilgiler karşılaştırıldığında sonuç alınabilir.

Etkili bir denetim yapabilmek için her şeyden önce incelenecek muhasebe kayıtlarının kapsamının sınırlanması ve hangi bilgilere ulaşılabilir ya da ulaşılan bilgiler yapılacak denetimin amacına uygun mudur, bunun saptanması gerekir.

Muhasebe tarafından verilen bilgiler aritmetik bir düzen içindedir. Ticari veya finansal karakterli bu bilgilerin sonuçlarını ancak uzman kişiler ortaya koyabilirler. Bazen mevcut durum ortaklığın geleceği hakkında kesin tahminler yapılmasına olanak sağlamayabilir. Yani ortaklığın gelecekteki olanaklarının yalnızca muhasebe bilgilerine bakılarak öngörülmesi olanaksızdır. Gerçek durumun saptanabilmesi

için ortaklığın yapısının, ekonomi politikasının ve belirleyici tüm etkenlerin birlikte değerlendirilmesi gerekir.

C. Hesaplar

a. Bilanço

Bir ticari işletmeye sahip ortaklıkların dönem sonunda mali durumunun saptanması ilgililer açısından önemlidir.

Vergi Usul Yasası m.178 kapsamına giren orta büyüklükteki ticari işletmeler, ikinci sınıf tacir olup, bunlar gelir gider tablolarından oluşan işletme hesabı özeti çıkarırlar (TTY.m.76 f.2, VUY.m.196). Vergi Usul Yasası m.177 kapsamına giren ve bilanço esasına göre defter tutan birinci sınıf tacirlerin ise dönem sonunda belirli bir tarihe göre bilanço çıkarma zorunlulukları vardır(TTY.m.74-75, VUY.m.192). Bilanço, işletmenin dönem sonundaki finansal durumu gösterir. Finansal durumun ve söz konusu inceleme sonuçlarının özeti olan bir tablodur. Diğer bir ifade ile bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıkları ve bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren mali tablodur¹⁷. Bu tablo önemli bilgiler verir. Bu önemli bilgilere karşın, bilançoyu incelemek gizli değildir ve mutlak surette incelemeye kapalı tutulan birçok bilgi bilançoda görülebilir.

¹⁷ ATAMAN, a.g.k., s.236.

Değerlemeye¹⁸ ilişkin hükümlerin Ticaret Yasası ve Vergi Usul Yasası'nda farklı şekilde düzenlenmesi uygulamada iki tür bilançonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ticaret Yasası hükümlerine uygun olarak hazırlanan bilançoya ticari bilanço, vergi yasalarına uyularak hazırlanan bilançoya da vergi bilançosu denir¹⁹.

Ortaklık ile ilgilenenler, hesap dönemi sonunda ortaklığın kar ya da zarar edip etmediğini ve ortaklığın gerçek mal varlığının ne olduğunu öğrenmek isterler.

Hesap dönemi sonunda, sonuçları ortaya koyan bilanço, bir sonuç açıklama bilançosudur. Bu bilanço işletmenin mal varlıklarının durumunu ortaya koymaz, işletmenin gerçek mal varlığı durumunu uzmanlar istem üzerine değerlendirirler²⁰.

Bilanço işletmenin son durumunu göstermeyebilir. Çünkü bir iktisadi değer, iktisadi anlamda işletmeye girmedikçe veya işletmeden çıkmadıkça bilançoya geçirilmeyebilir²¹. Kısaca diyebiliriz ki işletmeyi ilgilendiren her konunun belli bir hesap dönemi sonunda çıkarılacak olan bilançoda görülmesine olanak yoktur. Henüz kesinleşmemiş işlemler bilançoya dahil edilmezler ve bilançoda görünmezler.

¹⁸ Değerleme iktisadi bir varlığa değer biçme işlemidir.

¹⁹ Sabri BEKTÖRE-Yılmaz BENLİGİRAY, *Envanter ve Bilanço*, Eskişehir, 1994, s.31.

²⁰ KARAYALÇIN, *Muhasebe...*, s.41.

²¹ KARAYALÇIN, *Muhasebe...*, s.48.

Sonuç olarak, bilanço ilgililere yeterli bilgi vermez. Bilançoda yer alan bilgiler diğer benzer işletmeler ile karşılaştırma yapılmasına da olanak sağlamaz. Yararlı olabilmesi için bilançonun kar zarar hesabını desteklemesi gerekir. Bundan başka tüm dökümanların da belli bir sırada içinde incelenmesi, denetimi yapacaklar için yararlı olur.

b. Kar Zarar Hesabı

Kar zarar hesabı işletmelerin tüm işlemleri sonucu varlıklarında karşılıksız olarak oluşan artış ve azalışları izlemeye ve bunların sonucunda döneme ilişkin kar ve zararı tablodur. Daha önce de belirttiğimiz gibi yalnızca bilançoya bakarak, işletmenin ve işletmenin sahibi ortaklığın gerçek durumunu saptamak olanaksızdır. Bazen bilanço ile yetinmek hata yapılmasına da neden olabilir. Gerçek durumu saptayabilmek ancak bilançoda görünen kar ve zararın, işletmenin kar ve zarar hesabına eşit olması ile olanaklıdır

Kar zarar hesabı, ortaklıkların tüm işlemlerinin sonucunda varlıklarında karşılıksız olarak oluşan artış ve azalışların izlenebilmesini ve bunların sonucunda dönem sonundaki kar ya da zararın saptanmasını sağlar²².

²² BEKTÖRE-SÖZBİLİR, a.g.k., s.205

c. İşletme Hesabı

Vergi Usul Yasası işletmeleri defter tutma bakımından birinci sınıf işletme ve ikinci sınıf işletme olmak üzere iki sınıfa ayırmaktadır(VUY.m.176). Birinci sınıf işletmeler bilanço esasına göre; ikinci sınıf işletmeler ise işletme hesabı esasına göre defter tutarlar

Dönem sonunda çıkarılan işletme hesabı gider ve gelir tablosundan oluşur. İşletme hesabı, önemli gelir ve gider gruplarının özeti bir tablo olarak tanımlanabilir. Bu tablo kar zarar hesabının detaylı fakat yine de tam olmayan bir özeti şeklinde bir dökümandır. Bilanço ve kar-zarar hesabı net olarak hesap bakiyesini gösterdiği halde, işletme hesabı kesintisiz veriler içerir²³.

d. Diğer Hesaplar

Ortaklıkların dönem içindeki tüm işlemlerini, bilanço, kar-zarar hesabı ve işletme hesabı üzerinde izlemek olanaksızdır. Eğer denetimden beklenen amaca ulaşılmak isteniyor ise daha fazla bilgiye gerek vardır. Bu nedenle işlemlerin belirli bir düzene göre kaydedildiği birçok hesabın incelenmesine gerek duyulur. Özellikle ortaklıkların iş ve işlemlerinin denetimini yapacak kişilerin ortaya çıkan sonuçları daha iyi anlayabilmesi, birçok hesapta yer alan bilgilerin incelenmesi ile olanaklı olur. Bu hesapların uygulamada birçok açıdan çeşitli ayırımı

²³ LASSERRE, a.g.k., s.33.

yapılmaktadır²⁴.

Bilanço, kar-zarar hesabı ve işletme hesabı dışındaki diğer hesaplar; kasa hesabı, bankalar hesabı, mal hesabı, alacaklar hesabı, alacak senetleri hesabı, sair alacaklar hesabı, demirbaşlar hesabı, iştiraklar hesabı, sermaye hesabı, banka kredileri hesabı, borçlar hesabı, borç senetleri hesabı vb.dir.

e. Envanter

TTY.m.73'e göre; "envanter çıkarmak, saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kati bir şekilde ve müfredatlı olarak tesbit etmektir". VUY.m.186'ya göre ise; "envanter çıkarmak, bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları, saymak, ölçmek, tartmak ve değerlemek suretiyle kesin bir şekilde ve müfredatlı olarak tesbit etmektir". Özetle envanter, ortaklığa ait işletmelerin tüm varlıklarını ve alacaklarını, sermaye ve borçlarını saptamak, değerlemek ve kayıtlamak işlemlerini içermektedir²⁵.

Envanter işlemleri her dönem sonunda yapılır. Bu yasal bir zorunluluktur. İşletmeler dönem içinde de envanter yapabilirler. Ancak

²⁴ Örneğin bilanço hesapları-sonuç hesapları; ana hesaplar-yardımcı hesaplar v.b.

²⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. BEKTÖRE-BENLİGİRAY, a.g.k., s.15; ATAMAN, a.g.k., s.15 vd.

dönem içinde yapacakları envanter için yasal bir zorunlulukları bulunmamaktadır. Bunun dışında bazı durumların varlığı halinde de envanter çıkarmak olanaklıdır. Örneğin işletmelerin devrinde, birleşmesinde, tasfiyesinde vb. durumlarda.

Envanter, işletmelerin defterlerindeki kayıtları dikkate almaksızın sadece sayım ve değerlendirme ile yapılırsa buna "muhasabe dışı envanter" denir. Eğer envanter bilgileri işletmenin defterlerindeki kayıtlardan yararlanılarak yapılıyor ise buna da "muhasabe içi envanter" denilmektedir²⁶. Görüldüğü gibi envanter bilgilerine dayanılarak yapılacak denetimde, işletmenin tüm varlıkları, alacakları, borçları ve sermayesi görülebilir ve işletmenin genel durumu hakkında bir değerlendirme yapılabilir.

TTY.m.66'ya göre; her tacir, ticari işletmesinin iktisadi ve mali durumunu, borç ve alacak ilişkilerini ve her iş yılı içinde elde edilen sonuçları saptamak amacı ile işletmenin kapsam ve öneminin gerektirdiği bütün defterleri ve yasada belirtilen zorunlu defterleri tutmakla yükümlüdür.

Yasadan da açıkça anlaşılacağı gibi, defter tutmanın amacı işletmenin iktisadi ve mali durumunu, alacak ve borç ilişkilerini ve dönem sonunda ortaya çıkan sonuçlarını ilgililer yararına saptamaktır.

²⁶ BEKTÖRE-SÖZBİLİR, a.g.k., s.218.

Bu nedenle denetim, defterlerin incelenmesini de içerir.

D. Muhasebe Denetiminin Sonucu

Sonuç olarak şunu belirtmeliyiz ki, yalnız başına hesapların ve defterlerin incelenmesi muhasebe kayıtlarındaki hataların ve yönetimde yer alan kişilerin kusurlarının ortaya çıkarılmasına yetmez. Gerek hesaplar, gerek ise defterler ispat edici belgelerin oluşturduğu bir görünümdür. Defterlerin incelenmesi gerçek olayların saptanmasına kesin olarak olanak vermediği için, yalnız bunların incelenmesi ile denetimden beklenen amaca ulaşılamaz ve amacına ulaşmayan bir denetim de doğal olarak etkili olmaz.

Hesapların ve defterlerdeki kayıtların doğru olup olmadığını saptamak için bunların dışında yer alan güvenilir belgelere de bakılmalıdır. Yalnızca belgenin kayıtlarda görünüp görünmemesi de önemli değildir. Kayıtlarda görünen bu belgelerin ne derece doğru oldukları veya olmadıkları önemlidir. Böyle olunca yazılanların herbirinin doğruluğunu kanıtlayan belgelerin, evrakların birlikte incelenmesi ve bunların karşılaştırılması gerekir. Denetimin amacına göre hangi tür belgelerin incelenmesi gerektiği saptanmalı, ondan sonra da evraklar karşılaştırmalı olarak incelenmelidir. Kayıtların ne derece gerçeği gösterdikleri ancak bu şekilde doğru olarak saptanabilir.

2. Yazılı Belgelerin Denetimi

Bir ortaklığın finansal durumunun, iş ve işlemlerinin tam ve doğru olarak bilinmesi, bu bilgilere dayanılarak ortaklığın yönetilebilmesi, yöneticilerin ve işlemlerinin ilgililerce denetlenebilmesi ve yöneticilerin yönlendirilebilmesi, ortaya çıkacak olan anlaşmazlıkların giderilmesine yönelik bir takım ortaklık faaliyetlerinin kanıtlanabilmesi, ortaklıkların işletme ile ilgili usulüne uygun olarak tutacakları defterler ve bu defterlerde yer alan bilgileri doğrulayan yazılı belgelerin varlığı ile olanaklıdır.

Yazılı belge denildiğinde, hem ispat edici belgeleri, hem de ispat edici belgeler dışında yer alan diğer yazılı belgeleri anlamak gerekir. Diğer bir ifade ile yazılı belgeleri, ispat edici belgeler ve diğer yazılı belgeler olarak ikiye ayırarak incelemek gerekir. Çünkü denetimin konusu olup olmama açısından bu belgeler farklılık gösterir.

A. İspat Edici Belgeler

Vergi Usul Yasası ispat edici belgeleri, fatura (VUY.m.229-232), parekende satış belgeleri (VUY.m.233), gider pusulası (VUY.m.234), müstahsil makbuzu (VUY.m.235), serbest meslek makbuzu (VUY.m.236,237), ücret bordroları (VUY.m.238,239), taşıma ve otel

işletmelerine ait taşıma irsaliyeleri, yolcu listeleri, günlük müşteri listeleri (VUY.m.240), diğer vesikalar (VUY.m.242), elektronik cihazla veya tayin olunacak usulle düzenlenen belgeler (VUY.mük.m.242) olarak sıralamıştır. TTY.m.68 son fıkra “tacirlerin işletmeleriyle ilgili işler dolayısıyla aldıkları mektup, yazı, telgraf, fatura, cetvel, senet gibi vesika ve kağıtlarla ödemeleri gösteren vesikaları ve yazdığı mektup, yazı ve telgrafnamelerin kopyalarını ve mukaveleleri, taahhüt ve kefalat ve sair teminat senetleri ve mahkeme ilamları gibi belgeleri muntazam bir tarzda dosya halinde saklamaları mecburidir” hükmünü içermektedir.

Vergi Usul Yasası ve Türk Ticaret Yasası ispat edici belgeleri sınırlayarak saymaktan kaçınmışlar ve bunları kapsamlı hale getiren ifadelere yer vermişlerdir. Türk Ticaret Yasası saklanacak belgelerden söz ederken “gibi” sözcüğüne yer vermiştir (TTY.m.66 f.1), Vergi Usul Yasası ise, “diğer vesikalar” ifadesini kullanmıştır²⁷.

B. Diğer Yazılı Belgeler

Ortaklığa ilişkin diğer yazılı belgeleri, ispat edici belgeler içinde yer almayan özel raporlar, bütçeler, planlar, istatistiki bilgiler vb. olarak sayabiliriz.

²⁷ Yılmaz ULUSOY, **Vergi Usul Kanununda Türk Ticaret Kanununda ve Özel Kanunlarda Ticari Defterler Ticari Belgeler, Bunlardan Doğan Mali, Hukuki, Cezai Sorumluluklar**, Ankara, 1981, s.233.

3. Malvarlığının Denetimi

Hesaplardaki verilerin veya diğer tüm dökümanların ve yazışmaların doğruluğundan emin olabilmek için malvarlığını oluşturan değerlerin de aynı şekilde incelenmesine gerek vardır. envanterde, ortaklığın tüm malvarlıkları saptanır, değerlendirilir ve kayıtlanır, ancak bu bilgilerin doğruluğundan emin olmamız gerekir. O halde malvarlığını oluşturan unsurların tam olarak değerini ve buna bağlı olarak ortaklığın hesaplarında yer alan verilerin doğruluğunu gerçekçi olarak saptayabilmek için; denetleyecek olan tarafından malvarlığı unsurlarının sayımının bir kez daha yapılması ve bulgular çerçevesinde ortaya konulan iş ve işlemlerin ne derece başarılı olduklarının, buna göre yeniden değerlendirilmesi gerekir. Denetimden beklenen amaca ulaşılabilmesi için tüm ilgililere eşit olarak böyle bir inceleme yapabilmeleri olanağı sağlanmalıdır.

Gerçekten böyle bir inceleme mutlak olarak amacına uygun bir denetimi sağlayabilecektir ancak, böylesine geniş bir incelemenin yapılabilmesi de pratik olarak olanaksızdır. Bu son derece uzun bir çalışma ile olur ve doğal olarak da çok fazla teknik ve ekonomik bilgiye gerek duyulur. Ayrıca böyle bir denetimin sonucunda ortaklığın dağılması veya ortaklar arası değişikliklerin gerçekleşmesi gibi hoş olmayan durumlarla karşılaşma olasılığı da ortaya çıkabilir.

Malvarlığına ilişkin denetimin güçlüğü nedeni ile söz konusu gerçeği araştırma, mevcut dökümanlar ve belgeye dayalı açıklamalara dayanılarak elde edilen bilgilerle maddi bir denetim oluşturulması şekline dönüşebilir. Üstelik böyle bir araştırmaya, yönetime karışma sayılması nedeni ile izin verilmemesi olasılığı da vardır.

Sonuçta diyebiliriz ki, pratikte böyle bir incelemede, çok fazla bilgiye ulaşmanın zorluğu nedeni ile elde edilebilecek bilgiler ile malvarlığı unsurlarının gerçek değerini ve yönetimin iş ve işlemlerini değerlendirerek başarısını anlayabilmek çok güçtür. Yalnızca malvarlığı unsurlarının değerinin saptanmış olması bile yeterli olmaz. Bu bilgiler ışığında ayrıca ekonomik ve teknik bilgilere de gereksinim duyulur. Çünkü, bir ortaklık doğal olarak yalnızca malvarlığı unsurlarının bir araya gelmesi ile oluşmaz. Ancak bu unsurlarla birlikte ekonomik ve teknik bilgilere de dayanarak yönetimin iş ve işlemlerini değerlendirme olanağı elde edilir.

4. Maddi Olmayan Verilerin Denetimi

Denetim yapılırken maddi olmayan, diğer bir ifade ile yazılı bir belgeye (muhasabe kaydı, yazışmalar, malvarlığı vb.) dayanmayan verilerin de denetim konusu yapılması olanaklıdır. Örneğin tamamlanmamış işlemlere veya projelere ilişkin olarak yapılan açıklamalar veya verilen haberlerin de araştırılması olanaklıdır. Ancak

bu tür bilgilerin denetim konusu yapılması güvenilir ve doyurucu olmayabilir. İsviçre Borçlar Yasası'nda bu tür bilgilere yer verilmiş ve bunlar "renseignements" sözcüğü ile ifade edilmiştir ²⁸.

V.DENETİMİN AMACI VE ÖNEMİ

1. Denetimin Amacı

Denetim, genel olarak, ortaklıktaki belirli bir faaliyet dönemine ait fiili durumların bir uzman kişi, organ veya ortak tarafından olması gereken durumlara ve mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek ve fiili durumların doğruluk ve geçerliğini saptamaktır.

Ortaklıklarda denetim, değişik açılardan ve değişik çıkarların korunmasına yönelik olarak yapılabilir. Her ortaklık türü için denetim değişik anlama sahip olacaktır. Genel olarak ele aldığımızda başta ortaklığın ortakları olmak üzere, yöneticiler, ortaklıkla iş görenler, alacaklılar ve devlet ortaklığın ilgi çevresini oluşturmaktadır ²⁹. Ayrıca ortaklıklar "sermaye piyasası"nın bir parçası olarak önem kazanmaktadır.

Görüldüğü gibi, denetime ilişkin düzenlemeler her ortaklık tipi

²⁸ LASSERRE, a.g.k., s.37

²⁹ Reha POROY-Ünal TEKİNALP-Ersin ÇAMOĞLU, **Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku**, B.6, İstanbul, 1995, s.311.

için farklı ilgi çevrelerinin çıkarlarını korumaya yöneliktir.

Bu nedenle de yasa koyucu, ortaklıklarda denetim konusunda, her ortaklık tipi için, ilgi çevrelerine verdiği öneme göre, değişik düzenlemelere gitmiştir.

Kollektif ve komandit ortaklıkların kişi ortaklıkları oldukları ve kollektif ortaklar ile komandite ortakların sorumluluklarının sınırsız olduğu dikkate alındığında, denetimin, ortaklar açısından büyük öneme sahip bulunduğu ortadadır. Sınırsız sorumlu olan ortaklara, bu sorumluluklarının sonucu, geniş ve sürekli denetim hakkının verilmesi bir zorunluluktur³⁰.

Yöneticilerin, yürütme safhasındaki işlemleri, yasalara ve ortakların çıkarlarına hizmet ettiği sürece, ortaklar açısından denetim, ortaklığın gidişatı hakkında bilgi almaktan ibaret olacaktır. Ancak, denetim sırasında yöneticilerin iş ve işlemleri ile ilgili olarak, hukuka ve ortaklık amacına bir aykırılık saptanması halinde, yöneticiler hakkında yasal takibata geçme veya ortaklığın gidişatının ortakları tatmin etmemesi halinde, ortakların çıkarlarına hizmet etmez hale gelen ortaklığa son verme gibi bir sonuç doğurabilecektir. Sonuç olarak kişi ortaklıklarında denetim daha çok ortakların çıkarlarına hizmet etmektedir.

³⁰ Ernest HİRŞ, **Ticaret Hukuku Dersleri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları N:291, Hukuk Fakültesi N:41, B.2., İstanbul, 1946, s.223.

Kişi ortaklıklarında yasa ile düzenlenmiş bir denetim organı bulunmamaktadır. Her ortak, denetim organı niteliğinde olup, ortaklığın defter ve belgelerini inceleme yetkisine sahip bulunmaktadır³¹.

Sermaye ortaklığı olan anonim ortaklıklarda ortakların ve ortaklık alacaklılarının korunması gerekir. Halka açık bir anonim ortaklık kamunun ekonomik düzenini de ilgilendirir. Ortaklık yöneticilerinin öncelikle denetim altına alınması gerekir. Bu nedenle denetim hem iç hem de dış denetim olarak düzenlenmiştir.

İç denetim genellikle ortaklar hesabına, işlerin gidişatı hakkında ortaklara hesap vermek üzere yapılır. Dış denetim ise, kamunun ekonomik düzenini ilgilendirmesi nedeni ile kamu yararını koruma amacına yöneliktir.

Sermaye ortaklıklarında da denetim, ortakların çıkarlarına hizmet etmekle beraber, özellikle halka açık anonim ortaklıklarda iç denetimin yanısıra dış denetim de önem kazanmakta ve sermaye piyasası açısından ortaklıkların denetimi amaçlanmaktadır. Yasa koyucu, kişi ortaklıklarında özellikle ortakların denetimini amaçlandığı halde, sermaye ortaklıklarında ortakların bilgi almaya yönelik haklarının yanı sıra iç ve dış denetimi ayrı ayrı düzenleyerek daha kapsamlı ilgi

³¹ , Yılmaz ULUSOY, **Mukayeseli Şahıs Şirketleri**, Ankara, 1977, s.3.

çevrelerinin çıkarlarının korunmasını amaçlamıştır.

2. Denetimin Önemi

Denetim, yönetimce yapılan işlemlerin yasal ve doğru olup olmadığını ve ortaklığın amacına hizmet açısından yapılan iş ve işlemlerin yerinde olup olmadığını ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile denetim, arzulanan şeylerin gerçekleşip gerçekleşmediğini veya hangi ölçüde gerçekleştiğini saptar. Denetim, araştırma yapmayı ve araştırma sonucunda elde edilen bilgilere dayanılarak yapılacak olan sonraki işlemleri de kapsar. Böyle olunca denetim sonucunda ilgililer saptadıkları bilgilere göre, yasalara ve alınan kararlara aykırılık gördüklerinde ortaklık yönetimine karşı, birtakım yasal işlemlere girişebileceklerdir. Aynı şekilde ortaklık yönetiminin iş ve işlemleri yasal ve doğru olsa bile, denetim, sonuçta ortaklık faaliyetlerinin karlı olmadığını ortaya koyuyor ise, ortaklar bu durumda kar sağlamayan bir ortaklığı devam ettirmek istemeyecekleri gibi, ortaklıkta ortak olarak kalmak da istemeyebilirler.

Gerçekten denetim ile ne yapıldığı, nerede bulunduğu, nasıl yapıldığı, gelinen yere kadar nasıl ulaşıldığı ve sonuçta nereye varılacağı saptanır³².

Bazı hallerde ekonomik koşullar ve çevre, işletme planlarının

32 AKTUĞLU, a.g.k., s.8.

uygulanmasını zorlaştırır ve etkinlik sonuçlarını zararlı duruma getirir ise, faaliyetleri plana uydurmaya çalışmak ve bunun için önlemler almaya devam etmek anlamsız olur. Bu durumda yapılacak iş, planları diğer bir ifade ile "olması gereken"i değiştirmek olacaktır. Bütün bu sayılanlar başarılı bir denetim ile olanaklıdır³³.

Ortaklığın devam etmesine ve gelişmesine yarayan plan, program, proje, talimat, emir vb.nin hangi ölçüde uygulandığının saptanması ancak ve ancak denetim ile olanaklıdır. Ortaklık yöneticisi aldığı kararların etki ve devamlılığını ancak denetim ile anlayabilir, bu konuda yanlış hareket etmediğini keşfedebilir, böylece de yanlışların yinelenmesine engel olabilir. Kısacası denetim ortaklığı daha iyiye, daha güzele doğru yönetme olanaklarını da sağlar. Bu bakımdan denetimin bir değer artırma ve mükemmelleştirme işlemi olduğunu söylemek yanlış olmaz

Ortaklığın yöneticileri yerinde kararlar alabilmek için ortaklığa ve piyasaya ait birçok bilgilere gereksinim duyarlar. Denetim sayesinde ortaya çıkan bilgiler ışığında karar verirler ve iş ve işlemlerinde ortaklık çıkarına uygun davranma olanağına sahip olurlar.

Denetim yalnızca geçmişe ve içinde bulunulan duruma ait bilgiler sağlamakla kalmaz, aynı zamanda geleceğe ait bir takım tahminlerde bulunmada da yardımcı olur. Ortaklığın nereye doğru gitmekte olduğu

³³ AKTUĞLU, a.g.k., s.8.

konusunda saptamalarda bulunulmasını sağlar. Gerek ortaklık yöneticileri, gerekse ortaklar bu bilgiler ışığında geleceğe yönelik plan ve programlar yaparlar ve kararlar alırlar.

O halde denetim, önleyici (projeleri, hazırlık işlemlerini.vb.gözden geçirme), gözleyici (işlemlerin gerçekleştirilmesinde hazır bulunma vb.), ve aynı zamanda analiz edici (geçmişte yapılanları gözden geçirme) bir etkinliğe sahiptir.

V.DENETİMİN ZAMANI

Yapılacak denetimle en fazla etkiyi sağlayabilmek için yapılmakta olanları ve geçmişte yapılmış olanları, düzensiz olarak ve uzun zaman aralıkları ile incelemek yeterli olmaz. Denetimin düzenli ve belirli sürelerle bağlı olarak yapılması gerekir. Ancak bu, önceden belirlenen sürelerde yapılması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü denetim önceden belirtilmiş zamanlarda değil aniden yapılması halinde daha etkili olur. Ancak böyle bir denetim yasal açıdan her zaman olanaklı olmayabilir. Yasa koyucu denetimin kapsamını belirtmiş olsa dahi, denetimden beklenen amaca ulaşabilmek için, denetime izin verildiği ölçüde bunun sürekli, kısa zaman aralıkları içerisinde ve belirli olmayan tarihlerde yapılması doğru olur. Denetimin amacına ulaşabilmesi için buna izin verilmesi de gerekir.

Her ne kadar kısa aralıklarla yapılacak denetim en fazla etkiye sahip ise de, bu tür bir denetim, denetimin kişisel olduğu durumlarda

olanaksız olabilir. Bazı hallerde ise, denetimi yapacak olan kişi açısından bu bir zorunluluk olmayabilir. Bu nedenle denetimi yapacak olanın organ ya da kişi olması veya ortaklık türünün değişik olması, her ortaklıkta, denetim hak ve yükümlülüğünün farklı şekilde düzenlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır ve zaten Türk Ticaret Yasası da denetim konusunu her ortaklık türü için ayrı ayrı düzenlemiş bulunmektedir.

Denetim, Türk Ticaret Yasası'nın düzenlemesine göre ortak açısından bir haktır. Ortak bu hakkını dilediği zaman kullanabilir ve hatta dilerse kullanmak istemeyebilir. Ancak bu hakkın ortaklık sözleşmesi ile ortadan kaldırılması olanaksızdır.

Ancak denetimi yapacak olan bir organ veya özel bir denetim kuruluşu ise bu takdirde denetim yapmak hem hak hem de yükümlülüktür. Çoğunlukla da denetim, ortaklığın ilgi çevresinin çıkarlarına hizmet etmektedir. Bu nedenle denetim organları veya kuruluşları bu yükümlülüklerinden kaçınamazlar.

İkinci Bölüm

ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN DENETİMİ

I. GENEL OLARAK

Denetim, daha önce de belirttiğimiz gibi ortaklıklarda çok önemlidir. Ortaklığın ortağı durumunda olan kişi, yönetici de değilse ortaklık işlemlerini takip etme olanağından yoksun olduğu için, ortaklıkla ilgili işlemlerin değerlendirmesini yapamaz. Sonuç olarak da yapılan iş ve işlemlerin uygun olup olmadığını saptayamaz, ve gerekli önlemleri alamaz. Oysa ki ortak, ortaklığa sermayesini bağlamaktadır ve ekonomik olarak bir yarar sağlamak ister. Bu nedenle de, ortağın koymuş olduğu sermayesinin durumunu izleyebilme, diğer bir ifade ile ortaklığın iş ve işlemlerini denetleyebilme olanağına sahip olması gerekir.

Eğer ortak yönetici durumunda ise doğal olarak bu olanağa sahiptir. Ayrıca bir denetim hakkına sahip olması ya da olmaması çok fazla önemli olmayabilir. Ancak ortak yönetimde yer almıyor ise, denetim hakkına sahip olabilmesi çok önemlidir. Bu nedenle gerek Türk Ticaret Yasası'nda gerekse kaynak yasalarda, yasa koyucu, denetim konusunda, her ortaklık tipinin farklılıklarını da dikkate alarak ayrı ayrı düzenlemelere gitmiş bulunmaktadır. Özellikle de ortaklık borçlarından dolayı ortakların sorumluluğunun sınırsız olduğu ortaklık tiplerinde, ortakların denetim hakları daha da önemli hale gelmektedir.

Sorumluluğu ortaklığa koymuş olduğu sermaye ile sınırlı olan ortak, kardan yoksun kalma veya sermaye payının yitirilmesi gibi bir sonuçla karşılaşacaktır. Oysa, sınırsız sorumlu ortağın sorumluluğu yalnızca ortaklığa koymuş olduğu sermaye ile sınırlı olmadığından, kötü bir yönetim sonucunda ortaklığa koymuş olduğu sermayesine karşılık, kar sağlayamayacağı gibi, ortaklığa koymuş olduğu sermayeden başka, sahip olduğu tüm malvarlığını da yitirebilecektir. Bu nedenle ve haklı olarak yasa koyucu, ortakların sorumluluklarındaki farklılıkları dikkate alarak, her ortaklık tipi için tek bir düzenleme yerine, farklı düzenlemelere yer vermiştir. Düzenlemeler yetersiz olsa bile farklı düzenlemelere gidilmiş olması doğru ve yerindedir.

Ayrıca ortakların denetimi, ortaklıklarda denetim organının bulunmaması durumunda daha da gerekli hale gelmektedir.

Ortaklıklarda denetim organının bulunması, ortaklıkta sürekli bir denetimi zorunlu kılar burada sadece bir hak değil aynı zamanda da bir yükümlülük, diğer bir ifade ile bir görev sözkonusudur. Bu nedenle de ortaklıklarda ortakların denetim hakları, ortaklığın denetim organının bulunup bulunmamasına göre farklılıklar göstermektedir. Denetim organı olan ortaklıklarda ve özellikle de dış denetimin çok kapsamlı olarak düzenlendiği anonim ortaklıklarda, ortakların ortaklığı denetim hakları sınırlı olmaktadır. Bu nedenle ortakların denetimini, ortaklıkları, denetim organı bulunmayan ve denetim organı bulunan ortaklıklar diye ikiye ayırarak incelemek daha doğru olur.

II. DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

Denetim organına sahip olmayan ticaret ortaklıkları Türk Ticaret Yasası'nda kollektif ortaklık, komandit ortaklık ve ortak sayısı yirmiden fazla olmayan limited ortaklık olarak yer almaktadır. Ticaret ortaklığı olmamakla birlikte Türk Ticaret Yasası'nın, genel hükümleri nedeni ile atıfta bulunduğu Borçlar Yasası'nda yer alan ve denetim organı bulunmayan adi ortaklığı da denetim organı bulunmayan ortaklıklar kapsamında ele almamız doğru olur. Bu nedenle, denetim organı bulunmayan ortaklıkları, adi ortaklık, kollektif ortaklık, komandit ortaklık ve limited ortaklık olarak sayabiliriz.

Üçüncü bölümde denetim organı bulunmayan ortaklıklarda ortakların denetimi, ayrı başlık altında ele alınarak ayrıntılı olarak inceleme konusu yapılacağından bu bölüme yollama yapmakla yetiniyoruz³⁴.

III. DENETİM ORGANI BULUNAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

1 Anonim Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Genel Olarak

Pay sahipleri denetim haklarını, genel kurulda oy vermek suretiyle kullanabilirler. Kollektif ve komandit ortaklıkların aksine, hatta bazı noktalarda sermaye ortaklığı niteliğine sahip limited ortaklıktan farklı olarak, pay sahibinin kendisinin denetim hakkı bulunmayıp, sadece genel kurulda soru sorma, bilgi alma hakkı bulunmaktadır³⁵. Anonim ortaklıklarda denetim hakkı denetim organına aittir (TTY.m.347). Bazı durum ve koşullarda ise özel denetçi atanabilmektedir (TTY.m.348). Pay sahipleri adına ortaklığın denetimini bunlar yapar. Pay sahibi denetim hakkını, bu organların seçimine katılarak veya azınlık ve bireysel haklarına başvurarak dolaylı olarak kullanabilir.

³⁴ Bkz. ileride s.58 vd.

³⁵ Ünal TEKİNALP, "İşletme İlgililerinin Finansal Bilgi Elde Etme Hakkı", Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl 6,C.III-IV, S. 21-22, Ağustos-Kasım 1980, s.13.

Bu nedenle, pay sahibinin gerçek anlamda ve çok geniş bir denetim hakkı bulunmamaktadır. Anonim ortaklıklarda denetim hakkı, bir ya da birden fazla kişiden oluşan özel bir organa verilmiş olup, pay sahibi, denetim hakkını bu organ aracılığı ile kullanmakta ise de; denetim organı da, yasal olarak sahip olduğu yetkiler sınırlandırılmamak koşulu ile, genel kurul kararlarına uymak zorundadır³⁶. Uygulamada, genel kurula hakim olan yönetim kurulunu eleştiren, kusur ve hatalarını açığa vuran denetçi veya denetçilerin yeniden seçilemeyecekleri de ortadadır³⁷.

Anonim ortaklıkta paysahibi olan kişinin amacı, ortaklığın karına ortak olmaktır. Bu nedenle de ortağın, ortaklığın iş ve işlemlerini izlemesi ve ortaklığın durumunu bilmesi gerekir. Eğer anonim ortaklığın ortak sayısı çok fazla değil ise, pay sahipleri, genellikle yönetimde yer almak sureti ile ortaklığın faaliyetlerini izleme olanağını elde ederler. Ancak ortak sayısı çok fazla olduğunda tüm ortakların yönetimde yer almaları olanaksızlaşır. Yönetim görevi ortaklardan bazıları tarafından yerine getirilir. Bu durumda genel kurulda yer alan büyük sermaye sahiplerine ve çoğunlukla onların temsilcisi

³⁶ Halil ARSLANLI, **Anonim Ortaklıklar**, Umumi Hükümler, C.I, B.3., İstanbul, 1960, s.230.

³⁷ Selahattin ÖZMEN, "**Sermaye Teşekkülü Mevzuunda Şirketlerin İdaresini Kontrol**", İktisat ve Maliye Dergisi, C.VI., S.5, 15 Ağustos 1959."Şu halde murakıbın idare hey'eti için mutad vechile, çoğu kere idare hey'etince bizzat kaleme alınan"Şirket Bilançosu ile kar ve zarar cetveli defterlere uygundur. İdare hey'etinin ibrasını talep ederim" şeklindeki raporu okumaktan başka çaresi yoktur."

durumunda olan yönetime karşı, küçük hissedarların ve doğal olarak her bir pay sahibinin çıkarlarını koruyabilmeleri gerekir. Bu nedenle yasa bazı hallerde, pay sahiplerine, genel kurul dışında da denetim hak ve yetkileri tanımıştır³⁸. Pay sahiplerinin çıkarlarının korunması açısından ileride açıklayacağımız³⁹ pay sahibine tanınan bu denetim hak ve yetkilerine ilişkin yasal düzenlemeler belki teorik olarak yeterli görülebilir; ancak, uygulamada pay sahiplerinin kendileri bu haklardan yararlanamayabilirler. Bu nedenle pay sahiplerinin ortaklıktaki çıkarlarını korumak için ortakların denetimi dışında, başkaca denetim yolları da kabul edilmiştir⁴⁰.

Pay sahibinin denetim hak ve yetkilerini, hesap ve raporları inceleme hakkı, ortaklığın ticari defterleri ile yazışmalarını inceleme hakkı, denetçilere şikayette bulunma hakkı, hesaplar hakkında denetçileri uyarma ve özel denetçi atanmasını isteme hakkı olarak sayabiliriz.

³⁸ Turgut S.EREM, **Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1965, s.154.

³⁹ Bkz. İleride s.39 vd.

⁴⁰ Tuğrul ANSAY, "**Anonim Şirketin Murakabesi Yolları**", Batıder, C.I, S.1, Ocak,1961, s.37.".....çünkü, ya hissedarın hissesi onun şirket işleri ile yakından ilgilenmesini gerektirecek miktar ve değerde değildir, yahut da hissedarın diğer önemli işleri, kendisinin şirket işleri ile yakından ilgilenebilmesini engeller. O sadece sene sonunda dağıtılan kar payını, beklediği gibi ise, alıp yetinir. Bazı hallerde, şirket muamelelerinde güvenlik mülahazaları ile, ortaklar şirketin faaliyetlerinden tamamiyle haberdar olamazlar; malumat sahibi oldukları farzolunsa bile, ticaret hayatına yabancı olmaları dolayısı ile, bir netice çıkaramazlar. Netice çıkarabilseler dahi hissedarlık haklarının bizzat hissedarlar tarafından korunması bazı sebeplerden dolayı imkansız hale gelebilir."

B. Hesap ve Raporları İnceleme Hakkı

Ortaklığı denetleyebilmek için, ortakların, ortaklığın hesapları hakkında geniş bilgi sahibi olmaları gerekir. Ortaklık hesaplarına ilişkin bilgiden yoksun pay sahibinin yöneticilere karşı tazminat davası açabilmesi olanaksızdır⁴¹. Bu durumda ortak sadece yıllık raporları incelemek sureti ile bilgi sahibi olur.

TTY.m.362 "Kar ve zarar hesabı, bilanço, yıllık rapor ve safi kazancın nasıl dağıtılacağı hususundaki teklifler, murakıplar tarafından verilecek raporla birlikte umumi heyetin adi toplantısından en az onbeş gün önce şirketin merkez ve şubelerinde pay sahiplerinin emrine amade bulundurulur.

Bunlardan kar ve zarar hesabı, bilanço ve yıllık rapor, toplantıdan itibaren bir yıl müddetle pay sahiplerinin emrine amade kalır. Her pay sahibi masrafı şirkete ait olmak üzere kar ve zarar hesabıyla bilançonun bir suretini isteyebilir.

Hamile yazılı hisse senetleri ihraç edilmiş ise, yukarıda adı geçen vesikaların pay sahiplerine açık bulundurulduğu keyfiyeti 37.maddede anılan gazeteden başka esas mukavele ile muayyen şekilde dahi ilan olunur.

Pay defterine kaydedilen, nama yazılı hisse senedi sahiplerine ayrıca tebligat yapılır" şeklinde bir düzenleme öngörmüştür.

⁴¹ Tuğrul ANSAY, **Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri(Bir Anketin Sonuçları)**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, s.178.

Bu hüküm son değişiklikten önceki İsv.BY.m.696'dan aynen alınmıştır⁴². İsv.BY.m.696'da daha sonra değişiklik yapılmıştır⁴³. TTY.m.362'de daha ayrıntılı olarak yer alan bu düzenleme, Eski Ticaret Yasası'nın 373.maddesinde de yer almaktaydı⁴⁴.

42 İsviçre Borçlar Yasası'nın son değişikliğinden önceki İsv.BY.m.696'ya göre:"Kar ve zarar hesabı ve bilanço ile denetçiler raporu, faaliyet raporu net karın kullanım şekli konusundaki öneriler genel kurulun olağan toplantısından en geç on gün önce ortaklığın merkez ve şubelerinde pay sahiplerinin incelemesine sunulur.

Kar ve zarar hesabı, bilanço ve faaliyet raporu bir sene daha pay sahiplerinin incelemesine sunulur ve her pay sahibi masrafı ortaklığa ait olmak üzere kar ve zarar hesabı ile, bilançonun bir suretini isteme yetkisine sahiptir.

Hamile yazılı pay senetleri çıkarılmış ise, evrakların incelemeye sunulduğu İsviçre Resmi Ticaret Gazetesinde ve bundan başka ortaklık sözleşmesinde belirtilmiş olduğu şekilde ilan olunur.

Hisse defterine kaydedilmiş olan nama yazılı pay senetlerinin sahiplerine ayrıca tebligat yapılır" (Virgile ROSSEL, **Code Civil Et Code Des Obligations, II Code Des Obligations**, 8e édition, Lousanne, 1957, s.277.)

43 İsviçre BY.m.696'ya göre : "Yönetim ve denetim raporları genel kurul toplantısından en geç 20 gün önce, ortaklık merkezinde ortakların incelemesi için bulundurulur. Her ortak en uygun süre içinde dökümanların bir suretinin kendisine verilmesini isteyebilir.

Nama yazılı pay senedi sahiplerine yazılı olarak, hamile azılı pay senedi sahiplerine İsviçre Resmi Ticaret Gazetesinde verilecek bir ilan ile ve ortaklık sözleşmesinde belirtildiği şekilde bildirim yapılır.

Tüm ortaklar, genel kurulu takip eden yıl içinde denetim raporu gibi yönetim raporunun da genel kurulda belirtildiği şekilde ortaklık tarafından kendilerine verilmesini isteyebilirler."(Georges SCYBOZ-Pierre Robert GILLIÉRON, **Code Civil Suisse Et Code Des Obligations Annotés**, Cinquième édition mise à Jour, Loussanne, 1993, s.335-337)

44 Eski Ticaret Yasası m.373'e göre : "Hakkı reyi haiz her hissedar yevmi içtimadan laakal onbeş gün evvel mevcudat defteriyle kar ve zarar hesabını ve bilançoynu ve murakıplar ile meclisi idarenin raporlarını merkezi şirkette tetkik ve bir suretini

Kar ve zarar hesabı bilançodan farklıdır ve ortaklığın geçmiş yıllardaki iş ve işlemlerine ilişkin bir durumdur. Bilanço ise, ortaklığın belli bir andaki durumunu gösterir ve ilerideki borçları da ancak bilançodan anlaşılır. Genel kurulda kullanılan bilgi alma hakkının dayanaklarını bu belgeler oluşturmaktadır⁴⁵.

Ayrıca pay sahibi, masrafı ortaklığa ait olmak üzere, kar ve zarar hesabı ile bilançonun bir suretinin kendisine verilmesini yönetim kurulundan isteme hakkına sahiptir.

Pay sahibinin genel kurula katılıp, oyunu isabetli ve etkili bir şekilde kullanabilmesi için ortaklığın durumu hakkında bilgi sahibi olması gerekir, düzenlemenin amacı bunu sağlamaktır. Pay sahibi geçmiş yıla ait bilanço, kar ve zarar hesapları ile yeni iş yılına ait ortaklık durumunu karşılaştırarak, ortaklığın gidişatı hakkında bir görüş edinebilir ve bu da doğal olarak genel kurulda oyunu kullanırken etkili olur. Ancak anonim ortaklıkların hesaplarının tüm ortaklara diledikleri şekilde açık olmaları da düşünülemez olduğundan, yasa koyucu bu konuda sınırlandırma getirmiştir.

ahzetmek hakkını haizdir" (Ernest HİRŞ, **Notlu Ticaret Kanunu**, Birinci Kitap, Ankara-İstanbul, 1946, s.168.)

45 Haluk A.KABAALIOĞLU, "Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Finansal Bilgi Alma Hakkı", Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl.6., C.III-IV, S. 21-22,Ağustos-Kasım 1980, s.25.

Genel kurul toplantılarında kar ve zarar hesabı, bilanço, yıllık rapor ve net karın nasıl dağıtılacağına ilişkin öneriler, denetçiler tarafından verilecek raporlarla birlikte, genel kurul toplantısından en az onbeş gün önce ortaklığın merkez ve şubelerinde pay sahiplerinin incelemesine sunulmak zorundadır(TTY.m.362 f.1). Bazı pay sahipleri dökümanların geç alınması nedeni ile bunları inceleme olanağı bulamamış iseler, yetki dairesinde verilmiş genel kurul kararının, yasaya aykırılığı nedeni ile, TTY.m.381'e göre iptalini isteyebilirler⁴⁶.

TEKİNALP'e göre, TTY.m.362 f.1'de bilgi alma hakkı değil, kamuyu aydınlatma ilkesinin bir gereği olarak açıklama yükümü düzenlenmiş bulunmaktadır. Aynı maddenin 2.fıkrası da aynı niteliktedir ve açıklama yükümünün genel kurulun olağan toplantısından sonra da bir yıl süreyle incelemeye açık olduğu ve hatta pay sahibinin bazı belgelerden suret isteyebileceği de belirtilmiştir. Maddenin son fıkrası ise yapılan açıklamanın pay sahiplerine nasıl bildirileceğine ilişkindir⁴⁷.

EREM ise, TTY.m.362'de pay sahiplerine tanınan hakkı, pay sahiplerine genel kurul dışında tanınmış olan denetim hak ve yetkisi olarak kabul etmektedir⁴⁸.

⁴⁶ Fahiman TEKİL, **Şirketler Hukuku,Anonim Şirketler**, C.II, İstanbul, 1974, s.318.

⁴⁷ TEKİNALP, a.g.k., s.18.; Aynı görüş, Nevin SOYGÜR, **Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1989, s.103.

⁴⁸ EREM, **Anonim...**, s.154.

İMREGÜN ise, TTY.m.362 ile pay sahiplerine tanınan hakkı, denetim hakkı olarak kabul etmemekte ve pay sahibinin denetim hakkının olmadığını belirtmektedir⁴⁹.

TTY.m.362'de yer alan hak, ortakların bilgi alma hakkıdır. Yargıtay da bir kararında TTY.m.362'de yer alan düzenlemenin pay sahiplerinin bilgi alma hakkına ilişkin olduğunu açıkça belirtmektedir⁵⁰. Denetim bir süreçtir ve yapılan incelemeler sonucunda bilgi edinmeyi ve elde edilen bilgilere dayanılarak yapılacak değerlendirmeyi ve bundan sonraki işlemleri kapsar. Denetim hakkı bilgi almayı da içermektedir⁵¹. Ortak TTY.m.362 ve 363'deki haklarını kullanarak inceleme yapabilmekte, bilgi sahibi olabilmekte ve sonuçta elde ettiği bilgilere dayanarak bir değerlendirme yapabilmekte ve davranışlarını buna göre belirlemektedir.

Pay sahibinin bilgi alma istemi, bir bakıma pay sahibinin ortaklığın malvarlığı konusunda aydınlanmasını sağlayan; gerek ana sözleşme

⁴⁹ Oğuz İMREGÜN, **Anonim Ortaklıklar**, B.4., İstanbul, 1989, s.306.

⁵⁰ Y.4.HD.12.03.1979 G.,1978/8541 E., 1979/3259 K.s.ılı Kararı :”....., bir anonim şirketin payına sahip olan kişiler TTK.’nun 362.maddesi hükmünce anonim şirketten malumat alma hakkına sahiptirler. Ayrıca, aynı yasanın 362.maddesinde de bu yön özellikle düzenlenmiştir. Hal böyle olunca davalı pay sahibi kooperatifin, borçlu anonim şirketin kar ve zarar hesabını, anonim şirketin bilanço ve yıllık raporlarından biliyor veya bilebilecek durumda bulunuyor ise, olayda ikinci şartın da gerçekleştiği kabul edilebilir.” (Yargıtay Kararları Dergisi, C.VI., S.4, Nisan 1980, s.506.)

⁵¹ Denetimin konusu ile ilgili olarak bkz.s.10 vd.

gerekse genel kurulda alınacak kararlarla kısıtlanması olanağı bulunmayan (TTY.m.363 f.3) kazanılmış bir haktır. Yine bu hak sadece bilanço, kar ve zarar hesabına ilişkin bulunmamakta, fakat Bilanço ve kar zarar hesabında belirtilmeyen konuları da içermektedir⁵². Bu nedenle ortaklar, eğer yıllık raporda yer alan bilgiler yetersiz ise, yönetim kurulundan ayrıca bilgi isteyebilirler⁵³.

C. Ortaklığın Ticari Defterleri İle Yazışmalarını İnceleme Hakkı

Anonim ortaklığın denetlenmesi, denetçiler tarafından yapılır. Kural olarak, pay sahiplerinin ortaklığı denetim haklarının, defterleri, yazışmaları ve diğer evrakı inceleme haklarının olmadığını belirtmiştik. Ancak, ortakların bilgi edinebilmeleri için ortaklığın ticari defterlerini ve yazışmalarını da inceleyebilmeleri gerekir. TTY.m.363 f.2 pay sahiplerine, ortaklığın ticari defterlerini ve yazışmalarını inceleme olanağı sağlamaktadır.

TTY.m.363 f.2, "Şirketin ticari defterleriyle muhaberatının tetkiki yalnız umumi heyetin açık bir müsaadesi veya idare meclisinin kararıyla mümkündür. İncelenmesine müsaade edilen defter ve

-
- ⁵² Ömer TEOMAN, "Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı Üstüne", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XVIII, S.1, Nisan 1971, s.20.
- ⁵³ Ersin ÇAMOĞLU, "Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulunun Yıllık Raporu Hakkında Düşünceler", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XVII, S.12, Mart 1971, s.543 vd.

vesikalardan öğrenilecek sırlar hariç olmak üzere, hiçbir ortak şirketin iş sırlarını öğrenmeye yetkili değildir. Her ortak, her ne suretle olursa olsun öğrenmiş olduğu, şirkete ait iş sırlarını, sonradan ortaklık hakkını zayi etmiş olsa dahi, daima gizli tutmaya mecburdur. Bu mecburiyeti yerine getirmeyen ortak, meydana gelecek zararlardan şirkete karşı mesul olduğu gibi şirketin şikayeti üzerine, herhangi bir zarar umulmasa dahi, bir yıla kadar hapis veya beşyüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla veya her ikisiyle birlikte cezalandırılır” şeklinde bir düzenleme öngörmüştür. Bu madde ile kollektif ortaklara denetim hakkı tanıyan TTY.m.167 arasında⁵⁴ önemli bir benzerlik vardır⁵⁵. Bu hüküm TTY.m.362’de olduğu gibi son değişiklikten önceki İsv.BY.’nın 697.maddesinden alınmıştır⁵⁶. Ancak, Eski İsv.BY.m.696 f.3 hükmü TTY.’na alınmamıştır. Eski İsv.BY.m.697 f.3 hükmü değişiklikten sonraki İsv.BY.m.697 f.4’de de aynen yer almıştır. İsv.BY.’nda yer alan bu

⁵⁴ Kollektif ortaklıklarda ortakların denetleme hakkı konusunda bkz. ileride s.116 vd.

⁵⁵ POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.514

⁵⁶ İsviçre Borçlar Yasası’nda yapılan değişiklikten önceki İsv.BY.m.697’ye göre:
“Pay sahipleri şüpheli gördükleri kalemlerde denetçilerin dikkatini çekmeye ve gerekli açıklamayı istemeye yetkilidir.

Ticari defterlerle yazışmaların incelenmesine yalnız genel kurulun açıkça verdiği yetkiye veya yönetim kurulu kararına dayanarak ve iş sırlarının saklanması koşulu ile izin verilir.

Yargıç, ortaklığı, pay sahiplerine denetim hakkının kullanılması için önemli belirli olaylar hakkında ticari defterlerin veya yazışmaların onaylı bir suretini vermek suretiyle bilgi vermeye zorunlu kılan karar verebilir. Bu kararlar ortaklık çıkarları tehlikeye düşürülemez.

Pay sahiplerinin hakkı esas sözleşme veya ortaklık organlarından birinin kararı ile ortadan kaldırılamaz veya sınırlandırılmaz” (ROSSEL, a.g.k., s 277)

hükme göre, ortaklık, pay sahiplerine haksız olarak bilgi vermekten kaçınırsa, mahkeme kararı ile pay sahiplerine bilgi vermek zorunda bırakılabilir. İsv.BY.m.697'de daha sonra değişiklik yapılmış olmasına karşın TTY.'da herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir⁵⁷. TTY.m.362 Eski Ticaret Yasası'nda da da yer almakla beraber TTY.m.363 hükmü yenidir ve ETY.'da yer almamaktadır.

Esas itibariyle pay sahiplerinin, ortaklık defterleri ile yazışmalarını inceleme hakkı olmadığından; pay sahipleri ortaklık işlerine ilişkin düşünce ve kanaatlerini ancak genel kurul toplantılarında açıklayabilirler. Hesaplara ait sorularını da genel kurulda sorabilirler. Ancak genel kurulun açık bir izin vermesi ya da yönetim kurulunun bu yolda bir kararının olması gerekir. Diğer bir ifade ile pay sahibinin doğrudan doğruya bilgi almak suretiyle, ticari defterleri ve yazışmaları inceleme hakkının olduğu söylenemez. Yönetim kurulunun veya genel kurulun bu konuda bir karar vermesi gerekmektedir ancak, bu iki organın, pay sahiplerine, ortaklığın ticari defterlerini ve yazışmalarını

⁵⁷ İsviçre BY.m.697'ye göre : "Genel kurulda tüm ortaklar ortaklık işlemleri ile ilgili yönetim kurulundan, denetim ve denetim sonuçları ile ilgili olarak denetim kurulundan bilgi isteyebilirler.Bilgiler pay sahiplerinin haklarını kullanmaları için gerekli olan ölçü içinde verilmelidir. İş sınırlarının ortaklığı ilgilendiren korunmaya değer diğer sınırların tehlikeye girmesi halinde bilgi vermektan kaçınılabılır.Ortaklık sınırlarını korumak için, genel kurulun verdiği kesin yetkiye dayanarak alınan bir yönetim kurulu kararının varlığı halinde defterler ve yazışmalara bakılamaz.

Eğer bilgi vermektan ve danışma istemine yanıt vermektan haksız olarak kaçınılır ise, ortaklık merkezinin bulunduğu mahkeme hakimince karar verilir. (SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.335-337)

inceleme izni verip vermeme konusunda hiç bir zorunlulukları yoktur. Pay sahibine bu belgeleri incelemek izni verilmesi tamamen bu organların takdir yetkisine bırakılmıştır. Yapılacak inceleme isteminin reddi halinde yargı organlarına başvurulması da kaynak İsv.BY.m.697'de olduğu gibi TTY.'da düzenlenmiş değildir ve ancak genel hükümlerden yararlanılabileceği düşünülebilir.

Genel kurul incelemeye izin vermediği takdirde, pay sahibi karara uymak zorundadır; eğer karar iyi niyet kurallarına aykırı ise, ortak, TTY.m.381'e göre, genel kurul kararına karşı iptal davası açabilir.

Genel kurul ve yönetim kurulu ortağa bu izni verdikten sonra bu karardan dönmemeleri gerekir⁵⁸.

TTY.m.363 f.2 ortağın genel kurul ve yönetim kurulunun kararına dayanarak yapacağı inceleme sonucunda öğreneceği ve hatta herhangi bir ortaklık organının kararı olmaksızın, herhangi bir yolla öğreneceği sırları gizleme yükümlülüğü yüklemiş ve ortağın bu yükümlülüğüne aykırı davranışları sonucunda, ortaklığın uğrayacağı zarar nedeniyle, ortağın, ortaklığa karşı sorumlu olacağını belirterek, ayrıca cezai ve hukuki yaptırımlar getirmiştir⁵⁹.

⁵⁸ Aksi görüş için bkz. KABAALIOĞLU, a.g.k.,s.26 "Genel kurul ve yönetim kurulu izin verip vermemek konusunda serbest oldukları gibi, izin verilmesinden sonra, izni alan pay sahibinin tutumu ortakların çıkarlarını zedeleyecek bir mahiyet alırsa veya böyle bir gerekçeye dayanılarak verilen izinden de dönülebileceğini kabul etmek gerekir"

⁵⁹ Y.CD., 26.03.1987 G., 1986/8874 E., 1987/3149 K.s.ı kararı :

Pay sahiplerine ortaklık işlerinden dolayı TTY.m.363 f.2 ile geniş bir bilgi alma yetkisi tanınmamıştır. Pay sahibinin ortaklık defterlerini ve yazışmalarını inceleyebilmesi tamamen genel kurul ve yönetim kurulunun kararına bağlıdır. Böyle bir karar olmaksızın pay sahiplerinin doğrudan doğruya yasadan doğan bir inceleme haklarının bulunduğunu söylemek olanaksızdır. Bu nedenle de TTY.m.363 f.son'da yer alan "Pay sahiplerinin malumat alma hakkı esas mukavele ile veya şirket organlarından birinin kararıyla bertaraf veya tahdit edilemez" hükmü uygulanabilme olanağına sahip değildir. Gerek ortaklık genel

".....Türk Ticaret Kanununun 363.maddesi ile korunmak istenen sır şirkete ait iş sırrı olup, kanunda bu kavramın kapsamı tarif edilip belirlenmemekle beraber maddenin sevk amacına göre bir sonuca ulaşmak mümkün bulunmaktadır. Buna göre, her türlü iktisadi maksat ve konular için kurulan ve gayesi ticari yani kar amacına yönelik anonim şirketlerin imalatta, ticarete ve sürümde özel bilgileri, becerileri ve yöntemleri itibarıyla diğer kurum ve işletmelere karşı rekabet gücünü korumak amacı güdüldüğü açık bulunmaktadır. Bu itibarla şirket iş sırrının da bu gibi konularla ilgili faaliyet, durum ve muamelelere taalluk etmesi gerekir. Diğer yandan vergi mükelleflerinin, kanunlar icabı mecbur buldukları vergileri tam ve zamanında vermeleri esas olup, aksi halde devletin bunu temin için gerekli araştırmaları ve işlemleri yapması yetki ve görevi icabı olduğu cihetle, vergi kaçırmanın ve bunun yöntemlerinin kanunla korunan iş sırrı olarak kabulü, bir kanunla gayri meşru kabul edilenin diğer bir kanunla korunması olur ki, kanun vazınının amacının bu olmadığı aşikardır.

Bu sebeplerle; sanığın eylemi daha önce ortağı ve muhasebecisi olduğu şirketin vergi kaçırdığını resmi makamlara ihbar etmekten ibaret olup, mahkemenin kabulü de bu yönde olduğuna göre, bu eylemin Türk Ticaret Kanununun 363.maddesinde yaptırım altına alınan iş sırrının korunması ile ilgili olmadığı dikkate alınmaksızın beraati yerine yazılı gerekçelerle mahkumiyet kararı verilmesi, yasaya aykırı.....görüldüğünden hükmün.....BOZULMASINA.....karar verildi" (Yargıtay Kararları Dergisi, C.XIII, S.7, Temmuz 1987, s.1103.)

kurulu gerekse yönetim kurulu, pay sahibinin inceleme istemini reddedebilir. Böyle bir genel kurul kararı iyi niyet kurallarına da uygun ise, TTY.m.381'e göre dava açıp iptal ettirmek de olanaksız olduğundan, pay sahibinin bilgi alma hakkı genel kurul veya yönetim kurulunun red kararı ile ortadan kaldırılabilir.

Bu inceleme ve denetim hakkı TTY.m.363 f.3'de belirtildiği gibi, müktesep niteliktedir. Ancak, ortaklık sırrı kavramı ile sınırlandırıldığı için nispi niteliktedir⁶⁰.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, TTY.'da anonim ortaklıklarda, ortakların denetime ilişkin inceleme yetkileri son derece yetersiz olarak düzenlenmiştir.

D. Denetçilere Şikayette Bulunma Hakkı

TTY.m.356, "Her pay sahibi, şirketin idare meclisi âzası veya müdürleri aleyhine murakıplara müracaat edebilir. Murakıplar bu müracaatları tahkike mecburdurlar. Tahkikat neticesinde şikayet edilen hadiselerin gerçekliği sabit olursa keyfiyet murakıpların yıllık raporuna yazılır.

Müracaat edenler esas sermayenin onda birine muadil paylara sahip oldukları surette, murakıplar bu müracaat hakkındaki fikir ve

⁶⁰ POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.514

mütalâalarını raporlarında bildirmeye ve lüzum gördükleri halde umumi heyeti derhal fevkalâde toplantıya dâvet etmeye mecburdurlar.

İkinci fıkraya dayanarak murakıplara müracaat edenlerin yukarıda yazılı miktardaki hisse senetlerini muteber bir bankaya rehin olarak tevdi etmeleri lâzımdır. Bu senetler umumi heyetin ilk toplantısının sonuna kadar bankada kalır." hükmünü içermektedir.

TTY'nın.m.356 hükmünden anlaşılacağı gibi, pay sahipleri, ortaklık yöneticileri ve müdürleri hakkında ortaklık denetçilerine şikayette bulunabilirler. Pay sahipleri böyle bir şikayette bulunduğu anda denetçiler bu şikayetleri incelemek zorundadırlar. İnceleme sonucunda şikayete konu olayların gerçekliği ortaya çıktığında bunları denetçilerin yıllık raporlarında belirtmeleri gerekir.

Ayrıca şikayette bulunan pay sahipleri esas sermayenin onda birini oluşturuyor ise, denetçiler bu şikayetlere ilişkin görüş ve düşüncelerini denetim raporlarında bildirecekleri gibi gerekli gördükleri takdirde genel kurulu olağan üstü toplantıya davet zorunlulukları vardır.

E. Hesaplar Hakkında Denetçileri Uyarma Hakkı

Pay sahiplerine tanınan bir diğer hak da, şüpheli gördükleri noktalar hakkında ortaklık denetçilerinin dikkatlerini çekebilmeleridir(TTY.m.363 f.1).

Ticaret Kanununun 363.maddesi hükmü gereğince pay sahipleri, kar zarar hesabı, bilanço ve TTY.m.362.'de belirtilen diğer evraklarla ilgili olmak üzere, şüpheli gördükleri konularda, denetçilerin dikkatini çekmeğe ve önemli konularda açıklama istemeğe yetkilidirler. Denetçiler, bu şekilde öğrendikleri eksiklikleri ve yolsuzlukları belirli yerlere ve gerektiğinde genel kurula duyurmakla yükümlüdürler(TTY.m.354) ⁶¹.

F. Özel Denetçi Seçimini İsteme Hakkı

TTY.'nın 348.maddesinin 2.fıkrasına göre, "Umumi heyetin toplantı vaktinden itibaren en az altı ay önceden beri esas sermayenin en az onda birine muadil paylara sahip oldukları sabit olan pay sahipleri, son iki yıl içinde şirketin kuruluşuna veya idare muamelelerine müteallik bir suistimalin vukubulduğunu veya kanun yahut esas mukavele hükümlerine önemli bir surette aykırı hareket edildiğini iddia ettikleri takdirde, bunları veya bilançonun gerçekliğini tahkik için hususi murakıplar tayinini umumi heyetten isteyebilirler. Bu talep reddolunduğu takdirde lüzumlu masrafları peşin ödemek, dava neticesine kadar merhun kalmak üzere sahip oldukları pay senetlerini muteber bir bankaya tevdi etmek şartıyla mahkemeye müracaat hakkını haizdirler" ⁶².

⁶¹ ARSLANLI, **Anonim...**, s.231.

⁶² TTY.m.348, Eski Ticaret Yasası'nın 349 ve 379 maddelerin bir arada tekrarı niteliğindedir.(Bkz.HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.159 ve 170.)

Azınlık pay sahiplerinin özel denetçi isteyebilmelerine ilişkin olan TTY.m.348 ile güdülen amaç, kurucular ile yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler hakkında tazminat ve ceza davaları açılabilmesine olanak sağlayacak iş ve işlemleri ortaya çıkarmak, bilançonun gerçeklik ve doğruluk ilkesine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini anlamak, esas sermaye artırımını ve azaltılması ve tasfiye gibi işlemlerin yasa ve esas sözleşme çerçevesinde yapılıp yapılmadığını saptamak, yolsuz işlemlerin delillerini toplamaktır⁶³.

TTY.m.348 hükmü her ortağa tek başına özel bir denetçi atanmasını isteme yetkisi vermemiştir. Ancak bir ortak, gerektiğinde ve TTY.m.348'de belirtilen koşullardan birinin varlığını saptaması durumunda, diğer ortakları uyarabilir ve sonuç olarak esas sermayenin yüzde onuna sahip pay sahiplerini bir araya getirmek sureti ile TTY.m.348'den dolayı olarak yararlanarak özel denetçi atanmasını sağlayabilir. Bu da ortak açısından bir denetim hakkı olarak kabul edilebilir. Çünkü denetimin amacı usulsüzlükleri, yanlışlıkları saptamak ve sonuçta bir takım yaptırımlarla, ortaklığın iş ve işlemlerinin ortaklığın amacına hizmet eder hale gelmesini sağlamak veya bunun sağlanmasının olanaksızlığının anlaşılması durumunda çıkarları gerektiriyorsa ya ortaklıktan çıkmak veya nedenler var ise ortaklığın sona erdirilmesini istemektir. Pratikte ortak açısından

⁶³ Erdoğan MOROĞLU, "Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1976 S. 1-4, Özel Sayı, 1977, s.341.

özellikle de çok ortaklı anonim ortaklıklarda böyle bir davranış biçimi çok zor görülse bile ortak sayısının fazla olmadığı anonim ortaklıklarda olanaksız değildir.

TTY.m.348 hükmü tarafından tanınan hak ile azınlığı oluşturan ortaklara, sanki incelenmesini istediği konularda uzman bir kişinin kendileri adına inceleme yapması gibi bir olanak sağlanmaktadır. Ancak esas sermayenin onda birini oluşturan ortaklar, seçtirecekleri özel bir denetçi yoluyla kendileri denetim hakkını kullanmaktadırlar. Çünkü özel denetçinin seçimi ve seçilecek olan denetçinin yapacağı inceleme ancak ortakların istemi ile gerçekleşmektedir. Kaldı ki, ortakların iddialarının gerçek olmadığına anlaşılması durumunda, eğer ortaklar kötü niyetli hareket etmiş iseler ortaklığın uğrayacağı zarardan sorumlu tutulmak şeklinde bir yaptırımla karşılaşacaklardır(TTY.m.348 f.3).

Azınlığı oluşturan ortaklara, özel denetçi atanmasını isteme hakkı üç halde tanınmıştır. Azınlık son iki yıl içinde, kuruluşa veya yönetimin işlemlerine ilişkin bir yolsuzluğun olduğunu ileri sürerek veya yasa veya esas sözleşme hükümlerine önemli şekilde aykırı davranıldığını iddia ederek ya da bilançonun geçerliliğinin incelenmesi istemi ile özel denetçi seçimini isteyebilir⁶⁴.

Genel kurulun, ileri sürülen nedenlere dayanarak özel denetçi istemini kabul etmesi durumunda, azınlık mahkemeye başvuramaz.

⁶⁴ ARSLANLI, *Anonim...*, s.247.

Ancak red halinde mahkemeye başvurabilirler(TTY.m.348 f.2).

Özel denetçi atanmasına ilişkin TTY.m.348 hükmü, denetim hakkına ilişkin diğer hükümler gibi nisbi emredici nitelikte bir hükümdür. Bu nedenle bu hak esas sözleşme ile veya genel kurul kararı ile ortadan kaldırılamaz ve kısıtlanamaz. Ancak, genel kurul kararı ile veya esas sözleşmeye konulacak bir hüküm ile esas sermayenin yüzde onundan daha azını temsil eden pay sahiplerinin istemi halinde genel kurulun özel denetçi atamak zorunda olduğu hükmü konulabilir⁶⁵.

2. Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

Türk Ticaret Yasası'nda sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklarla ilgili olarak, ortakların denetimi, özel olarak düzenlenmemiştir.

TTY.m.476 "Komanditerlerin gerek birbirleriyle, gerekse komanditerlerin heyeti umumiyesi ve üçüncü şahıslarla olan hukuki münasebetleri ve bilhassa şirketi idare ve temsil vazifesi ve yetkileri ve şirketten çekilmeleri, komandit şirketlerdeki hükümlere tabidir.", "Birinci fıkrada gösterilen hususların dışında, aksine hüküm olmadıkça, anonim şirket hükümleri tatbik olunur." hükmünü

⁶⁵ Aynı görüş için bkz. MOROĞLU, "Anonim Ortaklıkta...", s.342.; Bahir Mazhar ERÜRETEN, **Açıklamalı Uygulamalı İçtihatlı Anonim Şirket Davaları**, İstanbul, 1988, s.379

içermektedir⁶⁶.

Türk Ticaret Yasası'na göre, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklarda, komandite ortaklar, denetçi seçilemezler(TTY.m.484 f.3); ortaklığı denetim hakları ise, adi komandit ortaklıkta komandite ortağın ortaklığı denetim hakkı gibidir. Bu konuda üçüncü bölümde ayrıntılı bilgi verileceğinden yollama yapmakla yetiniyoruz⁶⁷.

Komanditer ortaklar ise, denetim hakkını kendileri kullanamazlar. Denetimi onlar adına genel kurulun seçmiş olduğu denetçiler yapar(TTY.m.f.2)⁶⁸. Ortak ise genel kurula katılarak oy kullanmak sureti ile kendi adına denetimi yapacak olan denetçileri seçmek sureti ile denetime katkıda bulunabilir.

3. Limited Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

Türk Ticaret Yasası limited ortaklıklarda denetim konusunu, ortakların sayısına göre farklı şekilde düzenlemiştir TTY.m.548 f.1'e göre, ortakların sayısı yirmiyi aşan limited ortaklıklarda bir veya birden fazla denetçi bulunur. TTY.m.548 f.1'in "Bu fasılda başka bir hüküm bulunmadığı takdirde anonim şirketlerdeki murakıplara ait hükümler limited şirket murakıplarına da tatbik olunur" hükmü karşısında denetçilerin atanmaları ve görevleri hakkında anonim ortaklıklara

⁶⁶ TTY.m.476, ETY.m.468 hükmünü karşılamaktadır.

⁶⁷ Bkz.s.149 vd.

⁶⁸ TTY.m.484, ETY.m.476 hükmünü karşılamaktadır.

ilişkin hükümler uygulanacaktır⁶⁹.

Türk Ticaret Yasası, limited ortaklıklarda ortak sayısının yirmiden fazla olması durumunda, her ortağın sahip olacağı denetim hakkını düzenlememiştir. Türk Ticaret Yasası m.548 f.1 hükmü Eski Ticaret Yasası m.516'nın bir tekrarı niteliğindedir⁷⁰. HİRŞ bu konuda, her ortağın, anonim ortaklıkta pay sahiplerine tanınan denetim hakkına sahip olacağına kuşku olmadığı, çünkü ortağın kişiliğinin rol oynamadığı anonim ortaklıkta bile bu hakkın ortadan kaldırılamayacağı ve limited ortaklıkta ortağın, sınırlı sorumlu fakat kişiliği rol oynayan bir üye olduğunu göz önünde tutarak, komandit ortaklıklarda komanditere tanınan denetim yetkisinin, limited ortaklık pay sahibine de verilmesinin çıkarlar açısından daha uygun olacağı görüşündedir⁷¹. Bu görüşe katılmamak olanaksızdır.

Türk Ticaret Yasası'nın limited ortaklıklara ilişkin düzenlemeleri karşısında her ortağın, tek başına, ortaklığa ait defter ve diğer evrakları inceleyerek, ortaklığa ait iş ve işlemler hakkında bilgi sahibi olmasına ve bu işlemleri denetimine hemen hemen olanak yoktur. Bu maddi olanaksızlığı göz önüne alan yasa koyucu, ortak sayısı yirmiyi aşan limited ortaklıklar için denetim organını zorunlu kılmıştır. Bu

⁶⁹ TTY.m.548 f.1, "başkaca bir hüküm bulunmadığı takdirde" demekle ise de, TTY.'nin limited ortaklıklarla ilgili başka bir düzenlemesi bulunmamaktadır.

⁷⁰ ETY.m.516'ya göre: "Adedi şürekası yirmiyeye tecavüz eden limited şirketlerde bir veya müteaddit murakıp bulunur. Murakıpların sureti tayini ve vazaifi hakkında iş bu fasıldaki istisnaiyeye riayet eylemek şartıyla anonim şirketlerdeki heyeti murakabeye mütedair mevaddı kanuniye ahkam cerayan eder" (E.HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.220-221)

⁷¹ HİRŞ, **Ticaret Hukuku...**, s.346-347.

zorunluluğa uyulmaması, ortaklığın fesih ve tasfiyesine yol açar(TTY.m.435)⁷².

4. Kooperatif Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

Kooperatifler Yasası m.24'de "Yönetim kurulunun gelir gider farklarının dağıtım şekli hakkındaki faaliyetlerini ihtiva eden yıllık çalışma raporu ile bilanço ve denetçilerin 66.madde hükümlerine uygun olarak tanzim edecekleri rapor, genel kurulun yıllık toplantısından onbeş gün öncesinden itibaren bir yıl süre ile kooperatif merkezinde ve varsa şubelerinde ortaklık tetkikine amade tutulur", "Talep eden ortaklara bilanço ve gelir gider farkı hesaplarının birer suretinin verilmesi mecburidir" ve "ortakların bilgi edinmek hakkı, ana sözleşme veya kooperatif organlarından birinin kararıyla bertaraf edilemez veya sınırlandırılmaz" şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir.

Her ortak, Koop.Y.m.24'de söz konusu edilen bilgi edinmek hakkından yararlanarak denetim hakkını genel kurulda serbestçe kullanabilir. Özel konular hakkında sorular sormak, yönetimi eleştirmek, gerek yönetici gerekse denetçilerden gerekli açıklamaları istemek ve özellikle kuşkulu değerlendirmeleri denetçilerin bilgisine sunmak sureti ile denetim hakkını kullanabilir(TTY.m.66 f.3)⁷³.

⁷² İsmail DOĞANAY, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, B.3, C.II, Ankara, 1990, s.1228.

⁷³ Fahiman TEKİL, *Şirketler Hukuku Limited Şirketler ve Kooperatifler*, C.III, İstanbul, 1974, s.120.

Üçüncü Bölüm

DENETİM ORGANI BULUNMAYAN ORTAKLIKLARDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

I. GENEL OLARAK

Yönetimin denetimi konusunda ortakların denetim hakları, iki farklı şekilde olabilir; yasa koyucu iki farklı düzenleme getirebilir. Kabul edilecek ilk düzenlemeye göre, ortaklık üyeleri, birkaç istisna dışında ortaklığın tüm iş ve işlemlerine ilişkin bilgilerin, yöneticiler tarafından, kendilerine açıklanmasını isteme hakkına sahip olabilir ve ortaklığın tüm sırlarını öğrenebilirler. Ortakların çıkarlarına uygun düşmeyen ikinci düzenlemeye göre ise, ortakların, ortaklığa ilişkin tüm bilgileri öğrenmeleri olanaksızdır. Ortakların yapacakları denetime konu olacak

bilgilerin neler olduğu yasada sayılabilir.

İlk düzenleme kabul edildiğinde, bu olağan bir uzlaşma olan ortaklık sözleşmesine de uygun düşer. Bu durumda ortaklar, ortaklaşa malın sahibi durumundadırlar. Bu açıdan bakıldığında ise, ortakların tümü, kendilerine ait olan malı tanımaları engellenemeyeceğinden, ortaklığı ilgilendiren tüm iş ve işlemleri ve buna ilişkin bilgileri öğrenebilirler. Bunu da ya bizzat kendileri veya vekilleri aracılığı ile yaparlar⁷⁴.

Bazı hallerde, denetim hakkının kullanılması belirli bazı yasal sınırlamalara da bağlanabilir. Ayrıca bu hak kullanılırken genel hukuk kurallarından doğan yasal sınırlamalar da söz konusu olur. Örneğin tüm ortaklar, ortaklığa karşı, çeşitli derecelerde sadakatle hareket etme yükümlülüğünde olduklarından, MY.m.2 gereğince, bu hakkı kullanırken iyi niyet kuralları içerisinde hareket etmek zorundadırlar.

Belirtilen ikinci düzenleme ise, hemen hemen ortakların sorumluluğunun hiç bulunmadığı ortaklıklarda kabul edilebilir. Ortakların sorumluluğunun söz konusu olmadığı durumlarda, ortakların, ortaklığa karşı sadakatleri olanaksız bulunduğundan, ortaklara sınırsız bir denetim hakkı tanımak ortaklığın aleyhine olur. Bu nedenle de ortakların sorumluluğunun bulunmadığı ortaklıklarda,

⁷⁴ LASSERRE, a.g.k., s.59.

ortakların denetim hakkını sınırlamak kaçınılmaz olmaktadır.

Ortakların sorumluluğunun bulunmadığı ve denetim haklarının sınırlı olduğu ortaklıklarda, özel olarak denetim görevini yerine getiren, yönetimin iş ve işlemlerini denetleyen bir denetim organı bulunmaktadır. Bu durumda ortaklar yasada belirtilmiş olanlar dışındaki bilgilere ulaşamazlar. Yasa koyucu bu bilgilerin kapsamını belirlerken, ortakların ortaklığa ait bilgileri kötü niyetli olarak kullanabilecekleri düşüncesi ile hareket etmektedir.

İkinci düzenleme şekli kabul edildiğinde, kural olarak ortakların, ortaklığı denetim hakları bulunmamaktadır. Ortakların bilgi isteme hakları genel kuralın bir istisnasıdır. Ortaklara, sadece belirli konularda bilgi isteme hakkı verilmektedir. Bu ise ortakların denetim haklarının sınırlandırılması anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, hangi ortaklık tipi olursa olsun ortakların, yönetimin iş ve işlemlerini belirli ölçüde de olsa takip edebilmeleri ve buna olanak sağlayan sınırlı da olsa bir denetim hakkına sahip olmaları gerekir. Yasal düzenlemelerde ortaklara bu hakkın verilmesi bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Ortağın en azından sınırlı bir denetime konu oluşturan bilgi alma hakkının, kesin olarak ortadan kaldırılması olanaksızdır. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu hak sınırlandırılabilir. Örneğin, bu hakkın kapsamı daraltılabilir veya denetim görevi ortaklar adına denetimi yapacak olan

özel bir organa verilebilir.

Görüldüğü gibi, hem ortaklığın hem de ortakların çıkarları açısından, çıkar dengelerini sağlayabilmek için, her ortaklık tipine göre ayrı ayrı düzenleme yapmanın gerekliliği ortadadır. Bazı durumlarda ortakların denetim haklarının kısıtlanması kaçınılmaz olmaktadır. Yasa koyucu da bu zorunluluğu dikkate alarak, her ortaklık tipi için, ortaklara, kapsamı değişik denetim hakkı tanıyan ayrı düzenlemelere gitmiştir. Ancak ileride incelerken de açıkça göreceğimiz gibi, bu düzenlemeler yeterli olmayabilir, bazı eleştirilerle karşı karşıya bulunabilir.

İkinci bölümde fazla ayrıntılı olmamakla birlikte ortakların sorumluluklarının sınırlandırılmış olduğu denetim organı bulunan ortaklıklarda, ortakların denetim hakkını incelemiştik⁷⁵. Bu bölümde ise, denetim organı bulunmayan ortaklıkları ele alacağız ve ortakların denetim haklarını ayrıntılı olarak inceleme konusu yapacağız.

II. MUKAYESELİ HUKUKTA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

1. İsviçre Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Adi Ortaklıklarda

İsviçre Borçlar Yasası'nın adi ortaklıklara ilişkin, 535.maddesinin

⁷⁵ Bkz. s.33 vd.

1.ve 2. fıkraları gereğince⁷⁶, her ortak diğer ortaklardan bağımsız olarak ve ortaklığı temsilen hareket etmek hakkına sahip olup, diğer ortakların haberi olmaksızın ortaklığı sorumluluk altına sokabilir. Esasen sözleşme ya da bir kararla bazı ortaklara veya üçüncü kişiye ortaklığı yönetim hakkı verilebilir⁷⁷.

Böylece bazı ortaklar yönetimin dışında tutulabilirler. Ortakların sorumlulukları, yönetimin dışında kalmalarına karşın ortaklık yöneticilerinin sorumluluklarından daha kapsamlıdır. Bu sorumluluğun gereği olarak da yönetimde olsun ya da olmasın, ortaklara, ortaklıkta olup biten her şeyi öğrenmek olanağı verilmelidir. Her ortak olanaklı olan en kapsamlı ve en etkili denetim hakkına sahip olmalıdır⁷⁸.

İsviçre Borçlar Yasası'na göre, adi ortaklıklarda ortakların denetim hakları iki farklı şekilde ele alınabilir:

Bir yandan, bireysel olarak, tüm ortaklara, her zaman ortaklığın tüm işlemleri hakkında bilgi verilmektedir; bu ortakların bireysel denetim hakkı olarak adlandırabilir(İsv.BY.m.541). Diğer yandan,

⁷⁶ **Code Des Obligations**, Du Mars 1911 Etat le 1er Janvier 1996, Berne, 1996, s.173

⁷⁷ Robert PATRY, **Précis De Droit Suisse Des Sociétés, Volume I, Les Nations Fondamentales Les Sociétés Sans Personnalité Juridique**, Berne, 1976, s.228.

⁷⁸ PATRY, a.g.k., s.229.

ortakların, ortaklaşa olarak alacakları kararlarla, yönetimin iş ve işlemlerini etkilemeleri de olanaklıdır (İsv.BY.m.534) ⁷⁹.

İsv.BY.m.541 ve m.542 f.2, adi ortaklıkta ortakların bireysel denetim hakkını düzenlemektedir. İsv.BY.m.541'e göre⁸⁰, "Bütün ortaklar, yönetimde yer almasa bile, kendisi için mali durum hakkında bir özet çıkarabileceği gibi; ortaklık işlemlerinin gidişatı hakkında şahsen bilgi almak, ortaklığın defterlerini ve evraklarını incelemek hakkına sahiptir" ⁸¹.

İsv.BY.m.542 f.2'ye göre ise, ortak kendiliğinden üçüncü bir kişiyi ortaklıktaki payına ortak eder ya da payını ona devreder ise, bu üçüncü kişi ortaklık sıfatını kazanamaz ve özellikle ortaklık işleri hakkında bilgi alma hakkına sahip olamaz ⁸².

İsv.BY.m.541 ve m.542 f.2 hükmü, adi ortaklık dışındaki ticaret ortaklıklarına da uygulanmaktadır. İsv.BY.m.541 gereğince, denetim hakkı bakımından ortaklığın yöneticileri ile sıradan ortakları arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu hak bütün ortaklara tanınmıştır⁸³.

⁷⁹ SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s. 288; **Code Des Obligations**, s.173

⁸⁰ İsv.BY.m.541, 30 Mart 1911 tarihli Eski İsv.BY.m.541'in aynen tekrarıdır. Bkz.Oscar DAEPPEN, **Le Code Fédéral Des Obligations, Articles 1 à 551**, Édition Française par Charles REYMOND, Zurich, 1937, s.425.

⁸¹ SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.289; **Code Des Obligations**, s.174

⁸² Ortaklık sıfatının kazanılması ile ilgili ayrıntılı olarak bkz. Pierre TERCIER, **La Partie Spéciale Du Code Des Obligation**, Zurich, 1988, s.541.

⁸³ Théo GUHL-Max KUMMER, **Société Simple, II, Associés Et Rapports Entre**

Yönetimde yer almasa bile her ortağın denetim hakkı vardır. İsv.BY.'-daki bu düzenleme, yönetici olsun veya olmasın, tüm ortakların, ortaklık borçlarından dolayı sınırsız olarak sorumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu denetim hakkına konu olan, muhasebe kayıtları ve evraklar ortaklığın dış ilişkideki hak ve alacaklarını ve ortakların ne tür bir sorumluluk altına girdiğini saptama açısından da önemlidir.⁸⁴

Adi ortaklıkta, ortağın başvurabileceği denetim yolları İsv.BY.m.541'de sıralanmıştır. Üç adet başvuru yolu vardır; sözel bilgiler, kayıtların incelenmesi ve son olarak özet bilançonun hazırlanması. Ayrıca son işlem ortaklığı oluşturan malvarlığının incelenmesini de içermektedir.

Adi ortaklıkta, ortağın denetim hakkı sınırsızdır. Gerçekten, ortakların hepsi, aralarından birine ya da birkaçına paylarını yönetme yetkisi veren bir anlaşma yapmışlardır. Fakat ortakların kendi kişiliklerinden ayrı bir tüzel kişilik söz konusu değildir. Ortakları böyle bir sözleşme yapmaya yönelten karşılıklı güvendir. Bu güvenin kaybolması ortaklığın haklı nedenlerle son bulması demektir.

Yönetici gizliliğin korunmasını ileri sürerek, bilgi vermekten kaçınamaz. Sadece isteğin rahatsız etmeye değmeyeceğini ileri sürebilir ve bu nedenle, ortağın, mali durum hakkında bir tek özet durum

Associés, Fiches Juridiques Suisses, No.677, Section VIII, s.3.

84 Pierre ENGEL, **Contrats De Droit Suisse**, Berne, 1992, s.659.

değerlendirmesi yapma hakkı vardır⁸⁵. Bu bilgi işlerin genel durumu hakkında değerlendirme yapmaya yeterli olmalıdır; yasa koyucu, yöneticilerin, boş yere rahatsız edilmesine ya da daha fazla bilgi isteyerek yönetime zarar verilmesine izin vermemiştir⁸⁶.

Ortaklığın ortaklarından birinin tüzel kişi olması halinde, bu kişi, denetim hakkını bir organ aracılığı ile kullanır. Ancak bu organ, yöneticilere öğrediklerini gizli tutacağına ilişkin bir garanti veremiyor ise, yönetici ortaklar ona bilgi vermekten kaçınacaklardır. Aynı durum ortağın mirasçıları açısından da söz konusudur⁸⁷. İsv.BY.m.536 gereğince yönetici ortaklar, ortaklıkla aynı türden bir iş yaparak rekabet eden ortağa da bilgi vermekten kaçınabilirler⁸⁸.

B. Kollektif Ortaklıklarda

İsv.BY.m.541 adi ortaklıklara ilişkin bir düzenleme olmakla beraber, bu madde İsv.BY.m.557 f.2'nin yollaması ile kollektif ortaklıklara da uygulanır⁸⁹. İsv.BY.m.561 gereğince, kollektif ortaklıkta,

⁸⁵ LASSERRE, a.g.k., s.62.

⁸⁶ LASSERRE, a.g.k., s.62.

⁸⁷ LASSERRE, a.g.k., s.63.

⁸⁸ İsv.BY.m.536'ya göre: "Hiç bir ortak ortaklığın amacına aykırı veya zarar verici işlemleri kendi adına yapamaz" (SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.288; **Code Des Obligations**, s.173)

⁸⁹ İsv.BY.m.557 f.2'ye göre: "Sözleşmede bulunmayan konularda, kollektif ortaklıklara ilişkin değişik düzenlemeler saklı kalmak üzere, adi ortaklık hükümleri uygulanır." (SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.294; **Code Des Obligations**, s.178)

ortakların her tür rekabetten kesinlikle kaçınma zorunlulukları vardır⁹⁰. Bu nedenle ortağın denetim hakkına, gizliliğin korunması amacı ile sınırlama getirilemez. Kollektif ortaklık ortağı, yalnızca gerçek kişi olabildiği için, adi ortaklık ortağı olan tüzel kişinin denetim hakkını bir organ aracılığı ile kullanabilmesine ilişkin durum, kollektif ortaklıklarda söz konusu değildir.

Ayrıca, denetim hakkı adi ortaklığa oranla kollektif ortaklıkta daha kapsamlıdır. Gerçekten de, İsv.BY.m.957 ve 962 gereğince⁹¹, kollektif ortaklıkta, hesap tutma ve iş ilişkileri bakımından, incelenecek dökümanlar garanti altına alınmıştır. Sonuç olarak denetim hakkı, ortaklara, yasal olarak isteyebilecekleri bütün bilgilerin verilmesini sağlayacak şekilde, adi ortaklıktan daha iyi şekilde düzenlemiştir.

C.Komandit Ortaklıklarda

Komandite ortakların denetim hakları aynı kollektif ortaklıklarda olduğu gibidir.

⁹⁰ İsv.BY.m.561'e göre: "Ortaklardan hiçbirisi, diğer ortakların izni olmaksızın, ortaklığın yaptığı türden bir işi, kendi veya üçüncü bir kişi hesabına yapamayacağı gibi, başka bir işletmeye sınırsız sorumlu ortak, komanditer ya da limited ortaklık ortağı olarak giremez." (SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.295; **Code Des Obligations**, s.179)

⁹¹ İsv.BY.m.957 ve 962 için bkz.Haluk TANDOĞAN (Çev.), **İsviçre Borçlar Kanunu, Kısım III-V ve Haksız Rekabete Dair Federal Kanun**, Ankara, 1958, s.127; **Code Des Obligations**, s.293,294

1936 değişikliğinden önce yürürlükte olan İsv.BY.'da komanditer ortağın denetim hakkı konusunda bir düzenleme yoktu⁹². Bu nedenle de Eski İsv.BY.m.594'ün yollaması ile⁹³ kollektif ortaklıklara da uygulanmakta olan ve adi ortaklık ortağının denetim hakkını düzenleyen İsv.BY.m.541 ve m.542 f.2 hükümleri komanditer ortaklara da uygulanmakta idi. Ancak, İsviçre Borçlar Yasası'nda yapılan 1936 tarihli değişiklik ile komanditer ortağın denetim hakkı konusunda, İsv.BY.m.600 f.3 ile, özel bir düzenlemeye gidilmiştir⁹⁴. İsv.BY.m.600 f.3'e göre, "komanditer, kar ve zarar hesabının ve bilançonun birer suretini istemeğe ve bunların doğruluğunu defterlere ve diğer evraka bakarak incelemeğe veya tarafsız bir bilirkişiyeye incelettirmeğe yetkilidir. Anlaşmazlık halinde bilirkişi hakim tarafından belirlenir."⁹⁵.

⁹² İsv.BY.'nın 3, 4 ve 5. kısımları 18 Aralık 1936 tarihinde değişikliğe uğramıştır. Bkz. Akar ÖÇAL, "Fransız ve İsviçre Hukuklarında Komanditer Ortağın Denetleme Hakkı", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XXXVIII, S.9, Aralık 1981, s.380.

⁹³ Esk.İsv.BY.m.594'e göre: "Ortakların kendi aralarındaki ilişkiler, öncelikle, ortaklık sözleşmesi ile saptanır.

Bu konuda hüküm bulunmaması durumunda, aşığıdaki maddelerde öngörülen değişiklikler dışında, kollektif ortaklıklara uygulanan 531-542 ve 556-558 madde hükümleri uygulanır." (A.SCHNEIDER- S.FICK, **Commentaire du Code fédéral des Obligations du Mars 1911**, II me Volume, Adapte en Francais Par Max E.Porret, Neuchatel, 1916, s.70-71)

⁹⁴ Pierre AEBY, **Cours De Droit Commercial Suisse**, Vme Édition, Fribourg, 1947, s.54; PATRY, a.g.k., s.347; Théo GUHL, **Société En Commandite, III, Les Rapports Des Associés Entre Eux**, Fiches Juridiques Suisse, No.758, Section VIII, S.2.

⁹⁵ AEBY, a.g.k., s.54; PATRY, a.g.k., s.347 vd.; SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.304; **Code Des Obligations**, s.186

Yıl sonunda, tüm komanditer ortakların, bilanço ve kar zarar örneği alma hakları vardır⁹⁶. İsv.BY.m.600 f.3'ün düzenlemesi, m.541'in düzenlemesinden iki noktada farklılık göstermektedir. İsv.BY.m.600 f.3 İlk olarak, komanditer ortağa bilanço ve kar zarar hesaplarından bir örnek alma olanağı vermiştir. İkinci olarak ise, denetimi yapmak üzere komanditer ortak, bir bilirkişiye yetki verebilecek, anlaşmazlık halinde ise, mahkemeden bilirkişi belirlenmesini isteyebilecektir. Ancak bilirkişiye tanınan denetim yetkisi, İsv.BY.m.541 ile ortağa tanınan denetim yetkisinden daha sınırlıdır. İsv.BY.m.600 gereğince, bilirkişi yalnızca ortaklığın defterleri ile diğer belgelerini, diğer bir ifade ile yalnızca ortaklığın yazılı evrakını inceleyebilir. Oysa ki, İsv.BY.m.541 ile, ortağa tanınan denetim hakkı daha kapsamlıdır. Ortağın kendisi denetim hakkını kullanırken, yazılı bilgilerin dışında sözel bilgilerden de yararlanabilecektir⁹⁷. İsv. BY.m.600 f.3'de yıllık denetimden söz edilmektedir; bu nedenle İsv.BY.m.600 f.3'de belirtilen, komanditer ortağın denetim hakkının, kollektif ortaklık ve adi ortaklık ortakları ile komandite ortağın sahip olduğu denetim hakkından daha sınırlı olduğu söylenebilir⁹⁸.

İsv.BY.m.600 f.3 hükmünün İsv.BY.m.541'in yerine geçtiği, değiştirdiği ya da anılan hükmü tamamladığı konusu tartışmalıdır⁹⁹.

⁹⁶ LASSERRE, a.g.k., s.65.

⁹⁷ Bkz. İsviçre hukukunda adi ortaklıklarda ortakların denetim hakları s.61 vd.

⁹⁸ ÖÇAL, "Fransız ve...", s.381; PATRY, a.g.k., s.347.

⁹⁹ LASSERRE, a.g.k., s.64

Eğer birinci görüş, yani İsv.BY.m.600 f.3'ün İsv.BY.m.541'in yerine geçtiği kabul edilir ise, komanditer ortağın bilanço ve kar zarar hesabının kendisine verilmesini isteme ve bu hesapların gözden geçirilmesi dışında hiç bir gözetim ve bilgi alma hakkı olmayacaktır. Bunun kabulü halinde de, komanditer ortağın durumu, adi ortaklık ve kollektif ortaklık ortakları ile komandite ortağın durumundan çok daha elverişsiz hale gelecektir. Bu ise, yasa koyucunun iradesine aykırıdır. Çünkü komanditer ortağın denetim hakkına ilişkin yeni bir düzenlemeden amaç, komanditer ortağın durumunda yapılmak istenen iyileştirme¹⁰⁰.

İkinci görüşe göre ise, İsv.BY.m.600 f.3, m.541 hükmünde yer alan düzenleme, sadece özet bilanço çıkarma ve ortaklığın belgelerine bakma izni konusunda değişiklik yapmakta ve bu düzenlemeleri ortadan kaldırmaktadır. Bilgi verme ve hesap verme hakkı ise, komandit ortaklık ortaklarına eşit olarak tanınmaktadır. Bu da yasa koyucunun amacına aykırıdır ve komanditer ortak işlerin gidişatı hakkında doğrudan bilgi edinemez; yöneticilerin açıklamaları ve yıllık hesapların gözden geçirilmesi ile yetinmek zorunda kalır¹⁰¹.

LASSERRE ise, komanditer ortağa kişisel olarak denetim hakkı veren İsv.BY.m.600 f.3'ün, İsv.BY.m.541 ile verilen denetim hakkını tamamlar nitelikte olduğunu kabul etmek gerektiği görüşündedir. Ona

¹⁰⁰ LASSERRE, a.g.k., s.64

¹⁰¹ PATRY, a.g.k., s.347; LASSERRE, a.g.k., s.65

göre bu görüş, yasa metni ile uygun düşmektedir. Yıl sonunda, her komanditer ortağın bilanço ve kar zarar hesabı örneği alma hakkı vardır. Fakat bu hak, adi ortaklık ortaklarına tanınan denetim yollarından hiç birini, hatta ortaklığın evraklarını inceleme yolunu bile ortadan kaldırmamaktadır ¹⁰².

D. Limited Ortaklıklarda

Limited ortaklıklarda denetim İsv.BY.m.819'da düzenlenmiştir. İsv.BY.m.819, "Ortaklığı yönetim yetkisi tüm ortaklara ait değil ise, yönetici olmayan ortaklar, yönetim yetkisine sahip bulunmayan adi ortaklık ortaklarının sahip olduğu denetim hakkının aynısına sahiptir.

Ortaklık sözleşmesi ile bu denetim, denetimle yükümlü ve ortaklık siciline kayıtlı olan özel bir organa verilebilir. Bu organın oluşumu ve görevleri anonim ortakların denetimine ilişkin düzenlemelere göre belirlenir. Her ortak pay sahibi ortağın sahip olduğu denetim hakkının aynısına sahiptir." hükmünü içermektedir.

İsviçre Borçlar Yasası'nın 819 hükmü ile ortakların denetim hakları düzenlenirken, Türk hukukunda olduğu gibi ortak sayısı gözönüne alınmak sureti ile bir ayırma gidilmemiştir; zorunlu bir denetim organı öngörülmemiştir. Ortaklar dilerler ise denetim görevini özel bir organa verebilirler. Bu takdirde bu organın oluşumu ve

¹⁰² LASSERRE, a.g.k., s.65

görevleri hakkında anonim ortaklıklara ilişkin hükümler uygulanır.

İsv.BY.m.819 f. 1'e göre, yönetimde yer almayan ortaklar adi ortaklık ortaklarının denetim hakkını düzenleyen İsv.BY.m.541 hükmünden yararlanabilirler¹⁰³. Bu nedenle, yönetimde yer almayan ortaklar ortaklığın gidişatı hakkında kişisel olarak bilgi alabilirler, ortaklığın defterlerini ve evrakını inceleyebilirler ve kendileri için ortaklığın mali durumu hakkında bir durum cetveli düzenleyebilirler. Bu ortakların sahip olduğu denetleme hakkı, anonim ortaklık ortaklarının denetim hakkından daha geniştir¹⁰⁴.

2. Fransız Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Adi Ortaklıklarda

Adi ortaklıklarla ilgili düzenlemelere Fransız Medeni Yasası'nın 1832-1873 maddeleri arasında yer verilmiştir. Ancak bu düzenlemelerde denetimle ilgili herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Denetime ilişkin olarak ortaklık sözleşmesi ile düzenleme yapılabilir¹⁰⁵.

¹⁰³ Bkz. s.61 vd.

¹⁰⁴ ÖCAL, "Limited Şirketlerde...", s.191

¹⁰⁵ Daniel BASTIAN-Michel GERMAIN, "France", Jura Europae, Droit Des Sociétés, Tome II, Germany,1994, s.30.20. 11

B. Kollektif Ortaklıklarda

Fransız hukukunda, kollektif ortaklıklarda yasal olarak denetim organı bulunmamaktadır. Kollektif ortaklıklarda yönetici olmayan ortakların denetim hakları, 24 Temmuz 1966 gün ve 66-537 sayılı "Ticaret Ortaklıkları Yasası(Fr.TY.)'nın 17. maddesinde düzenlenmiştir. Fr.TY.m.17'ye göre, "Yönetici olmayan ortaklar, yılda iki kere, ortaklığın defterleri ile belgelerini incelemek ve ortaklık yönetimi hakkında yazılı olarak soru sormak hakkına sahiptir. Sorulara yazılı olarak yanıt verilmesi gerekir"¹⁰⁶. Bu yasanın yürürlüğünden önce kollektif ortaklıklarda, ortaklara bu hak mahkemelerce tanınmıştır¹⁰⁷.

Fransız Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın 17.maddesi hükmünden de anlaşılacağı gibi bu hak, yönetimde yer almayan ortaklara tanınmış bir haktır. Yönetici olan ortaklar, yönetimde yer aldıkları için ortaklığa ait defterleri ve belgeleri her zaman inceleme olanağına sahiptirler ve

¹⁰⁶ Yves CHAPUT, **Code De Commerce**, Codes Dallos, Quatre-Vingt-Septième Edition, Edition Dalloz, Paris, 1991-1992, s.1158.; Philippe MERLE, **Droit Commercial,Sociétés Commerciales**, Paris, 1988, s.138.

¹⁰⁷ Akar ÖÇAL, "**Kollektif Şirketlerde Ortakların Denetleme Hakkı, Fransız Hukuku Üzerine Bir İnceleme**", Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, C.V, S.2, 1987, s.269.: "Mahkemelerin böyle bir hak tanıması iki nedene dayandırılmaktaydı: bir kere bu hak kar alma hakkının zaruri bir tamamlayıcısı olarak telakki edilmekteydi. İkinci olarak bu hak affectio societatis'in asli bir unsuru olarak kabul edilmişti ve affectio societatis, şirketin taahhütlerinin ortakların şahsi mamelekleri üzerine etkisi nedeniyle, çok önemli bir karar arzetmekteydi"

korunmaya gereksinimleri yoktur; yönetici ortaklar hiç bir sınırlama olmaksızın, ortaklığın defter ve belgelerini her zaman inceleme olanağına sahiptirler¹⁰⁸.

Fransız Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın uygulamasına ilişkin 23 Mart 1967 gün ve 67-236 sayılı Kararnamenin 13.maddesine göre, "Ticaret Ortaklıkları Yasasının 17.maddesinin uygulamasında, yönetici olmayan ortakların bizzat kendileri, ortaklık merkezinde, ticari defterler, hesaplar, sözleşmeler, faturalar, tutanaklar ve genel olarak ortaklık tarafından hazırlanacak dökümanlar ve ortaklığa ait faturalar hakkında bilgi almak hakkına sahiptirler.

Bilgi almak hakkı kopya almak hakkını da kapsar.

Bu hakkın kullanımında ortak, mahkemeler tarafından hazırlanacak listeden seçeceği bir uzmandan yardım alabilir"¹⁰⁹.

Fransız Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın 17.maddesine göre, kollektif ortaklık ortaklarının iki tür hakları söz konusudur. Öncelikle, ortaklığın defterleri ile dökümanlarında yer alan bilgileri elde edebilirler, ikinci olarak, yönetime yazılı olarak soru sorma hakkına sahiptirler.

Kollektif ortaklık ortağı, Fransız Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın 17.maddesi gereğince, denetimi yılda iki kere yapabilecektir. Fransız

¹⁰⁸ ÖÇAL, "Kollektif Şirketlerde...", s.270

¹⁰⁹ CHAPUT, a.g.k., s.1297

Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın Uygulamasına İlişkin Kararname'nin 13.maddesine göre, ortaklar, denetim haklarını, ortaklık merkezinde kullanabilirler.

Kararnamenin 13.maddesinin 2.fıkrası gereğince ortaklar, suret de alabilirler. Yönetici olmayan ortaklar, denetim hakkını kullanmadan önce, haber vermek zorunda değildirler, ancak, denetim hakkını kullanırken yönetimin işlerine engel olmamalıdır¹¹⁰.

Kararnameye göre, yönetici olmayan ortaklar, denetim hakkını kullanırken, mahkemelerce hazırlanacak listede yer alan bir uzmanın yardımına başvurabilirler. Ancak uzman, ortağın temsilcisi değildir ve yalnızca yanında yer alabilir¹¹¹

Yönetimde yer almayan ortağın yazılı olarak soru sormak hakkı da vardır. Sorular yöneticiye yöneltilmeli ve yönetime ilişkin olmalıdır. Aksi halde yönetici yanıt vermekten kaçınabilir¹¹².

C. Komandit Ortaklıklarda

Kollektif ortaklıklarda olduğu gibi, komandit ortaklıklarda da

¹¹⁰ Charles REYNAUD-Jacques BORDOUL, *Status Des Sociétés Commerciales*, Paris, 1967, s.51.

¹¹¹ Jean HEMARD-François TERRE-Pierre MABILAT, *Sociétés Commerciales*, Tome Premier, Paris, 1972, N.287; ÖÇAL, "Kollektif Şirketlerde...", s.271

¹¹² ÖÇAL, "Kollektif Şirketlerde...", s.271.

denetim organı yoktur. Ancak denetim organı ile ilgili herhangi bir yasak da bulunmamaktadır¹¹³. Ortakların ise-komandite veya komanditer-denetim hakları bulunmaktadır¹¹⁴.

Komandite ortakların denetim hakları kollektif ortaklık ortaklarının denetim hakları gibidir¹¹⁵. Fransız Ticaret Ortaklıkları Yasası'nın, komanditer ortaklara ilişkin 29.maddesi hükmüne göre ise, "Komanditer ortaklar, yılda iki kez, ortaklığın defterlerini ve belgelerini incelemek ve ortaklığın yönetimi ile ilgili olarak yazılı sorular sormak hakkına sahiptirler. Bu sorulara yazılı yanıt verilmelidir."¹¹⁶.

Kollektif ortaklıkta olduğu gibi komandit ortaklıkta da ortaklar, kişisel ve sürekli bir denetim hakkını ellerinde bulundurlar, teknik ve ticari işlemleri gözetmelerine, ortaklık malvarlığını incelemelerine, defter ve evraklardan bilgi almalarına her zaman izin verilir¹¹⁷.

Fransız Ticaret Ortaklıkları Hakkındaki Kararnamenin 18 ve 19. maddeleri, komanditerlerin denetim hakkına ilişkindir¹¹⁸.

¹¹³ BASTIAN-GERMAIN, a.g.k., s.30.30. 11

¹¹⁴ Francis LEMEUNIER, **Principes Et Pratiques Du Droit Des Sociétés, Dans Le Marché Commun**, Paris, 1967, s.H.10

¹¹⁵ Bkz.CHAPUT, a.g.k.

¹¹⁶ CHAPUT, a.g.k., s.1161; LEMEUNIER, a.g.k., s.H.10; Jean Pierre Le GALL, **Droit Commercial, Les Groupements Commerciaux**, Douzième édition, Paris, 1990, s.66; MERLE, a.g.k., s.155

¹¹⁷ BASTIAN-GERMAIN, a.g.k., s.30.30, 11

¹¹⁸ CHAPUT, a.g.k., s.1297

Kararnamenin 18.maddesi "Komanditer ortağın önerileri, görüşleri, denetim ve gözetme işlemleri ticaret ortaklıkları hakkındaki yasanın 28.maddesindeki yönetim işlemlerini oluşturmaz" hükmünü içermektedir. Kararnamenin 19.maddesine göre ise, "komanditer ortak, ticaret ortaklıkları hakkındaki yasanın 29.maddesi ile verilen hakları, bu kararnamenin 13.maddesinde öngörülen koşullar içinde kullanır" denilmektedir. Kararnamenin bu hükmüne göre, komanditer ortaklar bizzat kendileri, ortaklık merkezinde, ticari defterler, hesaplar, faturalar, dökümanlar vb. hakkında bilgi ve bu bilgilere ilişkin kopya alabileceklerdir. Yine mahkemeler tarafından hazırlanacak listelerde yer alan bir uzmanın yardımına başvurabileceklerdir.

D. Limited Ortaklıklarda

Her ortak, yönetimi kişisel olarak denetim hakkına sahiptir. Yasal olarak ortaklar, ortaklık merkezinde tüm yıl boyunca bilgi alma veya 23 Mart 1967 tarihli Kararnamenin 33.maddesinde belirtilen ve son üç icraata ilişkin dökümanların bir kopyasını alma hakkına sahiptirler. Ortaklar yanlarında bir uzman da bulundurabilirler. Ayrıca her ortak her zaman, denetçilerin ve yöneticilerin listesi ile ortaklık sözleşmesinin bir kopyasını alabilir¹¹⁹.

1925 tarihli Ticaret Yasası ile öngörülmüş bulunan denetim organı 1966 tarihli Fransız Ticaret Yasası ile ortadan kaldırılmıştır. 1966 tarihli yasa ile denetim organı yerine bir ya da daha fazla denetleyici atanması

¹¹⁹ BASTIAN-GERMAIN, a.g.k., s.30.20. 11

öngörülmüştür. Denetleyici atanması sermayesi 300.000.Frankı geçen ortaklıklarda bir yükümlülük diğerlerinde ise isteğe bağlıdır(Fr.TY.m.64)¹²⁰.

Ortaklar denetçi seçiminde bağımsız değildirler. Denetçilerin seçimi, 12 Ağustos 1969 tarih ve 69-810 nolu "Ortaklık Denetçilerinin Mesleki Durumları ve Örgütlenmelerine İlişkin Kararname" hükümlerine göre oluşturulmuş bir listeden yapılmalı denetçilerin uluşumu ve mesleki durumları bu kararnameye göre belirlenmelidir. Seçim üç yıl için ve basit çoğunluklu bir oylama ile yapılır(Fr.TY.m.64,65).

Denetleyecilerin yetkileri, faaliyetleri, yükümlülükleri, görevden uzaklaştırılmaları, ücretleri anonim ortaklıklarda olduğu gibidir(Fr.TY.m.66).

3. Alman Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Adi Ortaklıklarda

Adi ortaklıklarda ortakların ortaklığı denetimi Alm.MY.m.716'da düzenlenmiştir. Alm.MY.m.716, "Tüm ortaklar yönetimde bulunmasa bile, ortaklık işlemleri ile ilgili kişisel olarak bilgi alabilir, ortaklığın defterlerini ve evraklarını inceleyebilir ve bunların yardımı ile

¹²⁰ BASTIAN-GERMAIN, a.g.k., s.30.20. 11

ortaklığın mal varlığının durumu ile ilgili olarak bir özet çıkarabilir.

Yönetimin yolsuz işlemlerinden şüphelenilmekte haklı olduğunda, bu hakkı kaldıran veya sınırlayan hiç bir kayıt ortağın denetim hakkını ortadan kaldırmaz." hükmünü içermektedir¹²¹.

Bu hükümden de anlaşılacağı gibi, her ortak kişisel olarak bilgi alma, ticari defterleri ve ortaklık evraklarını inceleme hakkına sahiptir. Bu hak yönetimde yer almayan ortaklar genel kuruluna bilgi ve hesap verme hakkından ayrı olarak vardır¹²². Alm.MY.m.716 f.2 hükmüne göre, ortakların denetim hakkı ortaklık sözleşmesi veya sonradan alınacak bir karar ile ortadan kaldırılabilir. Ancak yönetimin yolsuz işlem yaptığına ilişkin olarak şüphelenilmekte haklı nedenler var ise, bu hakkı sınırlandıran veya ortadan kaldıran kayıtlar geçersiz olacaktır ve hiç bir hüküm ifade etmeyecektir.

B. Kollektif Ortaklıklarda

Alman hukukunda, kollektif ortaklıklarda yönetimi denetleyecek özel bir denetim organı bulunmamaktadır¹²³.

¹²¹ Bu kanun maddesi Internet SunSITE.informatik.RWT-Aachen.DE/Knowledge/germanlaws adresinden alınmıştır. Ayrıca bkz. Karl LARENZ, **Bürgerliches Gesetzbuch, BeurkundungsG, AGB-Gesetz, Wohnungseigentumsgesetz**, 26.Auflage, München,1982, s.153.

¹²² Wolfgang HEFERMEHL-Karl-Heinz FEZER, "Allemagne", **Jura Europea, Droit Des Sociétés**, Tome I, Germany, 1994, N.45, s.10.40 8

¹²³ LEMEUNIER, a.g.k., s.3

Alman Ticaret Yasası(HGB)'nin kollektif ortaklıklarda ortakların denetimine ilişkin 118.maddesi "ortak, yönetim hakkına sahip olmasa bile, ortaklığın işleri hakkında bizzat bilgi edinebilir. Ortaklığın ticari defterlerini ve ortaklık evrakını inceleyebilir ve bunlardan kendisi için bir bilanço düzenleyebilir.

Yönetimin dürüst olarak yürütülmediğini gösteren bir nedenin varlığı halinde, bu hakkı ortadan kaldıran veya sınırlayan bir anlaşmanın varlığı, hakkın kullanımına engel olmaz" hükmünü içermektedir¹²⁴. Kollektif ortaklıklara ilişkin bu düzenleme adi ortaklıklarda ortakların denetim hakkını düzenleyen Alm.MY.m.716 ile örtüşmektedir.

Her ortak, yönetim dışında kalsa bile, her zaman, ortaklığın işleri hakkında bilgi edinmek, ticari defterlere ve dökümanlara bakmak hakkına sahiptir(AlmTY m.118)¹²⁵.

¹²⁴ Erdoğan MOROĞLU-Mustafa DURAL(Çev.), **Son Değişiklerle Alman Ticaret Kanunu**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, s.45; Klaus J.HOPT-Adolf BAUMBACH-Konrad DUDEN, **Handelgesetzbuch**, mit GmbH&Co., Handelsklauseln, Bank-und Börsenrecht, Transportrecht(Ohne Seerecht) 29. Auflage, München, 1995, s.412; **Handelgesetzbuch**, einschließlich Seehandelsrecht, Gesellschaftsrecht-Wertpapierrecht, Gütertransportrecht-Wettbewerbsrecht, Textausgabe, mit Verweisungen und Sachverzeichnis, 66., völlig neubearbeitete Auflage, Stand:1 October 1986, München, 1986; William GARCIN-Fritz STURM, **Codes Allemands, Code Civil, Code De Commerce**, Traduits En Français, Paris, 1967, s.678

¹²⁵ HEFERMEHL-FEZER, a.g.k., s.10.30a 27; LEMEUNIER, a.g.k., s.3

Kollektif ortağın bu hakkı öncelikle Alm.TY. m.105 f.1'de belirtilen sınırsız sorumluluk halinin bir sonucudur¹²⁶. Söz konusu kişisel hak, aynı zamanda ortak için bir ödevdir¹²⁷. Bu hak özel durumlar dışında bir vekil ile kullanılamaz. Örneğin, ortak, uzun süreli yokluğu halinde veya hastalığı sırasında, ortaklıktan bilgi isteme hakkını güvenilir üçüncü bir kişiye bırakabilir. Ancak bu hakkı kişisel olarak kullanacak olan ortağın bir uzmandan yararlanmasında sakınca yoktur¹²⁸.

Kollektif ortağın kişisel denetim hakkı, dürüst olmayan yönetimi gözetme özgürlüğüne dokunmayacak ise, ortaklık sözleşmesindeki düzenlemelerle kısıtlanabilir veya ortadan kaldırılabilir¹²⁹. Alm.TY.m.118 gereğince, yönetimin dürüst olmadığı kanaatine varıldığında denetim hakkının kısıtlanması veya ortadan kaldırılması etkisiz bir düzenleme olarak kalır. Kesin olarak denetim hakkını ortadan kaldırmak, kollektif ortağın statüsü ile bağdaşmaz¹³⁰.

¹²⁶ Alm.TY. m.105 f.1'e göre: "Ortak bir ticaret ünvanı altında işletilmek amacıyla kurulan bir ortaklık, ortaklarından hiçbirinin sorumluluğu, ortaklık alacaklarına karşı sınırlandırılmamışsa kollektif ortaklıktır" (MOROĞLU-DURAL, a.g.k.,s.56; HOPT-BUMBACH-DUDEN, a.g.k., s.348; GARCIN-STURM, a.g.k., s.675)

¹²⁷ HEFFERMEHL-FEZER, a.g.k., N.45, s.10.30a 27

¹²⁸ HEFFERMEHL-FEZER, a.g.k., N.45, s.10.30a 27

¹²⁹ LEMEUNIER, a.g.k., s.3

¹³⁰ HEFFERMEHL-FEZER, a.g.k., N.46, s.10.30a 27

C. Komandit Ortaklıklarda

Alman Ticaret Yasası'nın 161.maddesinin 2.fıkrası gereğince, komandit ortaklıklarda, komandite ortağın denetim hakkı, kollektif ortaklık ortağının denetim hakkı ile aynıdır¹³¹. Komandite ortakla ilgili olarak Alman Ticaret Yasası'nda ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır.

Komanditer ortağın denetim hakkına ise, Alman Ticaret Yasası'nın 166.maddesi ile ayrı bir düzenleme getirilmiştir. Alman Ticaret Yasası'nın 166.maddesi "Komanditer ortak, yıllık bilançonun bir kopyesinin verilmesini istemeye ve doğruluğunu ticari defter ve evrakla karşılaştırarak incelemeye yetkilidir.

118.paragraftaki işleri idare yetkisi olmayan ortağa tanınan diğer haklara, komanditer ortak sahip değildir.

Komanditer ortağın isteği üzerine, haklı nedenler var ise, mahkeme her zaman bilançonun ve ticari defterler ve evrakın ibrazına veya diğer açıklamaların yapılmasına karar verebilir" hükmünü içerir¹³².

Komanditerin denetim hakkı çok sınırlıdır. Komanditer ortak

¹³¹ Alm.Ticaret Yasası m.161 f.1'e göre:" Bu bölümde aksine hüküm bulunmadıkça, komandit ortaklığa, kollektif ortaklığa ilişkin hükümler uygulanır" (MOROĞLU-DURAL, a.g.k., s.56; HOPT-BAUMBACH-DUDEN, a.g.k., s.554; GARCIN-STURM, a.g.k., s.691)

¹³² MOROĞLU-DURAL, a.g.k., s.57; HOPT-BUMBACH-DUDEN, a.g.k., s.566; GARCIN-STURM, a.g.k., s.692

yalnızca yıllık bilançonun bir kopyasını isteyebilir ve uzman ile ortaklığın defter ve evraklarının doğruluğunu inceleyebilir ¹³³.

Önemli nedenlerin varlığı halinde ise, mahkeme her zaman ticari defterlerin ve evrakın ibrazına karar verebileceği gibi, bilançonun veya diğer açıklamaların ibrazına da karar verebilecektir(Alm.TY.m.166 f.2).

Görüldüğü gibi Alman hukukunda, kollektif ortaklıklarda olduğu gibi komandit ortaklıklarda da ortakların denetimine ilişkin düzenlemeler Fransız hukukundaki düzenlemelere benzemektedir.

D. Limited Ortaklıklarda

Alman hukukunda limited ortaklıklarda denetim "Alman.Limited Ortaklıklar Yasası" m.52 de düzenlenmiştir.

Çoğu zaman sınırlı sayıda ortağa sahip bulunan limited ortaklıklar için emredici olarak denetim organı zorunlu kılınmamıştır; ancak ortaklık sözleşmesi ile bir denetim organı öngörülebilir ve bu denetim organının yetkileri ve denetim organına uygulanacak hükümler saptanabilir¹³⁴. Ortakların denetimi ile ilgili olarak ise her hangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir¹³⁵.

¹³³ HEFFERMEHL-FEZER, a.g.k., N.24, s.10.30b 10

¹³⁴ HEFERMEHL-FEZER, a.g.k., N.67, s.10.20 20

¹³⁵ Alman.Limited Ortaklıklar Yasası, İnternet, SunSITE.informatik.RWT-Aachen.DE/Knowledge/germanlaws

4. Belçika Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Adi Ortaklıklarda

Belçike hukukunda adi ortaklıkla ilgili düzenlemelere Belçika MY.'nın 1832-1873 maddelerinde yer verilmiştir¹³⁶. Adi ortaklıklarla ilgili düzenlemelerde ortakların denetim hakları ile ilgili olarak herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Yasal düzenleme bulunmadığı için her ortak, yönetimi gözetme ve denetleme hakkına sahiptir¹³⁷.

B. Kollektif Ortaklıklarda

Belçika hukukunda, kollektif ortaklıklarda ortakların denetimi ile ilgili olarak da herhangi bir düzenleme öngörülmemiştir. Belçika Ticaret Yasası yönetsel veya yargısal bir denetimi önceden düzenlemiş değildir. Her ortak, ortaklık işlemlerini kişisel olarak denetim ve gözetim hakkına sahiptir¹³⁸. Denetimle ilgili

¹³⁶ Paul SCHETTER-Claude LAMBERTS, Les Codes Larcier, Bruxelles, 1990,s.155-157

¹³⁷ Léon DABIN-Anne BENOIT MOURY, "Belgique", Jura Europea, Droit Des Sociétés, Germany, 1994, N.12, s.20.40 6

¹³⁸ LEMEUNIER, a.g.k., N.E6; Yasal düzenlemelerle ilgili ayrıntılı olarak bkz.Paul LURKIN-Nadine DESCENDRE, Lois Coordonées Sur Les Sociétés Commerciales, (Coordination Officieuse Au 13 Avril 1995), Bruxelles, 1995; Droit Des Societes: Les Lois De 7 Et 13 Avril 1995, Bruxelles, 1995; Jean BLONDIAUX-Jean MASQUELIN-Gui DELREÉ, Code De Commerce, Bruxelles, 1970; Les Codes Larcier, Tome I Droit CIVIL, Judiciaire et Commercial, Complement 1992, I, Bruxelles, 1992

düzenlemelere ortaklık sözleşmesinde yer verilebilir¹³⁹.

C. Komandit Ortaklıklarda

Aynı şekilde komandit ortaklıklar için de, herhangi bir denetim kurumu sözkonusu değildir. Gerek komanditer gerekse komandite ortaklar, yönetimi engellemeyecek ise veya ortaklığın yararına olacak ise denetime ilişkin fiilleri bizzat kendileri özgürce gerçekleştirebilirler¹⁴⁰.

Belçika Ticaret Yasası'nda kollektif ve komandit ortaklıklarda, ortakların denetimine ilişkin bir düzenleme olmamasına karşın, yasanın 22.maddesinin 2. fıkrası, "komanditerlerin düşünce ve öğüt, denetim ve gözetim ve işlemler hakkında vekillere yetki verme gibi yetkileri onları yükümlülük altına sokmaz" hükmünü içermektedir¹⁴¹. Bu hükümden de anlaşılacağı gibi, yasa, komanditerlerin denetim ve bilgi alma haklarının var olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Komanditerler açısından var olan bu hakkın kollektif ve komandite ortaklar için var olmayacağı düşünülemez.

D. Limited Ortaklıklarda

Belçika Ticaret Yasası'nın 134.maddesinin yollaması ile, anonim

¹³⁹ DABIN-MOURY, a.g.k., N.12, s.20.00 11

¹⁴⁰ DABIN-MOURY, a.g.k., N.16, s.20.30 10

¹⁴¹ LURKIN-DESCENDRE, a.g.k., s.25

ortaklıkların denetimine ilişkin olan 64 ve 64.1 maddeleri hükümleri limited ortaklıklara da uygulanır.

Genel olarak limited ortaklıklarda vergi ve hesapların önemsiz bir bölümüne muhasebe hukuku kriterleri uygulanmaktadır; böyle olunca limited ortaklıklar denetleyici belirleme ödev ve yükümlülüklerinden kaçınılırlar¹⁴².

Belçika TY.m.64. § 2 f.2'nin " hiçbir denetleyici bulunmadığı takdirde, her ortak kişisel olarak denetçilerin sahip olduğu denetim ve inceleme yetkilerine sahiptir. Bu denetim uzman bir muhasebecinin temsilciliğinde de yaptırılabilir. ..." hükmü gereğince denetçilere ait olan inceleme ve denetleme yetkisi kişisel olarak her ortak ve gerektiğinde bir uzman muhasebecinin yardımı ile kullanılabilir. Uygulamada, yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte birçok limited ortaklık bir denetleyici atamak koşulu ile oluşturulmaktadır¹⁴³.

5 . Luxemburg Hukuku'nda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Adi Ortaklıklarda

Adi ortaklıklar Luxemburg Medeni Yasasının IX başlığı altında yer alan 1832 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Tüm ortaklar

¹⁴² DABIN-MOURY, a.g.k., s.20.20 24

¹⁴³ DABIN-MOURY, a.g.k., s.20.20 24

alınacak kararlara katılarak yönetime aktif olarak karıştıklarından, yasa koyucu ne ortaklığın kuruluşuna ne de faaliyetlerine ilişkin özel bir iç denetimi öngörmemiştir. Adi ortaklıklarda, ortaklık yönetimini denetim amacı ile ortaklık sözleşmesi ile bir denetleyici öngörülebilir ise de uygulamada hemen hemen hiç rastlanılmamaktadır¹⁴⁴

B. Kollektif Ortaklıklarda

Belçika hukukunda olduğu gibi, Luxemburg hukukunda da kollektif ortaklıklarda ortaklık işlerinin yönetimi ile ilgili olarak iç denetim organı bulunmamaktadır. Ortakların denetim hakkı yasada düzenlenmiş değildir. İç denetim, yönetim adına iş birliği içinde yapılan bir denetimi ifade eder¹⁴⁵, ortakların oybirliği ile bu yönetim sona erebileceğinden, böyle bir denetim yararsızdır¹⁴⁶.

C. Komandit Ortaklıklarda

Komandit ortaklıklarda da özel bir denetim organı bulunmamaktadır. Komandite ortaklar(l'associé en nom) genel olarak ortaklığın yönetimindedir ve kişisel sorumluluğu bulunmayan

¹⁴⁴

Bernard DELVAUX, "Luxemburg", *Jura Europae, Droit Des Societes*, Germany, 1994, Tome III, N.10, s.50.40 3

¹⁴⁵

Marc HEINEN-Emile DENNEWALD, *Eléments De Droit Commercial, Luxembourgeois, Les Sociétés Commerciales*, 2e edition, Luxembourg-Bruxelles, 1986, s.58.

¹⁴⁶

DELVAUX, a.g.k., N.12, s.50.30a 12

komanditer ortaklar tarafından denetlenirler¹⁴⁷.

D. Limited Ortaklıklarda

Luxemburg hukukunda, 25 ortaktan az limited ortaklıklarda denetim organının varlığı isteğe bağlıdır, ortaklar ortaklık sözleşmesinde denetim organını öngörmeyebilirler. Buna karşılık 25 den fazla ortağa sahip limited ortaklıklarda zorunlu olarak bir ya da daha fazla denetçi atanması gerekir(10 Ağustos 1925 tarihli yasa m.200).

Az ortaklı limited ortaklıklarda denetim kişiseldir; ortağın denetim hakkı envanter, bilanço ve kar zarar bilgilerini alma olanağından ibarettir¹⁴⁸. Gerektiğinde mahkemece verilmiş bir yetki olmaksızın, ortak ortaklığın dökümanlarını inceleyemez¹⁴⁹.

Denetim organının görev ve yetkileri anonim ortaklık denetim kurulu üyelerinin görev ve yetkileri ile aynıdır. Denetim organı üyeleri envanterlerdeki usulsüzlükleri açıklamak zorunda olup ortaklara her yıl bir rapor verirler ve ortaklığın durumunu açıklarlar ve önerilerde bulunurlar; gerektiğinde yönetim tarafından önerilen her bir ortağa ait payın paylaşılmasına karşı çıktıklarında bunun nedenlerini gösterirler¹⁵⁰.

147

DELVAUX, a.g.k, N.9, s.50.30b 2

148

DELVAUX, a.g.k., N.30, s.50.20 12

149

DELVAUX, a.g.k., N.30, s.50.20 12

150

DELVAUX, a.g.k., N.30, s.50.20 12

III. TÜRK HUKUKU'NDA ORTAKLARIN ORTAKLIĞI DENETİMİ

1. Yasalardaki Düzenlemeler

Denetim organı bulunmayan ortaklıklarla ilgili olarak Borçlar Yasası ve Türk Ticaret Yasası'na özel hükümler yer almaktadır. Türk Ticaret Yasasının'dan önceki Eski Ticaret Yasası'nda da özel düzenlemelere yer verilmiş bu hükümlerin bir kısmı aynen Türk Ticaret Yasası'nda da yer almıştır. Biz denetim organı bulunmayan ortaklıklarda denetim hakkını ele almadan önce bu düzenlemelere yer vereceğiz.

A. Borçlar Yasası'ndaki Düzenlemeler

Borçlar Yasası'nın, ortakların, ortaklığı denetimine ilişkin "Şirket İşlerini Tetkik" başlığı altında düzenlenen madde 531 hükmü, "İdare selahiyetini haiz olmasa bile her şerikin şirket işlerinin nasıl gittiği hakkında şahsen malumat almağa ve şirketin defterlerini ve evrakını tetkike ve kendine mahsus olmak üzere şirketin mali vaziyeti hakkında hülasa çıkarmağa hakkı vardır; hilafına mukavele batıldır" demektedir. Bu madde hükmüne göre her ortak, ortaklığın devamı süresince, ortaklık işlerinin, ortak amaca ulaşılacak şekilde yürütülüp yürütülmediğini kontrol etmek, ortaklık işlerinin nasıl yürüdüğü hakkında bilgi almak, ortaklığın evrak ve defterlerini incelemek,

ortaklığın mali durumu hakkında özet çıkarmak hakkına sahiptir¹⁵¹.

B. Ticaret Yasalarındaki Düzenlemeler

Eski ve yeni ticaret yasalarımızda, ortakların denetimi ile ilgili olarak, özel düzenlemelere gidilmiştir. Eski Ticaret Yasası'nda yer alan hükümler çok az bir değişiklikle Türk Ticaret Yasası'da da yer almıştır.

a. Eski Ticaret Yasası'ndaki Düzenlemeler

Eski Ticaret Yasası, denetim organı bulunmayan ortaklıklarda denetim hakkını, 163, 242, 244, 258, 259 ve 516.maddelerinde düzenlemiştir.

Eski Ticaret Yasası'nın 163.maddesi, kollektif ortaklıklarda ortakların denetim haklarına ilişkindir¹⁵². Eski Ticaret Yasası m.163'e göre, ortak, idare hakkına sahip olmasa bile, ortaklığın işlerinin nasıl gittiği hakkında bilgi almak, ortaklığın evrak ve defterlerini incelemek ve kendisine özel olarak ortaklığın mali durumuna ilişkin hesap belgesi çıkarmak hakkına sahiptir. Bu hakkın üçüncü kişiye devredilmesi ya da

¹⁵¹ Lütfü DALAMANLI-Faruk KAZANCI-Muharrem KAZANCI, **İlmi ve Kazai İctihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu**, C.IV., İstanbul, 1990, s.595.

¹⁵² ETY.m.163: "Bir şerik müdür sıfatını haiz olmasa dahi umurun şirketin tarzi cerayanından bizzat malumat almak ve şirketin evrak ve defatirini tetkik ve bunlara göre vaziyeti maliyesini mübeyyin olarak kendisi için bir hesap varakası tanzim etmek hakkını haizdir. Bu hakkı ıskat eden mukavele keenlem-yekündür."(HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.89 vd.)

bir sözleşme ile ortadan kaldırılması olanaksızdır.

ETY.m.163'de söz konusu olan denetim hakkının genişliği, kollektif ortaklık ortaklarının sınırsız sorumluluklarının bir sonucudur. Ortaklara, sınırsız sorumlulukları nedeni ile geniş ve sürekli bir denetim hakkı verilmiştir.

Ortağın, ETY.m.163'de yer alan denetim hakkından yararlanıp, ortaklığın durumunu inceleyerek elde edeceği bilgileri kötü niyetli olarak ve özellikle ortaklık aleyhine kullanmaması için, yasa koyucu, ortağın ortaklıkla rekabet yapmasını engelleyici özel hükümlere de yer vermiştir¹⁵³.

Tasfiye halindeki kollektif ortaklıklarda, ortakların denetim hakkını düzenleyen Eski Ticaret Yasası'na göre, tasfiye memurları, ortağın başvurusu üzerine tasfiyenin durumu hakkında sözlü olarak açıklama yapmak ve istemeleri halinde kendilerine bir belge vermek zorundadırlar(ETY.m.241)¹⁵⁴. Tasfiye memurları ayrıca, ortağın istemi üzerine ortaklığa ve tasfiyeye ilişkin tüm defter ve evrakı ortaklığın merkezinde kendilerine göstermek zorundadırlar; ortakların defter ve

¹⁵³ Ernest HİRŞ, **Ticaret Hukuku...**, s.223.

¹⁵⁴ ETY.m.241: " Tasfiye memurları şüreka tarafından müracaat vukuunda umuru tasfiyenin bulunduğu hale dair kendilerine şifahen izahat vermeğe ve indettalep bu bapta taraflarından mümza bir vesika ita etmeğe mecburdurlar" (HIRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.119)

evraktan bir suret almalarına da engel olamazlar(ETY.m.242) ¹⁵⁵. Tasfiye memurları, tasfiyenin sona ermesi halinde de ortaklara, tasfiyeye ilişkin hesap vermek zorundadırlar(ETY.m.244) ¹⁵⁶.

Komandit ortaklıklarda, komandite ortakların denetim hakkı, ETY.m.251'in yollaması ile kollektif ortaklıklardaki gibidir. Komandite ortaklarla ilgili olarak özel bir düzenleme olmadığı için, kollektif ortakların denetim hakkına ilişkin olan ETY.m.163 hükmü komandite ortaklara da uygulanmaktadır.

Komanditer ortakların, denetim hakları ile ilgili özel düzenlemelere ise, ETY.'nın 258 ve 259. maddelerinde yer verilmiştir.

ETY.m.258'e göre ¹⁵⁷, komanditer ortak, kişisel sorumluluğu olan

¹⁵⁵ ETY.m.242: " Tasfiye memurları şüreka tarafından talep vukuunda şirkete ve tasfiyeye ait olan bilûmum defatir ve evrakı merkezi şirkette kendilerine irae etmeğe mecburdurlar. Şürekanın defatir ve evrakı mezkûreden suret almalarına tasfiye memurları mümanaat edemezler." (HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.119)

¹⁵⁶ ETY.m.244: ".Tasfiyenin hitamında tasfiye memurları muâmelatı tasfiyeye dair şürekaya hesap itasına mecburdurlar.".(HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.120)

¹⁵⁷ ETY.m.258: " Her komanditer senenin nihayetinde saati mesai dahilinde şirketin mevcudat defteriyle bilançosunu ve bunların sıhhat ve mündericatını murakabe için evrak ve defatiri şirketi bizzat veya ehli hibre marifetiyle tetkike mezundur. Ehli hibrenin şahsı hakkında itiraz vukuunda komanditerin müracaati üzerine mahkeme tarafından nasbolunur.

Esbabı mühimmenin vücûdü halinde reisi mahkeme komanditerin istidası üzerine umur ve mevcudu şirketi bizzat veya fikrai anife mucibince ehlihibre marifetiyle tetkik eylesesine her vakit mezuniyet verebilir." (HİRŞ, **Notlu**

komandite ortakların aksine ve sınırlı sorumluluğunun sonucu olarak sınırlı bir denetim hakkına sahiptir. Komanditer ortak, esas olarak ancak sene sonunda bir kez ortaklığın malvarlığı defteri ile bilançosunu ve diğer evrak ve defterlerini ya kendisi incelemek veya bilirkişi aracılığı ile incelettirmek hakkına sahiptir. Denetim hakkına ilişkin bu hüküm emredici nitelikte değildir. Bu nedenle, ortaklık sözleşmesi ile bu hak ortadan kaldırılabılır(ETY.m.258.f.1). Ancak komanditer, bu olağan denetim hakkının yanında bir de olağanüstü denetim hakkına sahiptir. Buna göre komanditer, önemli ve haklı nedenlerin varlığı halinde öncelikle ticaret mahkemesi hakiminin veya ticari işlere bakan asliye hukuk mahkemesi hakiminin kararı ile, iş yılı içinde ve her zaman ortaklık işlerini ve hesabını ve bunlara ilişkin defterleri ve diğer evrakı, ya kendisi inceleyebilir veya bilirkişiye incelettirebilir(ETY.m.258 f.2). Bunun nedeni ve dayanağı, yönetim hakkı bulunmayan komanditerlerin, kişisel sorumluluğu bulunan komandite ortakların haksız ve yolsuz işlemlerine karşı korunmasıdır. Bu nedenle, olağanüstü denetim hakkından, ortaklık sözleşmesine konulan bir hükümlerle vazgeçilmesi olanaksızdır¹⁵⁸.

Eski Ticaret Yasası'nın kollektif ortakların rekabet yasağına ilişkin 168.madde hükmü, komanditer ortaklar hakkında uygulanmaz¹⁵⁹.

Ticaret..., s.124)

¹⁵⁸ Ernst E.HİRŞ (Çev.Galip MUSTAFA), **Türk Ticaret Kanunu Esaslarına Göre Ticaret Hukuku**, İSTANBUL, 1935, s.107.

¹⁵⁹ ETY.m.168: "Bir şerik azasından bulunduğu şirketin icra eylediği muameleleri ticariye nev'inden bir muameleyi şürekayı sairenin muvaffakatı olmaksızın kendi

Ancak komanditer ortağın ortaklıkla ilgisi, sadece ortaklığa koyduğu sermaye açısından; kişisel sorumluluğu bulunan komandite ortak gibi ortaklıkla çok sıkı bir ilişki içinde olmadığından, ortaklığın konusuna giren işlemleri yapması olanaklıdır. Fakat komanditer ortak, ortaklığın konusuna giren işlemler ile uğraşır ise, ortaklığı denetim hakkını yitirir(ETY.m.259)¹⁶⁰. Bu durumda komanditer ortağın, denetim hakkını yitirmesi haklı nedene dayanmaktadır. Çünkü komanditer ortağa tanınan bu hakkın kötüye kullanılması olanaklıdır¹⁶¹.

Eski Ticaret Yasası m.516 hükmü¹⁶², limited ortaklıklarda

veya aharı hesabına yapamayacağı gibi, aynı nev'i muamelei ticariye ile meşgul bir şirkete şahsan mes'ul aza sıfatıyla de giremez.”Bir şirketin esnayı teşekkülünde o şirkete giren bir şerikin daha evvel tessüs eylemiş diğer bir şirketin de şahsan mes'ul azasından olduğuna şürekayı saire muttali iken evvelki şirketteki iştirakin terk ve kat'ı beyinlerinde sarahatan kararlaştırılmadığı halde iştiraki mezkuru kabul eylemiş addolunurlar.” (HİRŞ,Notlu Ticaret..., s.91)

¹⁶⁰ ETY.m.259: “ Kollektif şürekânın mevzuu şirketi teşkil eden muamelâtın aynini icra edemeyeceklerine dair olan 168 inci madde ahkâmı komanditerler hakkında cereyan etmez. Fakat komanditerler, mevzuu şirketi teşkil eden muamelât ile tevaggul edecek bir müessese küşat eder veya böyle bir müessese küşat eden bir şahıs ile akti şirket ederler veyahut bu yolda bir şirkete dahil olurlar ise evrak ve defatiri şirketi tetkik hakkını zayı ederler.” (HİRŞ, Notlu Ticaret..., s.125)

¹⁶¹ E.HİRŞ, **Türk Ticaret Kanunu Esaslarına...**, s.107.

¹⁶² ETY.m.516: “ Adedi şürekâsı yirmiye tecavüz eden limitet şirketlerde bir veya müteaddit murakıp bulunur. Murakıpların sureti tayini ve vazai fi hakkında iş bu fasıldaki ahkamı istisnaiyeye riayet eylemek şartıyla anonim şirketlerdeki heyeti murakabeye mütedair mevaddı kanuniye ahkâmı cereyan eder.” (HİRŞ, **Notlu Ticaret...**, s.220)

denetimi, ortak sayısına göre düzenlemiştir. Limited ortaklıkta ortakların sayısı yirmiden fazla ise, bir veya birden fazla denetçi bulunacaktır. Denetçilerin atanması ve görevleri konusunda anonim ortaklığa ilişkin hükümler uygulanacaktır. Ortak sayısı yirmi ve yirmiden az ise ortaklıkta denetim organı bulunmayacaktır. Ancak, Limited ortaklıklarda ortakların denetim hakkına ilişkin olarak Eski Ticaret Yasası'nda bir hüküm yoktur.

HİRŞ her pay sahibine, kollektif ortaklıklarda ortakların sahip olduğu denetim hakkının tanınması gerektiği görüşündedir¹⁶³.

b. Türk Ticaret Yasası'ndaki Düzenlemeler

Eski Ticaret Yasası'nda olduğu gibi Türk Ticaret Yasası'nda da denetim hakkı ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Eski Ticaret Yasası'nın 163, 241, 242, 244, 258, 259 ve 516 maddelerinde yer alan ortakların denetim hakları ile ilgili düzenlemeler; Türk Ticaret Yasası'nın 167, 240, 241, 249, 250 ve 548.maddelerinde yer almıştır.

Türk Ticaret Yasası m.167 kollektif ortaklıkta ortakların denetim haklarına ilişkin bir düzenleme olup, Eski Ticaret Yasası m.163'ün tekrarı niteliğindedir¹⁶⁴.

¹⁶³ HİRŞ, **Ticaret Hukuku...**, s.347.

¹⁶⁴ Haydar ARSEVEN, **Ticaret Kanununun Getirdiği Yenilikler, Umumi Hükümler ve Şirketler(Kara,Deniz ve Sigorta Hukuku Bakımından)**,

Türk Ticaret Yasası m.240 ve 241 tasfiye halindeki kollektif ortaklıklarda ortakların denetim haklarına ilişkin düzenlemelere yer vermektedir.

Türk Ticaret Yasası'nın 240 ve 241.maddeleri, Eski Ticaret Yasası'nın 241, 242 ve 244.maddelerinin tekrarı niteliğindedir ve yeni bir hüküm içermemektedir ¹⁶⁵.

Komandit ortaklıklarda, komanditer ortakların denetim hakları ile ilgili düzenlemelere Türk Ticaret Yasası'nın 249 ve 250.maddelerinde yer verilmiştir. Türk Ticaret Yasası'nın anılan maddeleri Eski Ticaret Yasası'nın 258 ve 259.maddelerini karşılamakla birlikte biraz farklıdır.

TTY.m.548'de de limited ortaklıkta ortakların denetim hakları düzenlenmiştir. Bu düzenleme Eski Ticaret Yasası'nın 516.maddesi hükmünden farklı bir düzenlemedir.

Ortakların denetim hakları ile ilgili olarak Türk Ticaret Yasası'nda yer alan düzenlemeler hemen hemen Eski Ticaret Yasası'nda da yer almaktadır. Bu düzenlemelere Türk Ticaret Yasası'nda da yer veren yasa koyucu, çok az değişiklik yapmıştır. Bu düzenlemelere yeri geldiğinde yer verilecektir.

İstanbul, 1960, s.44.

¹⁶⁵ ARSEVEN, a.g.k., s.52.

2. Adi Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Genel Olarak

Adi ortaklıklarda, ortaklık sözleşmesi veya sonradan yapılan bir işlem ile aksine karar verilmemiş, ortaklığın yönetim ve temsili belirli kişilere bırakılmamış ise, her ortağın yönetime katılması hem bir görev ve hem de haktır(BY.m.525, İsv.BY.m.535, 539). Her ortak diğer ortaklardan bağımsız olarak ve ortaklığın vekili olarak hareket etmek hakkına sahiptir ve diğerlerini haberi olmaksızın sorumluluk altına sokabilir¹⁶⁶. Bu durumda, her ortak, kural olarak ortak işlerle ilgili tüm konuları öğrenme hakkına sahiptir¹⁶⁷. Ancak yönetim yetkisi sözleşme veya bir karar ile ortaklardan birine ya da birkaçına veya üçüncü bir kişiye bırakılabilir¹⁶⁸. Ortağın yönetimden uzak kalması durumunda yönetim yetkisini olmadığından ortaklık yönetiminin iş ve işlemleri

166

PATRY, a.g.k., s.229

167

LASSERRE, a.g.k., s.53

168

Ortaklığın yönetimi bazı ortaklara veya üçüncü bir kişiye bırakılmış olsa bile, her ortağın olağanüstü işlemlere katılımı, bu konuda oy kullanması mutlak bir haktır. O kadar ki, sözkonusu olağanüstü işlemlerde ancak oybirliği ile karar alınabilir. Bu kuralın tek istisnası, gecikmesinde tehlike bulunan hallerdir(BK.m.525 son). Bu hallerde, ortaklığın bir hakkının korunması acele önlem alınması için, ortakların çoğunluğunun veya içlerinden birinin de, diğer ortakların onay ve katılımını aramaya zorunlu olmaksızın, olağanüstü karar vermek hakkı vardır.(Hayri DOMANIÇ, **Ticaret Hukuku Dersleri Adi Kollektif ve Komandit Şirketler**, İstanbul, 1965, s.27)

hakkında her tür bilgi alması olanaksız olacak, buna karşın, yönetimde yer almasa bile ortaklığın borçlarından dolayı sınırsız sorumlu olmaya devam edecek, en azından mali sonuç olarak nerede ise ortaklığın kendisi ile bütünleşecektir¹⁶⁹. Bu nedenle yönetimde yer almayan ortağın, ortaklık işlemlerinin ortak amacın gerçekleşmesini sağlayacak şekilde yürütülüp yürütülmediğini öğrenmesinde büyük yararı vardır¹⁷⁰. Bu nedenle de, ortağın yönetimi denetimine ilişkin bir kuralın varlığı zorunludur¹⁷¹. Ortakların emeklerini ve mallarını ortak bir amaca ulaşmak üzere birleştirdikleri bir kuruluş olan ortaklıkta, ortağın yapacağı yoklama sonucunda göreceği eksikliklere karşı hukuki çıkarlarını bilmesi kadar doğal bir hak olamaz¹⁷². Yönetim hakkına sahip bulunmayan ortakların sorumlulukları, yönetim dışında kalmalarına rağmen, ortaklık yöneticilerinin sorumluluklarından daha geniştir. Bu nedenle, yönetici olmayan ortaklara, ortaklıkta olup biten herşeyi öğrenme olanağı verilmelidir. Her ortağın olanaklı olan en geniş ve en etkili denetim hakkına sahip olmasının nedeni budur¹⁷³. Bu nedenle yasa koyucu BY.m.531 ile ortaklara bireysel olarak denetim hakkı tanımıştır. Ayrıca ortaklar, bu bireysel denetim haklarının yanında, ya yasada ya da ortaklık sözleşmesinde öngörülen, ortaklığın

169

LASSERRE, a.g.k., s.61.

170

AKAR ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların Denetleme Hakkı", İktisat ve Maliye Dergisi, C.29, S.10, Ocak, 1983, s.398.

171

LASSERRE, a.g.k., s.61.

172

Haydar TARAY-Turgut SENGİR, "Adi Şirket Hükümleri ve Tatbikatı", İstanbul Barosu Dergisi, C.XLIV, S.1-2, 1970, s.15

173

PATRY, a.g.k., s.229

ortaklaşa kararlarına katılarak, yönetimi etkileyebilirler¹⁷⁴. Ortakların denetim haklarını bireysel denetim hakkı ve ortaklık kararlarına katılma olarak iki başlık altında incelemek doğru olur.

B. Bireysel Denetim Hakkı

a. Denetim Hakkının Sahibi

BY.m.531 ortakların bireysel denetim hakları ile ilgili olarak "Şirket İşlerini Tetkik" başlığı altında "İdare selahiyetini haiz olmasa bile, her şerikin şirket işlerinin nasıl gittiği hakkında şahsen malumat almağa ve şirketin defterlerini ve evrakını tetkike ve kendisine mahsus olmak üzere şirketin mali vaziyeti hakkında hülasa çıkarmağa hakkı vardır; hilafına mukavele batıldır" hükmünü içermektedir. BY.m.531 ile düzenlenen denetim hakkı, adi ortaklık dışındaki ortaklıklara da uygulanabilmektedir.

Yönetici ortaklarla yönetici olmayan ortakların birbirleri ile ilişkileri, yönetici olmayan ortakların diğerlerini denetleme yetkisinde toplanmıştır¹⁷⁵. Nitekim, BY.m.531'de bu hak "idare selahiyetini haiz olmasa bile" hükmü ile ifade edilmiştir. Denetim hakkı tüm ortaklara tanınmış olmakla birlikte, yönetimden uzak olan ortak için daha fazla

174

PATRY, a.g.k., s.229

175

Necip BİLGE, **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, s.460.

önem taşımaktadır.

Yönetici ortağın denetim hakkından sözedebilmemiz için, ortaklık yönetiminin birden fazla kişiye bırakılması gerekir¹⁷⁶.

BY.m.531 hükmü, adi ortaklıklarda ortaklar arasındaki iç ilişkiyi düzenlemeye yönelik, emredici nitelikte bir düzenlemedir¹⁷⁷. Dürüstlük kuralları içinde kullanıldığı sürece herhangi bir şekilde kısıtlanamaz¹⁷⁸. Diğer bir ifade ile ortakların denetim hakları, emredici nitelikte bir hak olup, ortağın elinden alınamaz. BY.m.531'de "hilafına mukavele batıldır" denilmek sureti ile bu açıkça ortaya konulmuştur.

Bu hak her ortağa tanınan ve sözleşme ile vazgeçilemeyen bir haktır. Ortaklar bu haktan vazgeçemezler, bu hak ortadan kaldırılamaz ya da sınırlandırılmaz¹⁷⁹. Bu hakkın özüne dokunulmamak kaydı ile, denetim hakkını kullanma koşulları sözleşme ile düzenlenebilir¹⁸⁰.

Denetim hakkını kullanmasına izin verilmeyen ortak, bu hakkını

176

Nafiz ERDEM, *Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Özel Hükümler (Madde:355-544)*, Adana, 1990, s.745

177

PATRY, a.g.k., s.230

178

Hayri DOMANIÇ, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Adi Şirketler, Kollektif, Komandit Şirketler*, C.I, İstanbul, 1988, s.412.

179

ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.400

180

Yaşar KARAYALÇIN, *Ticaret Hukuku, Şirketler Hukuku*, C.I, B.2, Ankara, 1973, s.147

kullanabilmek için, mahkemeye başvurarak bu konuda bir karar alınmasını isteyebileceği gibi, incelemenin mahkemece seçilecek bilirkişi tarafından yapılmasını da isteyebilir¹⁸¹. Ayrıca zarar halinde tazminat davası açabilir. Ortak bu durumun yeterli haklı neden sayılarak, ortaklık sözleşmesinin sona ermesini de isteyebilir¹⁸². Yöneticilerin bu tür davranışları, BY.m.537 f.1.7 anlamında bir haklı neden oluşturacağından, yönetici olmayan ortak, ortaklığın, haklı nedenlerle sona ermesini istemesinin yanısıra; ayrıca bu durum, yönetici ortağın, yönetim yetkisinin kaldırılmasını istemek için de haklı bir neden oluşturur¹⁸³. Öte yandan kendisine doğru bilgi verilmeyen ortak da, ortaklığın feshini(BY.m.537 f.1.7) veya yönetici ortağın görevden alınmasını isteyebilir(BY.m.529)¹⁸⁴.

Ortaklar sahip oldukları denetim haklarını, yönetimin işlemlerini engelleyecek şekilde kullanamazlar. Ortakların denetim haklarını kötüye kullanmaları, BY.m.535 hükmü gereğince, haklı neden oluşturacağından, ortaklığın sona erdirilmesi mahkemeden istenebilecektir.

Mirasçı ve yasal temsilci de ortağın sahip bulunduğu denetim

181

KARAYALÇIN, *Ticaret...*, s.147

182

KARAYALÇIN, *Ticaret...*, s.147

183

ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.402; Necat TÜZÜN, *Şirketler Hukuku*, Gazi Üniversitesi Yayın N:19, İİBF. Yayın N:16, Ankara, 1983, s.14

184

ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.402

hakkına sahiptir¹⁸⁵. Ortaklık hakkının devri halinde de bu hak yeni ortağa geçer¹⁸⁶. Denetim hakkının bir uzman aracılığı ile kullanılıp kullanılmayacağı konusu ise tartışmalıdır¹⁸⁷. Bazı yazarlar geniş bir yorumla bir uzmandan yararlanmanın olanaklı olduğunu ileri sürerken¹⁸⁸, diğer yazarlar ise, bu hakkın bizzat ortak tarafından kullanılacak olan bir hak olduğunu ileri sürerek dar yorum kabul etmektedirler¹⁸⁹.

BY.m.531(İsv.BY.m.541) kesinlikle “kişisel olarak” bilgi edinmek hakkından söz etmektedir. BY.m.532 f.2(İsv.BY.m.542 f.2)’ye göre, ortaklardan biri, payının bir kısmına ortak ettirmiş veya payının tamamını devretmiş olsa bile üçüncü kişi ortak sıfatını kazanamaz ve

185

“Yine de kişiler, ortaklık sözleşmesine katılmayı kabul edilen bir kişiyle aynı tutulamazlar; tam olarak aynı güvene layık değildirlere. Bu nedenle, diğer ortaklar, onların girişimlerine karşı çıkabileceklerdir. Zaten çoğu zaman tasfiye işlemlerini kontrol etmeleri sözkonusu olmaktadır” (LASSERRE, a.g.k., s.61); Ayrıca bkz SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541 Note:2, s.16; ÖÇAL, “Adi Şirketlerde Ortakların...”, s. 399; Fahiman TEKİL, **Şirketler Hukuku, Genel Bilgiler**, C.I, B.2, İstanbul, 1976, s.142.

186

ÖÇAL, “Adi Şirketlerde Ortakların...”, s.399; TEKİL, **Şirketler Hukuku Genel...**, s.142

187

KARAYALÇIN, **Ticaret...**, s.147

188

SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541, s.6; LASSERRE, a.g.k., s.61; PATRY, a.g.k., s.231

189

BİLGE, a.g.k., s.460: “Ortağın kontrol yetkisi şahsa bağlı bir haktır, başkasına devredilemez.”; ERDEM, a.g.k., s.745: “....., ortağın kişiliğine sıkı sıkıya bağlı denetleme hakkı.....”; TEKİL, **Şirketler Hukuku Genel...**, s.142: “Belirtmek gerekir ki bilgi alma hakkı, ancak kişisel bir haktır”

ortaklıktan bilgi isteyemez. Ancak ortak, ciddi bir araştırma yapabilmek için teknik bilgilere de gereksinim duyabilir, bu nedenle de bir uzmana başvurmak kaçınılmaz olur. Bazı hallerde de yasal engeller kişisel denetim hakkının kullanılmasında üçüncü bir kişiye başvurulmasını gerekli hale getirir. Bu halde ortağın bir uzmana başvurabilmesi gerekir¹⁹⁰. Ortaklık çıkarı ile bağdaştığı sürece, incelemenin bir uzman kişi tarafından yapılabileceğinin ortaklarca üstü kapalı olarak kabul edilebileceği durumlarda, denetimin uzman yardımı ile yapılması da olanaklıdır¹⁹¹.

Denetim hakkının bizzat ortak tarafından kullanılması gerektiğini bu nedenle bir uzmandan yararlanmanın olanaksız olduğunu ileri süren görüşe, BY.m.531(İsv.BY.m.541)'in her ortağa bireysel olarak bilgi alma hakkını tanımış olması ve de özellikle tüm ortakların BY.m.526(İsv.BY m.536) ve BY.m528(İsv.BY.m.538)'de öngörülen çok katı sadakat borcu ile kişisel olarak bağlanmış olmaları neden gösterilebilir¹⁹². Bu durumda ortak, ortaklıkla rekabet yapmak için, ortaklıkla ilgili olarak elde ettiği bilgileri kullanarak bu yükümlülüğünü çiğniyor ise, örneğin üçüncü kişilere iletiyor ise, denetim hakkını kullanamaz¹⁹³. Bu durumda ise denetim hakkı gerçek anlamını yitireceğinden yönetici olmayan ortaklar, etkili bir denetim için gereken

190 LASSERRE, a.g.k., s.61

191 KARAYALÇIN, *Ticaret...*, s.147

192 PATRY, a.g.k., s.230

193 PATRY, a.g.k., s.230

bilgilere sahip olamayacaklardır¹⁹⁴.

Denetim hakkının bir uzman aracılığı ile kullanılabileceğini kabul eden görüşe göre ise, adi ortaklıklarda denetim hakkı bireysel olarak, her ortağa verilmiştir, öyle ki, tüm ortaklar bizzat kendileri veya kendisinin güvendiği bir kişi aracılığı ile ortaklığın diğer üyelerini denetim hakkına sahiptir¹⁹⁵. Ancak böyle bir denetim hakkının kabulü halinde, ortaklara, etkili bir denetim hakkı verilmiş olur.

Ortakların denetim hakları sınırsız değildir, ortaklığın ve ortakların çıkarları gözetilmeli ve elde edilen bilgiler üçüncü kişilere açıklanmamalıdır.

BY.m.532 f.2 ortağın, diğer ortakların bilgisi dışında ortaklık hissesini devrettiği üçüncü kişinin, ortaklık işlemleri hakkında bilgi alma hakkının bulunmadığını kabul etmektedir; yasa koyucu bu hükümle, denetim hakkının üçüncü bir kişi tarafından sürekli olarak kazanılmasına engel olmak istemiştir. Çünkü aksinin kabulü halinde, üçüncü kişi, kendisini tedbirsizce ortaklığa sokan kişinin güvenini yitirse bile, bu denetim hakkını kullanmaya devam edecektir¹⁹⁶. Ancak bu, uzman eliyle denetimin yapılmasından çok farklıdır. Çünkü uzman, denetimi ortak adına yapmaktadır. Diğer bir ifade ile denetim hakkının

194

PATRY, a.g.k., s.230; LASSERRE, a.g.k., s.61

195

PATRY, a.g.k, s.230

196

LASSERRE, a.g.k, s.61

sahibi ortaktır.

Sonuç olarak denetim hakkı çok kişisel ve ortaklık sıfatına bağlanan bir hak olmakla birlikte, etkili bir denetimi sağlayabilmek için uzmandan yararlanmak kaçınılmazdır. Denetim hakkı ifade ettiğimiz gibi, üçüncü bir kişi tarafından kazanılmış olmayacaktır. Ancak, ortak bu haktan yararlanarak, payını devrettiği kişiyi, kendi adına denetimi yapacak olan bir uzman olarak görevlendirmek sureti ile, BY.m.532 f.2(İsv.BY.m.542 f.2) hükmünü geçersiz kılabilir¹⁹⁷. Uzmanın kişiliğine yapılacak, kabul edilebilir itirazların gözönüne alınması gerektiğinden¹⁹⁸, uzmanın kişiliğine itiraz edilerek, doğacak sakıncalar giderilebilir. Bir uzman aracılığı ile yapılan inceleme kişisel denetim hakkına uygun düştüğü sürece, ortaklık üyelerinin diledikleri bir uzmana başvurabileceklerini kabul etmek gerekir¹⁹⁹.

Bu denetim hakkının önemi, ortaklık yöneticilerinin ortaklık işlerinin gidişatı hakkında kesin bilgiler vermek ve ortaklarla yapılan yazışmaları ve defter tutulmasını yasal hükümlere uygun olarak

197

“Bu görev sadece kişiseldir, ortaklık üyesinin hüneline bağlıdır. Burada sözkonusu olan sadece esas bilgiler değil, CO.m.541’de öngörülen bütün bilgiler de sözkonusudur. Bununla birlikte, ortak, ortaklık payına ortak ettiği üçüncü bir kişiyi, kendi adına denetleme yapmak hakkına sahip olduğu için, uzman olarak atayabilir. Bu şekilde m.542 f.2’nin sertliğini yumuşatabilir” (LASSERRE, a.g.k., s.61)

198

KARAYALÇIN, *Ticaret...*, s.147

199

SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541, N:2, s.16; LASSERRE, a.g.k., s.62

yapmak borcu altında olmalarıdır²⁰⁰. BY.m.530 f.2 "Şirketi idare edenler, en az her yıl bir defa hesap vermeğe ve kar paylarını ortaklara ödemeğe mecburdurlar. Hesap devresinin uzatılmasına ait şart batıldır. İdare edenin ortaklardan olmaması halinde de hüküm aynıdır" hükmünü içermektedir²⁰¹. Bu nedenle BY.m.531'de yer alan denetim hakkı, ortaklık yöneticilerinin "hesap verme borcu" ile yakından ilgilidir.

200

SCHNEIDER-FICK, a.g.k., s.16

201

HGK, 7.12.1966 G., 136 E., 308 K. s.lı kararı: "İdareci ortak ortaklık işleri için diğer ortağa hesap vermekle yükümlüdür. Davalı, davacıya mal varlığını ve ortaklığın zarar ettiğini ispat edememiş ve ortaklığa konu olan malların bütünüyle başkasına devrelemek suretiyle ortaklığı fiilen sona erdirmiş bulunmasına göre sermaye olarak verildiği kabul edilen 300 bin lirayı davacıya ödemekle yükümlüdür" (Senai OLGAÇ, **Kazai ve İlmî İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu Şerhi**, Ankara, 1976, s.876);

TD., 14.06.1960 G., 458 E., 1747 K.s.lı kararı: "Borçlar Kanununun 530.maddesine 6763 kanunla eklenen fıkra hükmü, şirketi idare edenleri en az her yıl bir defa hesap vermeğe ve kar paylarını şeriklere ödemeğe mecbur tutmuş ve hesap devresinin uzatılmasına ait her nev'i şartı batıl addetmiştir....." (OLGAÇ, a.g.k., s.824)

Y.13.HD., 07.02.1975 G., 3090 E., 918 K.s.lı kararı: "B.K.'nun 530. maddesi uyarınca, idareci ortak bulunan davalı, ortaklık işlerinden dolayı hesap vermekle yükümlüdür. Bu itibarla, davalı savunmasına göre, ortak bahçeden elde edilen üründen, Aroma'ya verilen ve İstanbul halinde satılan miktarını, satış fiyatını, yaptığı giderleri, elde ettiği ve davacıya ödediği kar payı miktarını bildirmekle yükümlüdür. Bu yönden taraflar arasında uyuşmazlık çıktığı takdirde çıkan mahsül miktarı ile, diğer hususların usulen davacıya ispat ettirilmesi gerekir. Mahkemece bu yönler gözetilmeden kesin olmayan tanık sözlerine dayanılarak davanın reddedilmiş olması bozmayı gerektirir" (DALAMANLI-KAZANCI, a.g.k., s.530

Ortak, yaptığı denetimlere dayanarak, verilen hesabın doğru olup olmadığını anlayabilecek, diğer bir ifade ile, ortak, bu hak sayesinde ortaklığın faaliyetlerinin sonuçlarını sürekli şekilde öğrenmek, böylece kendisine verilecek hesabın doğruluğunu anlamak olanağını elde etmiş olacaktır²⁰².

b. Denetim Hakkının Konusu

Adi ortaklıklarda, ortağın başvurabileceği denetim yolları BY.m.531'de belirtilmiştir. Ortağın başvurabileceği denetim yolları üçe ayrılır:

- Ortaklığın devamı süresince ortaklık işlerinin ortak amaca ulaşılacak şekilde yürütülüp yürütülmediğini denetlemek,
- Ortaklığın evrak ve defterlerini incelemek,
- Ortaklığın mali durumu hakkında özet çıkarmak.

Ayrıca son işlem ortaklığa ait malvarlığı unsurlarının incelenmesini de içermektedir²⁰³.

Denetim hakkının en basit ve en kolay şekilde kullanılması bilgi istemektir. Ortak ya kendisi için yeterli olduğundan ya da işlerin henüz tamamlanmaması ya da evraka gerek duyulmaması nedeniyle sözlü bilgi isteme yolunu seçmiş olabilir. Kaldı ki ortak, muhasebe bilgisinin

²⁰²

ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.399

²⁰³

LASSERRE, a.g.k., s.62

yokluğu ya da yetersizliği nedeniyle de bu yolu tercih edebilir. İncelemenin ortaya çıkaracağı masrafları ortak yüklenmek zorundadır”²⁰⁴.

Adi ortaklıkta ortakların denetim haklarının sınırsız olduğunu kabul etmemiz gerekir. Çünkü ortaklar aralarında yapacakları bir sözleşme veya alacakları bir karar ile ortaklık paylarını yönetme yetkisini bir ortağa veya birkaç ortağa ya da üçüncü bir kişiye bırakmaktadırlar. Bunu olası kılan ise, karşılıklı güvendir. Bu güven nedeni ile yöneticinin, ortaklara bilgi vermeyi reddetmesi düşünülemez. Yöneticinin, öğrenme haklarını kötüye kullanacakları korkusu ile, ortaklara bazı bilgileri vermekten kaçınması olanaksızdır²⁰⁵. Ancak ortakların istemlerinin kayda değer olmadığını ileri sürebilir²⁰⁶.

Yönetici olmayan ortak, yöneticilere başvurarak denetim hakkını kullanmak sureti ile, kendilerine bilgi verilmesini ve defterlerin incelenmesini isteyebilecektir. Eğer ortak, yönetici ise ve birden fazla yönetici bulunuyor ise, her bir yönetici ortaktan kendileri ile ilgili, ortaklığa ait iş ve işlemlere ilişkin bilgi alabilecektir ve bu şekilde denetim hakkını kullanabilecektir.

204 ÖÇAL, “Adi Şirketlerde Ortakların...”, s.401

205 SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541, N:3, s.16

206 LASSERRE, a.g.k., s.62

c. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi

BY.m.531 ile ortaklara tanınan denetim hakkı emredici niteliktedir ve ortakların elinden alınamaz. Bu hak mutlak olup, dürüstlük kuralları içinde kullanıldığı sürece kısıtlanamaz.

Denetim hakkını kullanarak, ortaklığa ait bilgiler edinen ortak bunları üçüncü kişilere geçiremez²⁰⁷. Ortak, ortaklıkla rekabete giren bir iş yapıyor ise²⁰⁸, yöneticiler, kendisine bilgi vermekten kaçınabilirler²⁰⁹.

Ortakların denetim haklarını kullanırken ortaklığın iş sırlarını da öğrenmeleri doğaldır. Ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen ortakların, iş sırlarını ortaklığın zararına kullanmaları, ortaklık amacının gerçekleşmesini engeller. Ortaklar, ortak amacı gerçekleştirmek için bir araya geldiklerinden, bu amacın gerçekleşmesi için çalışmaları ve buna aykırı davranışlardan kaçınmaları gerekir²¹⁰. Bu nedenle, yasa koyucu BY.m.528 hükmü ile, geniş denetim hakkına sahip olan ortağın, ortaklığa ait sırları kötüye kullanmasını engellemek istemiştir²¹¹. Çünkü ortakların hepsi, kişisel yararları için, ortaklığın

207 SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541 N:4, s.16

208 BY.m.526'ya göre, ortaklardan hiç biri kendi hesabına ortaklığın amacına aykırı veya zarar verici işlem yapamaz.

209 "Bu karşı çıkma ,....., 541.maddenin(BY.m.531) doğası itibarı ile koşullu bir hak vermesinden kaynaklanmaktadır" LASSERRE, a.g.k., s.62; PATRY, a.g.k., s.230

210 Şevket Memedali BİLGİŞİN, **Ticaret Hukuku Prehsipleri, Şirketler Hukuku** İkinci Kitap, İstanbul, 1950, s.109

211 DOMANIÇ, **Ticaret Hukuku...**, s.22

amacına aykırı veya zararlı işler yapmamak yükümlülüğü altındadırlar ve özellikle de ortaklığa ait sırları kötüye kullanmamaları gerekir²¹².

Edindiği bilgileri üçüncü kişilere geçiren ortak, BY.m.528'de yer alan ortaklığa karşı sadakat borcuna aykırı davranmış olur. BY.m.528'e göre; "Şeriklerden herbiri şirket işlerinde mutad veçhile gösterdiği ikdam ve ihtimamı sarf etmeğe mecburdur. Diğer şeriklere karşı kendi kusuriyle sebebiyet verdiği zararları, şirkete diğer işlerde temin ettiği menfaatler ile mahsup ettirmeğe hakkı olmaksızın tazmin ile mükelleftir". Diğer ortaklar, BY.m.528'de yer alan sadakat borcuna aykırı davranan ortağın bu davranışı nedeni ile , BY.m.537'ye dayanarak ortaklığın sona erdirilmesini isteyebilirler ve sadakat borcuna aykırı davranışı ile ortaklığı zarara uğratan ortakdan, ortaklığın uğramış bulunduğu zararın giderimini isteyebilirler²¹³.

d. Denetim Hakkının Sona Ermesi

Denetim hakkı ortaklık sıfatına bağlı bir hak olduğundan, ortaklık sıfatı sona eren ortağın denetim hakkı da sona erer. Diğer bir ifade ile ortaklıktan kendi isteği ile ayrılan veya diğer ortaklarca çıkarılan ortağın denetim hakkı da sona erer.

212

TEKİL, *Şirketler Hukuku Genel...*, s.143

213

Bu konuda bkz. Akar ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Rekabet Yasağı", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, C.XVIII, S.2, 1981, s.438

Sözleşmede aksine bir hüküm yok ise, ortağın ölümü ortaklığın sona erme nedenidir. Bu durumda mirasçı tasfiyenin sonuna kadar ortağın sahip olduğu yetkilere sahip olur(TTY.m.537). Sözleşmede bir ortağın ölümü halinde, ortaklığın mirasçılar ile devam edeceğine ilişkin hüküm var ise, bu durumda mirasçılar ortak sıfatını elde edeceklerinden BY.m.531'de yer alan denetim hakkını kullanırlar.

e. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi

Ortaklar denetim haklarını diledikleri zaman kullanabilirler. Ancak, denetim hakkı iyiniyet kurallarına uygun olarak kullanılmalı²¹⁴, uygun zamanda ve yerde yapılmalıdır²¹⁵. Ortaklar bu hakkı, yöneticilerin işlemlerini incelerken, yöneticileri engelleyecek şekilde kullanamazlar. Aksi davranış ortaklığın feshini isteyebilmek için BY.m.535 f.1.7(İsv.BY.m.545 f.1.7)'ye göre haklı neden oluşturur²¹⁶.

f. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar

Borçlar Yasası'nın 531.maddesinde ortakların denetim hakları düzenlenmiş olmasına karşın, denetime konu bilgiyi verecek olanlar

214

ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.400; TEKİL, Şirketler Hukuku Genel..., s.142; PATRY, a.g.k., s.229

215

KARAYALÇIN, Ticaret..., s.147

216

PATRY, a.g.k., s.229: "Hakkın kötüye kullanımı CO.m.545 f.1.7'ye göre dağılıma için yasal neden oluşturabilir"; LASSERRE, a.g.k., s.62; SCHNEIDER-FICK, a.g.k., m.541, N:5, s.16; ÖÇAL, "Adi Şirketlerde Ortakların...", s.401

açıkça belirtilmemiştir.

Bilgi vermekle yükümlü olanlar, ortaklığın yöneticileridir. Ortak, denetimi yaparken, denetimle ilgili isteklerini doğal olarak ortaklık yöneticilerine yöneltir.

Yönetim yetkisi bölünmüş ise, denetlenecek konu ve yer ile ilgili olan yönetici; bilgi vermekle yükümlüdür. Yönetici, ortaklığın defter ve evrakını incelemek isteyen ortaklara bunları göstermek zorundadır. Aksine davranış, yönetimin görevine son verilmesine veya ortaklık sözleşmesinin sona erdirilmesine neden olabilir²¹⁷.

Ortak, denetimle ilgili olarak, yönetim yetkisine sahip olan kişilerden bilgi isteyebileceği gibi, yönetici olmamakla birlikte belirli konularda görevlendirilmiş kişilerden de bilgi isteyebilir.

g Tasfiye Halinde Denetim Hakkı

Ortaklığın fesih ve infisahı ile ortaklık yöneticileri ve temsilcilerinin görev ve yetkileri sona erer.

BY.m.540 hükmü gereğince, ortaklık sona erdiğinde tasfiye işlemlerinin, bütün ortakların veya mirasçıların katılımı ile birlikte yapılması gerekir. Böyle olunca da ortaklığın iş ve işlemleri ile ilgili

²¹⁷

TÜZÜN, a.g.k., s.16

olarak tüm ortaklar bilgi edinebilirler. Bu nedenle de tasfiyeyle ilgili olarak BY.m.531'de yer alan denetim hakkının kullanımı söz konusu olmaz.

h. Yönetimin Hesap Vermesi

Adi ortaklıklarda, ortaklar genel kurulu, yönetim görevi ile yükümlü olan ortaklardan, geçmiş döneme veya belirli bir işe ilişkin hesap vermesini isteyebilir. Borçlar Yasası'nın 530.maddesinin yollaması ile BY.m.392 gereğince, yönetim hakkına sahip ortaklar da vekiller gibi hesap vermek zorundadır.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, yönetici sıfatına sahip ortağın, diğer ortaklara hesap vermemesini veya vermekten kaçınmasını, ortaklığın haklı nedenlerle feshini gerektiren önemli neden olarak kabul etmiştir²¹⁸.

C. Ortaklık Kararlarına Katılma

Ortakların bireysel denetim haklarından ayrı olarak, ortaklık kararlarına katılarak ortaklığı denetim altında tutmaları da olanaklıdır. Ortaklar, ortaklığın kararlarının görüşülmesine ve oylamasına katılarak, bir çeşit kolektif denetim haklarını kullanırlar.

²¹⁸

Y.13.H.D., T.21.01.1985, 1984/6823-273 (Salter UÇAR, **Tüm Şirketlerde Fesih ve Tasfiye, Kurulması-Faaliyetleri, Çıkma ve Çıkarılma Halleri , Dağılma Sebepleri**, İstanbul, 1996, s.67)

Tüm ortaklar yönetimde yer almış olsa bile, diğer ortaklardan bağımsız olarak hareket etme olanağına sahiptirler.

Madem ki tüm ortaklar sınırsız ve kişisel bir sorumluluk altına girmektedirler, o halde ortak amaca ulaşmak için alınacak kararlarda söz sahibi olmaları gerekir. Bunun sonucunda da alınacak kararlarda işbirliği yapmaları kaçınılmaz olur.

Ortaklığın kararları, kişisel olarak ortakların dışında, ortaklık iradesinin açığa vurulmasını sağlar²¹⁹. Böylece tüm ortaklar, kararların alınmasında bir araya gelerek görüşlerini açıklama olanağına sahip olurlar. Ancak, ortaklığın amacını gerçekleştirmek için alacağı kararlarda, belli bir sayıya gereksinim vardır.

Borçlar Yasası m.524 "Şirketin kararları bütün şeriklerin ittifakıyla ittihaz olunur. Akitte ekseriyetle karar verilmesi tasrih edilmişse ekseriyet şeriklerin adedi itibariyle taayyün eder" hükmünü içermektedir. Bu hüküm karşısında, ortaklığa ait tüm kararların ortakların hepsine ait olması gerekir. Bu nedenle de, yasa, yönetici ortakları da, diğer ortaklardan bağımsız olarak hareket etme konusunda yetkili kılmıştır. Kişisel olarak hareket eden her yönetici ortak, yönetimin parçası olan iş ve işlemleri öğrenme yetkisine de sahiptir.

O halde ortakların, kolektif hakları gereğince, yönetici ortaklarca

219

SCHNEIDER-FICK, a.g .k., m.530, N:1, s.10

beğenilmese bile, ortaklığın tüm kararları BY.m.524'e göre alınacaktır.

Sözkonusu olan, olağan işlemler dışındaki, özellikle sözleşmeyi değiştiren kararlardır(BY.m.525). Tüm ortaklarca alınan bu kararlar, bir ortaklık sözleşmesi gibi, yönetimin önüne geçer²²⁰. Çünkü bu kararlar alınırken ortaklar arasında tartışmalar yapılır ve ayrıca yönetimin kararlarına karşı çıkma da sözkonusudur. Bu kararlar ortakların katılımı ve fikirlerini açıklamaları sonucunda alınır ve tüm ortaklara ait olur.

BY.m.524 ortaklığa ait kararların alınmasında bütün ortakların kabulünü gerektiren oybirliği kuralını kabul eder. BY.m.524'de kabul edilen oybirliği kuralı kişi ortaklıkları ile diğer ortaklıklar arasında en önemli farktır. Anonim ortaklıklarda ortaklığın tüm kararları salt çoğunluğa ait olduğu halde, kişi ortaklıklarında oy birliği kuralı önemli bir rol oynamaktadır.

Ancak BY.m. 524' göre, eğer sözleşmede basit veya ağırlıklı bir çoğunluk kararı öngörülmüş ise; ortaklık kararlarının alınmasında tüm ortakların rızalarına gerek olan oybirliği istenmeyecektir.

Ortakların kazanılmış haklarına dokunulmamak koşulu ile, sözleşme serbestisi kuralını kabul etmek yerinde olur. Çünkü, ortaklık

220

PATRY, a.g.k., s.232

sözleşmesinin özüne ve ortakların kişisel haklarına dokunmayan salt çoğunluğa dayanan basit kararlarda ortaklık değişikliklerine izin verilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır²²¹.

BY.m.524'de yer alan bu kural ortakların eşit olduğu, adi ortaklıklara ilişkin kurallara uygundur. Bu nedenle de kararların alınmasında tüm ortakların uyuşması normaldir. Bununla birlikte, ortakların sözleşme özgürlüklerinin saklı tutulması da doğrudur. Bu şekilde sözleşme ile her ortağa sermaye payı veya kar ve zarara katılım oranına göre oy hakkı verilebilir²²².

Sonuç olarak diyebiliriz ki, ortakların, ortaklık kararlarına katılmak suretiyle ortaklık kararlarının alınmasında söz sahibi olması ve doğal olarak yönetime ilişkin olan kararların alınmasını engelleyebilmesi ve bunu yaparken de diğer ortaklarla birlikte hareket etmesi, ona kollektif bir denetim hakkı sağlamaktadır. Bu şekilde ortak, bireysel denetim hakkını kullanarak elde edeceği bilgilere dayanarak genel kurulda düşüncelerini açıklayabilecektir. Kaldı ki ortaklar, tartışarak ortak amaca uygun bir davranış biçimine ulaşma olanağını elde edebileceklerdir. Denetimin amacı da budur.

221

PATRY, a.g.k., s.232

222

PATRY, a.g.k., s.233

3. Kollektif Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Genel Olarak

Kollektif ortaklıklar ticari yaşamda en yaygın olan ortaklık türüdür. Ortakların kişisel emek ve gayretlerinin önem kazandığı ticari işletmelerde bu ortaklık tipi tercih edilir. Kollektif ortaklıklarda, ortakların maddi ve manevi kişiliği, üçüncü kişilerden çok ortaklar arasındaki ilişkiler açısından önemlidir. Bu nedenle de kollektif ortaklık, birbirlerini çok iyi tanıyan ve birbirlerine güvenen kişiler arasında kurulur. Ortakların birbirlerine olan güveni doğal olarak üçüncü kişilerin güvenini sağlar. Ortaklığın birbirlerine güveni olan kişiler arasında kurulması, ortakların, ortaklık borçlarından dolayı, sorumluluklarının sınırsız olmasından kaynaklanmaktadır. Bir kişi ortaklığı olan kollektif ortaklığın devamı, ortaklar arasındaki güvenin sarsılmamasına bağlıdır.

Kural olarak, ortaklardan herbiri, ayrı ayrı ve tek başına ortaklığı yönetme, diğer bir ifade ile ortaklık adına karar alma hak ve yetkisine sahiptir. Ortak sıfatı devam ettiği sürece, ortaklık, ortağın yönetim hakkını kullanmasına engel olamayacağı gibi, ortak da yönetim görevini yerine getirmekten kaçınmaz.

Yönetim hakkı, ortaklık sözleşmesi ile ortaklardan birine veya

birkaçına verilmiş olabilir. Yönetim hakkı bu şekilde verilmiş ise, diğer ortaklar yönetim hakkına sahip değildirler. Ortaklık sözleşmesinde yönetim hakkına ilişkin özel bir düzenleme yok ise, her ortak ayrı ayrı ve tek başına yönetim hakkına sahip olacaktır(TTY.m.160). Ancak ortaklar, sonradan çoğunlukla alacakları bir kararla da yönetim hakkını diledikleri şekilde düzenleyebilirler. Ortağın, bu şekilde yönetimden uzak kalması halinde, ortaklığın iş ve işlemleri hakkındaki her tür bilgiye ulaşması olanaksızlaşacaktır. Kollektif ortaklıklarda, ortaklar , ortaklığa koydukları sermaye ile değil, koydukları sermayenin dışında ortaklık alacaklılarına karşı sınırsız ve zincirleme bir sorumluluk altına girmektedirler. Bu nedenle de, ortakların, geniş bir denetim hakkına sahip olması gerekir. Böyle olunca da yasa koyucu, kollektif ortaklıklarda, ortağın denetimine ilişkin olarak özel bir düzenleme getirmiştir. TTY.m.167, "Bir ortak idare selahiyetini haiz olmasa dahi şirket işlerinin gidişi hakkında bizzat bilgi edinmek ve şirketin evrak ve defterlerini incelemek ve bunlara göre, kendisi için şirketin mali durumunu gösterecek bir hesap varakası tanzim etmek hakkını haizdir. Buna aykırı mukavele hükümsüzdür." hükmünü içermektedir

Kollektif ortaklıklarda, ortakların ortaklığı denetimlerine ilişkin TTY.m.167 hükmü adi ortaklıklarla ilgili olarak incelediğimiz BY.m.531 ile örtüşmektedir. Ancak, kollektif ortaklıklarda denetim hakkının amacına ulaşması için ,denetim hakkına ilişkin düzenlemenin yanısıra, diğer düzenlemelerle de, denetime konu olacak evrak ve kayıtlar

güvence altına alınmıştır(TTY.m.66/1, TTY.m.68/1). Diğer bir ifade ile, kollektif ortaklıklarda denetim hakkı, ortaklara yasal olarak elde edecekleri tüm bilgileri verecek şekilde adi ortaklıktan daha kapsamlı olarak düzenlenmiştir.

Denetim hakkı, ortaklıkları ayırmada önemli bir unsurdur. Ortaklara , ortaklık yönetiminin iş ve işlemlerinde denetim hakkı tanınmış olması durumunda ortaklık sözleşmesinden söz edilebilir. Ortaklık ilişkilerinde denetim önemli bir yer oluşturur. Ortak, denetim hakkına dayanarak, ortaklık işlemlerini incelemek hakkına sahip olduğu gibi, yönetim görevi ile yükümlü ortakların görevlerini gereği gibi yerine getirip getirmediğini de kontrol edebilir²²³.

Denetim hakkı, ortakların, ortaklık işlemleri ve yöneticilerin faaliyetleri hakkında bilgi edinmelerini sağlar. Böylece ortak, kendisini sınırsız sorumluluk altına sokan işlemleri kontrol etmek olanağını elde eder ve oyunu kullanırken kendisini etkileyecek bilgiler elde eder²²⁴.

TTY.m.167 ile, ortaklara, bireysel olarak denetim hakkı tanınmıştır. Ortaklar bu bireysel denetim haklarından ayrı olarak, ortaklaşa olarak alınacak kararlara katılmak sureti ile de, yönetimi etkileyebilirler. Bu nedenle ortakların denetim haklarını, bireysel denetim hakkı ve

223

Halil ARSLANLI, **Kollektif ve Komandit Ortaklıklar**, B.2, İstanbul, 1960, s.304.

224

POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.139

ortaklık kararlarına katılma olarak ikiye ayırmamız olanaklıdır.

B. Bireysel Denetim Hakkı

a. Denetim Hakkının Sahibi

aa. Ortak

Yönetim hakkına sahip olsun ya da olmasın, her ortak denetim hakkına sahiptir. Bu hak kendisinden alınamayacağı gibi, ortağın bu haktan feragati de olanaksızdır²²⁵.

İMREGÜN'e göre, yönetim hakkına sahip olmayan ortağın denetim hakkı, kendisinin ortaklık sıfatından doğan sınırsız ve zincirleme sorumluluğu açısından zorunlu ise de, yönetim hakkına sahip bir ortağa denetim hakkının ayrıca tanınması gereksizdir. Çünkü, yönetim hakkına sahip bir ortak, esasen ortaklık işlerine bizzat karışma ve itiraz hakkına sahiptir²²⁶. BAŞTUĞ da aynı görüştedir²²⁷.

225

Oğuz İMREGÜN, **Kollektif Komandit ve Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklar**, İstanbul, 1989, s.40

226

İMREGÜN, **Kollektif Komandit ve...**, s.4

227

İrfan BAŞTUĞ, **Şirketler Hukukunun Temel İlkeleri**, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, N:64/44, İzmir, 1974, s.95 , dpn.20 : "Kollektif Şirketlerde ortağın denetleme hakkını düzenleyen 167.maddesi "bir ortak idare hakkını haiz olmasa dahi"ibaresi ile başlamakta ve idareci ortağın da denetim hakkı varmış gibi bir anlam taşımaktadır. Oysa, şirketi yöneten ortakların denetim hakkı bahis konusu olmasa gerektir. Nitekim TTY.m.249

Yönetim hakkına sahip olan ve bu hakkı sınırlandırılmamış olan ortak açısından, denetim hakkı fazla bir önem taşımasa bile, ortağın yönetim hakkının sınırlandırıldığı durumlarda, yönetici ortak, yönetim hakkına sahip olduğu konular dışındaki konularda, yönetim ve itiraz hakkı olmadığı için, kendisine denetim hakkının tanınmış olması doğru ve yerindedir.

Ortaklık sözleşmesi veya sonradan ortaklar arası bir kararla, yönetici seçilmemiş ve bütün ortaklar, ortaklık yönetimini üstlenmiş iseler(TTY.m. 160), bu durumda dahi her ortağın denetim hakkının varlığını kabul etmek gerekir. Aksi halde, ortakların tümünden ortaklığı denetim hakkı alınmış olur. Bu da TTY.m.167'nin emredici hükmüne aykırılık oluşturur²²⁸.

Ortaklar arası ilişkilerde, yasa koyucu esas itibari ile sözleşme serbestisi ilkesini kabul etmiş olmakla beraber, TTY.m.159'da da yazılı olduğu gibi önemli konularda, yasadaki bazı hükümleri saklı tutmak sureti ile gerekli müdahaleyi yapmak gereği duymuştur²²⁹.

Denetim hakkı ortağa tanınmıştır. Ortak, ortaklık sermayesine

komandit şirketlerde denetim hakkının komanditer (yani yönetime karışmayan) ortağa ait olduğunu açıkça belirtmektedir.”

228

BAŞTUĞ, a.g.k., s.95

229

Tarık BAŞBUĞOĞLU, **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, Açıklamalar İhtihatlar**, C.I, Ankara, 1988, s.278

katılan kişidir. Denetim hakkı, ortaklık sıfatına bağlı olarak verilmiş bir hak olduğu için, kural olarak, bizzat ortağın kendisi tarafından kullanılması gerekir. Genellikle ortaklığa ilişkin olarak, ortaklara tanınan olanaklar ortakların kişiliğine bağlı olduğundan, TTY.m. 167 ortakların denetimi konusunda bunu açıkça ortaya koymuştur.

Ortaklık sıfatını sonradan kazananlar da, denetim hakkı bakımından ortaklığın kuruluşunda ortaklığa girmiş ortaktan farksızdır. Denetim hakkı, önceki ortaktan devralanlar kadar, sermaye artırılması vb. nedenlerle sermaye payı sahibi olan kişiler için de sözkonusudur²³⁰.

Ortaklığın iş ve işlemlerine ilişkin bilgi edinme, günümüzde teknik bir konudur. Etkili bir denetim için, denetimi yapacak olanların incelenecek belgeleri seçerken, değerlendirirken bunu, belgelerin önemine ve etkisine göre yapması gerekir. Bu nedenle de ortağın denetim hakkını bizzat kendisinin kullanabileceğini kabul etmek, ortağa denetim hakkı verilmesinde yasa koyucunun güttüğü amaca da ters düşer; TTY.m.167 ile ulaşılmak istenen amaç gerçekleşemez. Ortağın, incelemeyi, yanında bir uzman bulundurarak yapması hali, ortak olmayanlar dışındakilerin inceleme yasağını gereksiz bırakır. Denetim hakkının bir uzman tarafından kullanılmasını engelleyici neden ticari sır ise, ortak olmayanın ortağın yanında veya kendi başına inceleme yapması arasında fark yoktur²³¹.

230

Baki TOKSAL, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, Vize, 1991, s.1484

231

TOKSAL, a.g.k., s.1484

Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında, ortağın denetim hakkını bir uzman aracılığı ile kullanabileceğini, mahkemeden bu konuda bilirkişi atanmasını da isteyebileceğini kabul etmektedir²³².

Ortaklıktan ayrılan ortak, kendisinin sorumluluğunun devam ettiği, ortaklıktan ayrılmadan önce girişilmiş işler hakkında bilgi isteme hakkına sahip olmasına karşın(TTY.m.205), denetim hakkına sahip değildir²³³.

232

Y.11.HD., 25.11.1986 T., E.4852, K.6276 s.lı Kararı : “Davacı vekili, müvekkilinin ortağı olduğu davalı şirketin TTK.nun 167.ci maddesi uyarınca tüm hesapların usulüne uygun olup olmadığını tesbitini talep etmiştir. Mahkemece, şirket defterleri ve kayıtları üzerinden alınan bilirkişi raporuna göre TTK.’nun 167.maddesi uyarınca şirketin hesaplarının tesbiti yapıldığından esasın bu şekilde kapatılmasına karar verilmiştir. Kararı davacı vekili temyiz etmiş, mahkemece süresinde olmadığından bahisle temyiz istemi reddedilmiştir. Red kararını davacı vekili temyiz etmiştir.

TTK.’nun 167.maddesine dayalı istek bir dava niteliğinde olmayıp, delil tesbiti mahiyetinde bulunmasına, mahkemece davacı isteği esasında benimsenerek bu konuda bilirkişi incelemesi de yaptırılmış olmasına, bu raporun bir uyumsuzluğu çözen bir bilirkişi raporu niteliğinde olmayıp, davacının belgeleri bizzat incelemesi halinde kendisinin tanzim edeceği hesap varakası niteliğinde olmasına, bu nedenlerle ve yukarıda belirtildiği gibi mahkemenin yaptığı iş bir delil tesbitinden ibaret bulunmasına nazaran bunun temyizinin kabul olmamasına göre, talep sahibinin temyiz dilekçesinin reddi gerekir. Bu itibarla mahkemenin dilekçeyi süreden reddetmesi gerekçesi itibariyle değil sonucu itibariyle doğrudur” (DOMANİÇ, **Türk Ticaret...**, s.588)

233

İMREGÜN, **Kollektif Komandit ve...**, s.41

bb. Temsilciler

Daha önce de belirttiğimiz gibi, denetim hakkı kural olarak ortağın kendisi tarafından kullanılır. Ancak, diğer ortakların kabul etmesi durumunda bu hak başkasına devir edilebilir. Ayrıca, daha önce de belirttiğimiz gibi uzmanlığa dayanan işlerde denetim, bir uzman kullanılarak yapılabilir. ARSLANLI, TTY.m.249'un komanditer ortağa tanıdığı haktan kollektif ortaklıklarda da yararlanılabileceği görüşündedir²³⁴. Denetim hakkını gereği gibi yerine getirme gücüne sahip bulunmayan ortağın bu hakkının diğer bir kişi tarafından kullanılabileceğini kabul etmek gerekir²³⁵.

Kollektif ortaklığın ortaklarına tanınan denetim hakkının kişiselliği, temsilci ya da danışman kullanılmasını engellemez. Denetim hakkı kullanılırken yapılacak olan incelemede muhasebe ve işletme tekniğine bağımlılığı, ortak olmayan kişilerden yararlanmayı zorunlu kılar. TTY.m.249, bu olanağı komanditerlere tanıdığına göre aynı olanağın, sınırsız sorumluluğu nedeni ile çıkarı daha fazla olan kollektif ortaklık ortağına (doğal olarak komandite ortağa) tanınmayacağı söylenemez.

Ancak yöneticiler güvenmedikleri bir uzmana itiraz edebilir ve ortaklığın defter ve evraklarını göstermekten kaçınabilir²³⁶. Benzer

234

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.305

235

ARSLANLI, a.g.k., s.305

236

POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.139

durumlarda TTY.m.249, mahkeme aracılığı ile bir bilirkişi atanmasını öngörmektedir²³⁷. TTY.m.167'nin uygulamasında da, TTY.m.249 gözönüne alınarak, ortaklığın haklı bir itirazı üzerine temsilci görevlendirilmesi yerinde olur²³⁸.

Denetim hakkı, ortak olan küçük ve kısıtlıların yasal temsilcileri tarafından kullanılabilir. Ortak olan küçük ve kısıtlıların yasal temsilcileri veli ya da vasileridir. Veli ya da vasi ortağın sahip olduğu tüm olanakları kullanabilir.

Benzer düşünceler kayyum, tereke temsilcisi, tasfiye memuru ve iflas idaresi için de sözkonusudur²³⁹.

cc. Mirasçılar

Ortağın ölümü, doğal olarak, ortağın ortaklıktan ayrılması sonucunu doğurur. Ortağın ölümünden sonra, ortaklığın, ölen ortağın mirasçıları ile devam edip etmeyeceği ortaklık sözleşmesinde bu konuda hüküm olup olmamasına göre farklı şekilde

237

Bkz. s.151 vd.

238

TOKSAL, a.g.k., s.1486: "İtirazın haklılığı ya da aksi, itirazın tevalisi gibi olası gelişmeler, 20/II.nci md.esas tutularak her somut olayda ayrı değerlendirmek gerekir. Bu ilkeye dayanarak, 167 md.konusu denetim bir yargı hükmü veya 249.maddeye koşut yargı tasarrufu ile temin edilir."

239

TOKSAL, a.g.k., s.1486

düzenlenmiştir(TTY.m.195).

Ortaklık sözleşmesinde aksine bir düzenleme yok ise, ortaklardan birinin ölümü ortaklığın sona erme nedenidir. Ancak, sağ kalan ortaklar, ölen ortağın ortaklık payını mirasçılara ödeyerek, ortaklığın devamını sağlayabilirler. Diğer bir ifade ile sağ kalan ortaklar, sözleşmede hüküm yok ise, mirasçuları ortaklığa kabul etmek zorunda değildirler ve kural olarak, ölen ortak ortaklıktan ayrılmış sayılır. Bu durumda mirasçuların, TTY.m.167 hükmünden yararlanmaları olanaksızdır.

Ortaklık sözleşmesinde hüküm yok ise, ortaklar isterlerse, ortaklığı, mirasçılarla birlikte devam ettirebilirler. Sağ kalan ortaklar bu kararı oy birliği ile alırlar. Bu durumda ölen ortağın mirasçuları ortak sıfatına sahip olacaklarından TTY.m.167 hükmünden mirasçı sıfatı ile değil, ortak sıfatı ile yararlanırlar.

Ortaklık sözleşmesi ile, bir ortağın ölümü halinde ortaklığın sağ kalan ortaklarla ve mirasçılarla devam edeceği kararlaştırılabilir. Sözleşmede böyle bir hüküm var ise, mirasçılar ortaklığa alınmalarını isteyebilirler. Sağ kalan ortaklar haklı bir neden olmaksızın bunu kabulden kaçınamazlar. Ortağın ölümü halinde, ortaklığın, mirasçılar ve sağ kalan ortaklar arasında devam edeceğine ilişkin, ortaklık sözleşmesinde hüküm bulunsa bile, mirasçılar ortaklığa katılmak

zorunda olmayıp, ortaklığa komanditer ortak olarak kabul edilmelerini de isteyebilirler. Ancak bu durumda diğer ortaklar bunu kabul etmek zorunda değildirler. Mirasçılarının, ortaklığa kollektif veya komanditer ortak olarak katılıp katılmayacaklarına ilişkin isteklerini, ortağın ölümünden itibaren üç aylık süre içinde ortaklığa bildirmeleri gerekir.

TTY.m.195’de belirtilen üç aylık süre içerisinde mirasçılarının sıfatı bir süre belirsiz olmaktadır. Bu süre içinde mirasçılar “komanditer” ortağın sahip olduğu haklara sahiptirler ve denetim hakkı konusunda TTY.m.249’da yer alan hakları kullanabilirler. TTY.m.249’a göre, denetim hakları yalnızca iş yılı sonunda söz konusudur²⁴⁰. Oysa ki mirasçılarının, TTY.m.195’de öngörülen seçimi yapabilmeleri için, denetim hakkının daha kapsamlı olması gerekir. Bu şekilde mirasçılar, ortaklığın gerçek durumunu saptayabilirler ve TTY.m.195’de öngörülen seçimlik hakları konusunda doğru karar verebilirler. Bu ise TTY.m.167 de yer alan denetim hakkının mirasçılar için de geçerli olmasını gerektirir. TOKSAL’a göre de, herhangi bir ortak için doğal sayılan denetim hakkının kullanılması, TTY.m.195’de yer alan hükmün işlerliğinin yapısal unsuru ve koşuludur. Ölen ortağın mirasçıları için de aynı olanak geçerlidir ve dolayısı ile, mirasçı olması nedeni ile bağlı bulunduğu “komanditer” sıfatının sağladığı denetim hakkı(TTY.m.249) ile yetinmesi beklenemez²⁴¹. Ancak TTY.m.195’in düzenlemesi karşısında ortağın ölümü halinde, ortak sıfatını kazanmamış olan

240

Komanditer ortağın denetim hakkı konusunda bkz.s. 150 vd.

241

TOKSAL, a.g.k., s.1484

mirasçılarının TTY.m.167 hükmünden yararlanmaları olanaksızdır²⁴².

dd.Ayni Hak Sahipleri

Ortak, ortaklık sermayesinin bir bölümüne sahiptir ve ortaklık sermayesi ile ilgisi bulunmaktadır. Ancak üçüncü kişilerin de ortak olmamakla birlikte ortaklık sermayesi ile ilgileri bulunabilir. Bazı durumlarda, sınırlı ayni haklar da kollektif ortaklık sermayesini konu edinebilir. TTY.m. 167’de sadece “ortak” deyimini kullanılmış olması bu yoruma engel olmaz²⁴³.

b. Denetim Hakkının Konusu

TTY.m.167’ye göre, denetim hakkı, gereken bütün incelemeleri kapsar. Denetim hakkı uyarınca ortak, denetimi gereği gibi yapabilmek için gereken her işlemi yapabilir.

Ortak öncelikle, yönetim hakkına sahip olmasa bile, ortaklığın büro, mağaza, atelye ve ambarlarına girmek ve bunları incelemek

242

Kaya TÜRKER, *Türk Hukukunda Kollektif Şirket*, Ankara, 1980, s.64

243

TOKSAL, a.g.k., s.1485 : “Aynı neticeye, sözü geçen hakları tanzimleyen Medeni Kanun kuralları yoluyla da varılabilir. Her tip mülkiyetten gayri ayni hakla ilgili özel kuralların tümünde, hak sahibinin, malik ve mülkiyet konusuna ilişkin denetim hakları gerek soyut gerek somut biçimde belirtilir. Mesela intifa hakkı sahibi, anılan kurallara dayanarak da “ortak” için tanınmış imkanlardan yararlanmayı temin edebilir”

hakkına sahiptir²⁴⁴. Diğer bir ifade ile, ortak, ortaklığın tüm binalarına ve işyerlerine girebilir ve inceleme yapabilir.

Denetim hakkının kapsamı içinde yer alan konular şunlardır:

- Ortaklık işlerinin gidişatı hakkında bizzat bilgi edinmek,
- Ortaklığın evrak ve defterlerini incelemek,
- Ortaklığın mali durumunu gösteren cetvel düzenlemek.

aa. Ortaklık İşlerinin Gidişi Hakkında Bizzat Bilgi Edinmek

Ortak, ortaklık işlerinin gidişi hakkında iki şekilde bilgi edinebilir. Ortak, yöneticilere başvurarak ortaklık hakkında kendisine açıklama yapılmasını isteyebilir. Bilgi edinmenin ikinci yolu ise, ortağın bizzat kendisinin ortaklığın iş ve işlemlerini incelemesidir. Gerçekten de ortak her iki yola da başvurarak ortaklığın iş ve işlemleri hakkında bilgi edinerek bu şekilde denetim hakkını kullanabilir. Ortak, ortaklığın olağan ve olağanüstü bütün iş ve işlemleri hakkında bizzat bilgi edinebilir. Örneğin ortaklığın malvarlığını, mallarının niteliklerini, çalışanların çalışma usullerini inceleyebilir; yönetim hakkına sahip olan ortaklar hesap vermiş veya bilanço onaylanmış olsa bile ortaklar denetim haklarını kullanabilirler²⁴⁵.

244

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.306; DOĞANAY, a.g.k., s.589; BAŞBUĞOĞLU, a.g.k., s.278

245

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.306, dpn.10

Ortaklık yöneticileri, ortağa, ortaklık işlerinin gidişatı hakkında bilgi vermek zorunda olmakla beraber, ortak, yapılan işler konusunda sürekli rapor isteyemeyeceği gibi yapılması düşünülen işlerin kendisine önceden bildirilmesini de isteyemez²⁴⁶.

Yöneticiye yöneltilen sorular yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir. ULUSOY'a göre, yönetici ortak, ortak tarafından kendisine yöneltilen soruları dürüslük kuralları gereği yanıtlamalı ve ortağın istediği defter ve belgeleri en kısa sürede onun yararlanmasına sunmalıdır²⁴⁷. ARSLANLI'ya göre ise, denetim sırasında, yönetim hakkına sahip ortakların inceleme yapan ortağa açıklama yapmak zorunda olup olmadıkları konusunda yasada bir hüküm bulunmamaktadır. TTY.m.167 "bizzat bilgi edinmekten" söz ettiğine göre, böyle bir yükümlülüğün var olmadığı düşünülebilir²⁴⁸. Gerçekten de TTY.m.205'e göre, açıklama istemek hakkı, sadece ortaklıktan ayrılan veya çıkarılan ve bu nedenle denetim hakkı sona eren ortağa tanınmıştır. Diğer hallerde kural olarak, yönetici ortakların açıklama yapmak yükümlülükleri bulunmamaktadır. Ancak, ortak, ortaklığın evrak ve defterlerine bakarak gerekli bilgiyi edinemiyor ise, yönetici ortak veya ortaklara başvurarak aydınlatıcı bilgi isteyebilir. Bu durumda da yönetici ortak veya ortaklar, ortağa, gerekli bilgiyi vermek ve gereken kolaylığı göstermek zorundadırlar. Diğer bir ifade ile ortak, kural olarak denetim hakkını bizzat kendisi kullanır ve kendisi bilgi edinir.

246

TÜRKER, a.g.k., s.65

247

ULUSOY, *Mukayeseli Şahıs...*, s.347

248

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.307

Yöneticiler ortağa bilgi vermek zorunda değildirler. Fakat incelemenin yararlı olabilmesi için ortaklara gerekli kolaylıklar gösterilmeli ve ancak defter ve evraklardan anlaşılmayan konularda kendilerine tamamlayıcı bilgiler verilmelidir²⁴⁹.

bb. Ortaklığın Evrak ve Defterlerini İncelemek

Ortağın inceleme olanağı tüm ortaklık defterlerini kapsar. Ortaklık defterleri, TTY., VUY. ve diğer özel yasalarda belirtilen ve ortaklığın kapsam ve öneminin tutulmasını zorunlu kıldığı defterlerdir. Denetim hakkı sadece ticari defterlerle de sınırlı değildir, ortaklık işleri ile ilgili ortaklığın özel defterlerini de kapsar.

Belgelerden deftere yansıyanlar kadar yansıması gerekmeyenler de (TTY.m.66/24) ortak tarafından incelenebilir. TTY.m.66'nın emredici hükmüne karşın, tutulmamış olan defterlerde bu hükmün uygulanması olanaksızdır. Fakat yönetim tarafından tutulması gereken defterlerin tutulmamasının, ortak tarafından saptanması durumunda, bu, yönetimin kusuru olarak değerlendirilebilir ve TTY.m.161 gereğince bu durum haklı neden oluşturacağından²⁵⁰, ortağın istemi üzerine

249

POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.139

250

Haklı neden kavramı ile ilgili ayrıntılı olarak bkz. Ersin ÇAMOĞLU, **Kollektif Ortaklıkta Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebeplerle Çıkarılması**, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından N:2169 Hukuk Fakültesi N:484, İstanbul, 1976

mahkemece yöneticilerin görevi sona erdirilir.

Ortaklığın evrak ve defterlerini incelemek, ortaklığın işleri hakkında bilgi edinmekten daha dar kapsamlıdır. Ortak, ortaklığa ait defterleri inceleyerek, ortaklığın hesaplarının düzenli tutulup tutulmadığını, muhasebe kayıtlarının zamanında kaydedilip edilmediğini, kayıtlarda gösterilen ortaklık malvarlığı bilgilerinin doğru olup olmadığını, var olan ile olması gereken arasında bir fark var ise bunun nedenlerini araştırmak ve gerçeği ortaya çıkarmak olanağını elde eder. Defterlerde yer alan kayıtlara ilişkin tüm evraklar da denetimin konuları içindedir²⁵¹. Bunlar, tahsil ve ödeme makbuzları, çek dip koçanları, yazışmalar, faturalar, tahsil ve ödeme makbuzları vb.dir.

Her ortak, ortaklığın evrak ve defterlerini, bunların devamlı olarak bulunması gereken ortaklık merkezinde inceleyebilir; bu evrak ve defterlerin ortaklık dışında incelenmek üzere kendisine verilmesini isteyemez. Ortak, yönetici ortaklar tarafından hazırlanmış olan bilançonun ortaklarca kabul edilerek onaylanmasından sonra dahi inceleme hakkını kullanabilir ²⁵².

Defter ve belgeleri inceleyen ortak, yöneticilerin yönetimdeki başarısını değerlendirebilir. Böylece yapılan iş ve işlemlerin tam ve zamanında gereği gibi yapılıp yapılmadığını, yöneticilerin iş ve işlemleri

251

Bkz. s. 10 vd.

252

TÜRKER, a.g.k., s.65

yerine getirme becerisine sahip olup olmadığını saptayabilir. Elde edeceği bilgiler, bundan sonraki davranış biçiminin ne olması gerektiği konusunda da etkili olur.

Ortak, ortaklığın defter ve evraklarını inceleme hakkına sahip olmakla birlikte, bunların birer suretinin kendisine verilmesini isteyemez ve bundan kaçınan yöneticilerin denetim hakkını engellediklerini ileri süremez.

cc. Ortaklığın Mali Durumunu Gösteren Cetvel Düzenlemek

Yasa her ortağa, yılın herhangi bir günü itibarı ile ortaklığın hesap durumunu isteme olanağı tanımıştır. Ortak tarafından istenen bu hesap durumu geçmişe ilişkin de olabilir ²⁵³. Denetimi yapan ortak, bunu bizzat kendisi yapabileceği gibi yönetici ortaklardan da isteyebilir.

Ortaklığın mali durumunu gösteren cetvelin biçim ve niteliği muhasebe kurallarına tabidir ²⁵⁴. Denetimde önemli olan ortağın belli

253

“Bilanço halinde ortaklara tevdi edilmiş günden evvelki bir tarihin hesap durumu isteği genelde mesnetsizdir. Fakat bilanço günündeki ile kıyaslama vb.özel sebepler belirtildiği takdirde, evvelki bilanço devresine dahil gün hesap durumu istenebilir”

TOKSAL, a.g.k., s.1487

254

“İncelenen hüküm bakımından ortak, en azından, şirketin defter’i kebir’de bölüm ayırdığı tüm mevzuları ayrı ayrı gösteren tipte tanzimini bekleyebilir. Gruplar birleşik rakamlarda gösterilemez. Şirket muhasebesinin kimi mevzuları gereksiz

bir tarihi esas alarak o tarih itibarı ile hesap durumu düzenlemesi ve belli bir tarihten önceki hesap ve işlemleri incelemesidir. Ortak, hesap durumunu gösteren mizanın düzenlenmesini ve ana hesapları gösteren cetvellerin çıkarılmasını, ortaklıktan isteyebilecektir. Sözkonusu mizan ve cetvellerin bizzat ortak tarafından çıkarılması, hem zaman kaybına neden olabilir hem de, ortağın yeteneği açısından olanaksız olabilir. Ancak, ortak, bunu yapabileceğine inanıyor ise veya bu yeteneğe sahip ise, bu belgeyi, yapacağı inceleme sonucu bizzat kendisi hazırlayabilir ²⁵⁵. TOKSAL'a göre, TTY.m.167'de yer alan hesap durum belgesinin, isteyen ortak tarafından hazırlanacağı anlamı ciddiye alınmamalıdır; yasanın, hesap durumunun ortaklık yöneticileri tarafından düzenlenmesi ve isteyen ortağa verilmesini düşündüğü kesindir²⁵⁶. TÜRKER'e göre ise, denetim hakkını kullanan ortak, kendisi için ortaklığın mali durumunu gösterecek bir hesap durumu düzenleyebilir, ancak bu düzenlemenin yapılmasını yönetici ortaklardan isteyemez ²⁵⁷.

yere ayrı hesapta izlediği savunması, istenen hesap durumunda bunların birleştirilmesi hakkını vermez. Buna karşılık, ayrı gruplar halinde toplanması gerekirken birlikte izlenegelmiş olmasına ilişkin tartışma incelenen kural dışında kalır. Bu sorun ortağın genel denetim hakları çerçevesinde değerlendirilmelidir."

TOKSAL, a.g.k., s.1487

255

ULUSOY, **Mukayeseli Şahıs...**, s.348

256

TOKSAL, a.g.k., s.1487; Aynı görüş İMREGÜN, **Kollektif Komandit ve...**, s.41

257

TÜRKER, a.g.k., s.65

c. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi

TTY.m.167 gereğince denetim hakkı kişisel bir hak olup, bu hakkın kullanılması, ortağın isteği dışında sınırlandırılmaz. Eski Ticaret Yasası'nın 163.maddesine göre, denetim hakkı sözleşme ile sınırlandırılabilir ancak, tamamen ortadan kaldırılması olanaksızdır. Eski Ticaret Yasası sözleşme ile denetim hakkının ortadan kaldırılmasını yok hükmünde saymış ancak, sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir hüküm içermemiştir. Çoğunluğun kabul ettiği görüşe göre, sözleşme ile denetim hakkı içerik ve zaman bakımından kısmen sınırlandırılabilir²⁵⁸. Aynı şekilde bizzat bilgi edinme hakkı da sınırlandırılabilir, örneğin ortağın ancak bir uzman aracılığı ile defterleri inceleyebileceği veya denetimin özel bir kurul tarafından yerine getirilebileceği kabul edilebilir. Buna karşılık yönetimin dürüst bir şekilde çalışmadığı konusunda haklı nedenler var ise bu tür sınırlamalar geçersizdir ²⁵⁹.

Türk Ticaret Yasası'nın 167.maddesi gereğince ise, denetim hakkının sözleşme ile ortadan kaldırılması ve sınırlandırılması olanaksızdır. Eski Ticaret Yasası'nın aksine Türk Ticaret Yasası denetim hakkının sözleşme ile sınırlandırılmasını dahi kabul etmemiştir. TTY.m.167 gereğince, denetim hakkını kısıtlayan veya tamamen ortadan kaldıran tüm sözleşmeler geçersizdir.

258

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.309

259

ARSLANLI, *Kollektif...*, s.309

Ortaklar arasındaki ilişkilerde, yasa koyucu kural olarak sözleşme serbestisi ilkesini kabul etmiştir. Ancak TTY'nın 159.maddesinde de belirtildiği gibi, önemli konularda yasadaki bazı hükümleri saklı tutmak sureti ile, gerekli müdahaleyi yapma gereği duymuştur ²⁶⁰.

Ortağın ortaklığa karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmede gecikmiş olması, denetim hakkının kullanılmasına engel oluşturmaz²⁶¹. Kollektif ortaklığın, bir işleminin gizli tutulmasında çıkarının olması da denetim hakkının kullanılmasına engel olmaz ²⁶².

Ortağın diğer ortakların izni ile ortaklıkla rekabet sayılan bir uğraşıda bulunması, denetim hakkını ortadan kaldırmaz veya denetim hakkının sınırlandırılmasına neden olmaz. Ancak ortağın, ortaklığın durumunu inceleyerek elde edeceği bilgileri kötüye kullanmasının engellenmesi ve ortaklık zararına kullanmaması için yasa koyucu ortaklığı ve ortakları koruyucu hükümlere yer vermiştir. Rekabet yasağına aykırı hareket, denetim hakkının kullanılmasının engellenmesinde haklı bir neden oluşturur.

Rekabet yasağı, kollektif ortaklıktaki sadakat ilkesinin bir sonucudur. Kollektif ortaklığın ortakları, geniş bir denetim hakkından yararlanmaktadırlar. Diğer taraftan kollektif ortaklık, sıkı kişisel

260 BAŞBUĞOĞLU, a.g.k., s.278

261 TÜRKER, a.g.k., s. 64

262 ARSLANLI, **Kollektif...**, s.305

işbirliğini gerektiren bir ortaklık tipidir. Bunun sonucunda ortakların, ortaklığın iş sırlarını öğrenmesi doğaldır. Bu nedenle kollektif ortaklar, rekabet yasağına tabi tutulmuşlardır ²⁶³.

TTY.m.172'ye göre, bir ortak, ortağı bulunduğu kollektif ortaklığın yaptığı ticari işler türünden bir işi, diğer ortakların izni olmaksızın kendi veya başkası hesabına yapamayacağı gibi, aynı tür ticari işlerle uğraşan bir ortaklığa, sorumluluğu sınırlandırılmamış ortak sıfatı ile giremez. Bu yasak, ortak, ortaklıkta kaldığı sürece devam eder. Yasaya aykırı davranılması halinde, bu durum ortaklığın feshini istemek için haklı neden oluşturabileceği gibi(TTY.m.173 f.2, TTY.m.187), böyle bir davranışta bulunan ortak, ortaklıktan da çıkarılabilir(TTY.m.197). Ayrıca TTY.m.173 f.1 ²⁶⁴ gereğince, ortaklık, ortaktan tazminat isteyebilir veya tazminat yerine ortağın kendi adına yaptığı işleri ortaklık adına yapmış sayabilir, üçüncü kişilerin hesabına yapmış olduğu işlerden doğan çıkarların ortaklığa bırakılmasını isteyebilir ²⁶⁵.

263

POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.139

264

İsviçre hukunda da aynı düzenleme vardır. İsv.BY. m.557 f.2'nin yollaması ile, adi ortaklıklarda denetim hakkını düzenleyen İsv.BY.m.541 hükmü kollektif ortaklıklarda da uygulanmaktadır. Ancak adi ortaklıklardan farklı olarak, ortak tarafından, denetim hakkının kötüye kullanılarak ortaklığın ve ortakların zarara uğratılmasını engellemek amacı ile, yasa koyucu İsv.BY.m.561 hükmüne yer vermiştir. İsviçre hukukunda kollektif ortakların her tür rekabetten kesinlikle kaçınma zorunlulukları vardır.

265

TTY.m.172'de belirtilen rekabet yasağını TTY.m.56 ve sonraki maddelerinde düzenlenen haksız rekabet halleri ile karıştırmamak gerekir. TTY.m.56 ile iktisadi

d. Denetim Hakkının Sona Ermesi

Denetim hakkı ortaklık sıfatına bağı bir hak olduğundan, ortaklık sıfatı sona eren ortağın denetim hakkı da sona erer. Bu nedenle, ortaklıktan kendi isteği ile ayrılan veya diğ er ortaklarca çıkarılan ortağın denetim hakkı da son bulur.

Ortağın ölümü de denetim hakkının sona erme nedenidir. Ortağın ölümü halinde henüz ortaklık sıfatını kazanmamış mirasçılarının denetim hakkı yoktur ²⁶⁶.

e. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi

Denetim hakkının kullanılması, bir zaman ile sınırlandırılmamıştır. Ortak, dilediği zaman denetim hakkını kullanabilir²⁶⁷. Ancak ortak, denetim hakkını kullanırken iyi niyet

rekabetin kütüye kullanımından sözedilmekte ve yaptırımları belirtilmektedir. TTY.m.172'de ise, ortaklığın yaptığı ticari iş türünden bir rekabet hakkı sınırlandırılmaktadır. Konu açısından ise rekabet yasağı ortaklığın fiilen yaptığı iş türü ile sınırlıdır.

Ayrıca rekabet yasağı, yer bakımından da sınırlıdır. Ortak yalnızca ortaklığın işlerini yaptığı, müşteri çevresinin bulunduğu faaliyet alanı içerisinde rekabet hakkını kullanamaz.

266

Bkz. s 124 vd

267

Türk ve İsviçre hukuklarında kolektif ortakların denetim haklarını kullanma konusunda bir sınırlama yoktur. Bu haklarını her zaman kullanmaktadırlar. Fransız

kurallarına(MY.m.2) ve ticari adetlere uygun davranmak zorundadır. Bu hak ortaklık yararlarını korumaya yönelik olarak kullanılmalıdır ²⁶⁸. Denetim hakkına sahip olan ortak, bu hakkını, yönetici ortaklara zarar vermek niyeti ile uygun olmayan zamanda ve uygun olmayan şekilde kullanamaz. Ortak, bu hakkını iş saatleri içinde kullanmalıdır. Denetim, ortaklığın ve yöneticilerinin çalışmalarını engellememelidir.

Denetim ortak açısından bir haktır. Bu nedenle de yasa koyucu denetim zamanını katı kurallar ile düzenlememiştir. Denetimi yapacak olan ortak, yapacağı denetimin amacına uygun olarak denetimin zamanını kendisi saptayabilir. Ortak açısından bir hak olan denetim bir yükümlülük değildir. Yasa, ortağa denetim hakkını vermiş ancak bu hakkın kullanılıp kullanılmamasını ortağın kendi isteğine bırakmıştır. Ortak istemez ise bu hakkını kullanmayabilecektir. Yasada bu hakkın yükümlülük olarak düzenlenmemesi yerindedir. Her ne kadar ortaklığı ve ortakları korumak açısından denetimin belirli aralıklarla ve sık olarak yapılması etkili ise de, bunun yasal bir yükümlülük olarak düzenlenmesi ortak açısından dayanılmaz bir hal alabilir.

Dürüstlük kuralları içerisinde denetim hakkını kullanmak isteyen ortağa engel olunamaz. Haklı bir nedene dayanmaksızın denetim

Ortaklıklar Yasası'nın 17.maddesi ise, yönetim hakkı olmayan ortaklara yılda iki kez kullanılmak üzere denetim hakkı vermektedir. Fransız hukuku ile ilgili olarak bkz., s. 71 vd.

²⁶⁸ TÜRKER, a.g.k, s.65

hakkının kullanılmasına engel olunan ortak, dava yoluna başvurabilir ve bu arada ihtiyati tedbir isteyebilir. Dava, hakkın kullanılmasına engel olan veya olanlara karşı açılabilir ²⁶⁹. Davalı, engelleme nedeninin haklı olduğunu kanıtlamak zorundadır²⁷⁰. Daha önce de belirttiğimiz gibi, ortağın rekabet hakkına aykırı davranması denetim hakkının kullanılmasını engellemek için haklı bir neden oluşturur ²⁷¹.

Denetim sonunda öğrenilen bilgilere göre, bir yolsuzluk veya herhangi bir usulsüzlük var ise, buna karışma olanağı olmayıp, ortağın dolayısı ile kullanacağı haklar ve yetkiler sözkonusu olur. Örneğin ortağın azli(TTY.m.161,162), ortaklığın feshi(TTY.m.187 f.1), ortağın ortaklıktan çıkarılması(TTY.m.197), zarar doğmuş ise bunun ortaklığa iadesi(BY.m.528) istenebilir.

f. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar

Türk Ticaret Yasası'nın 167. maddesinde ortakların denetim hakları düzenlenmiş ancak, bu denetime konu bilgiyi verecek olanlar açıkça belirtilmemiştir.

Denetime konu bilgiyi verecek olanlar, ortaklığın yöneticileridir. Bu nedenle denetim istemi, yöneticilere yöneltilmelidir. Eğer yönetim

²⁶⁹ TÜRKER, a.g.k., s.64

²⁷⁰ TÜRKER, a.g.k., s.64

²⁷¹ Bkz. s. 135

yetkisi bölünmüş ise, ortak tarafından denetlenecek konu ve yer ile ilgisi bulunmayan yöneticinin bilgi verme yükümlülüğünden söz etmemiz olanaksızdır. Yönetim yetkisinin konu ve yer olarak bölünmüş olması durumunda denetimi yapacak olan ortağın muhatabı, denetimin konusunu oluşturan bilgiyle ilgili olan yöneticidir. Eğer yönetim yetkisinin bölünmesi söz konusu değil ise, ve ortaklık yönetimi yönetim organına ait ise, denetimi yapacak olan ortağın muhatabı, doğal olarak yönetim organı olacaktır.

Ortak, denetime ilişkin olarak, ortaklık yönetimi ile yetkili kişilerden bilgi isteyebileceği gibi, ortaklık konusu ile görevli kılınmış kişilerden de bilgi isteme olanağına sahiptir. TTY.m.167'nin "bizzat bilgi edinmek" ibaresi ile vurguladığı olanak, bilgiyi dolaysız edinmedir²⁷². Bu nedenle de denetimi yapacak olan ortak, bilgiye ulaşmak için, yönetici olmasa bile ortaklık konusunda görevli kılınmış kişilere başvurabilecektir. Ayrıca bu kişi ile birlikte yönetici ortak veya ortakların da bilgi verme yükümlülüğü söz konusudur. Çünkü ortak sıfatı bulunmayan kişilerin tüm çalışmaları, ortaklığın organı niteliğindeki asli görevli ve yetkilisine bağlıdır²⁷³. Yasal organın, bu organ tarafından görevlendirilen ortak olmayan kişiler açısından asil olarak kabul edilmesi gerekir. Bu nedenle de ortak, asile başvurarak istediği bilgilerin kendisine ulaştırılmasını isteme olanağına sahiptir²⁷⁴.

²⁷² TOKSAL, a.g.k., s.1488

²⁷³ TOKSAL, a.g.k., s.1488

²⁷⁴ TOKSAL,a.g.k., s.1488

g. Tasfiye Halinde Denetim Hakkı

Ortakların denetim hakkı, ortaklığın feshi veya infisahı ile sona ermez, ortaklığın tasfiye döneminde de devam eder. Tasfiye döneminde ortakların denetim hakları TTY.'nın 240 ve 241. maddelerinde düzenlenmiştir.

TTY.m. 240 "Tasfiye memurları, ortakların, tasfiye işlerinin vaziyeti hakkında her zaman bilgi ve istedikleri takdirde bu hususta imzalı bir vesika vermeğe mecburdurlar

Tasfiye memurları tasfiyenin sonunda tasfiye iş ve muamelelerine dair ortaklara hesap vermeğe mecburdurlar" hükmünü içermektedir.

Ortaklığın tasfiyeye girmesi hali, ortakların, ortaklıkla olan ilgilerinin sona ermesi anlamına gelmez²⁷⁵. Tasfiyenin düzenli bir biçimde yürümesi, kısa sürede tamamlanması ve tasfiye bakiyesinin ve buna bağlı olarak ortakların tasfiye paylarının belirlenmesinde, ortakların çıkarları söz konusudur. Bu nedenle ortağın tasfiyeye ilişkin iş ve işlemlerde bilgi sahibi olmak istemesi doğaldır.

TTY.'nın 240.maddesi gereğince, tasfiye devam ettiği sürece ortaklar, tasfiye işlerinin gidişi hakkında tasfiye memurlarından her

²⁷⁵ Gönen ERİŞ, *Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Ticaret Şirketleri*, C.I, Ankara, 1987, s.782-783

zaman bilgi istemek hakkına sahiptirler²⁷⁶. Tasfiye memurları bu şekilde bir istem ile karşılaştıklarında, istekte bulunan ortağa imzalayacakları bir belge vermek zorundadırlar.

Ortaklık faaliyeti devam ederken, her ortak, ortaklığın gidişi hakkında bizzat bilgi edinmek(TTY.m.167) hakkına sahip iken, tasfiye sırasında, tasfiye memurları, tasfiyenin şekli ve durumu hakkında ortakların istediği bilgiyi ve hatta bu konuda imzalı bir belge vermek zorunda bırakılmışlardır.

Ayrıca, tasfiye memurları, tasfiyenin sonunda tasfiye ile ilgili ortaklığa ilişkin tüm iş ve işlemler hakkında ortaklara hesap vermekle yükümlüdürler. TTY.m.240 f.2'nin ifadesinden de anlaşılacağı gibi, tasfiye memurlarınca verilecek olan hesap, her ortağa ayrı ayrı değil, ortaklar genel kuruluna verilir. Esasen tasfiye memurlarının çıkardıkları son bilanço bir tür hesap vermedir²⁷⁷.

TTY.m.241 ise, "Tasfiye memurları, talep üzerine şirkete ve tasfiyeye ait bütün defterleri ve evrakı tasfiye muamelesinin yapıldığı

²⁷⁶ Y.11.HD. 02.02.1978 T., E.289, K.32 S.1ı Kararı: "Davacı, kollektif şirketin fesih ve tasfiyesini istemiş, dava kabul ile yediemindeki malların tasfiye memuruna teslimine karar verilmiştir. Hüküm, davacı tarafça temyiz edilmiştir.

Davalı vekilinin dilekçesi üzerine verilmiş olan karar tasfiyeye ilişkin bir muamelenin yapılmasını amaçlamasına ve ortakların TTK.nun 240.maddesi gereğince bu gibi işlemlerde denetim haklarının bulunmasına göre davacının temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir" (ERİŞ, a.g.k., s.783)

²⁷⁷ BAŞBUOĞLU, a.g.k., s.357

yerde ortaklara göstermeye mecburdurlar. Ortakların bu defter ve evraktan suret almalarına tasfiye memurları mani olamazlar” hükmünü içermektedir. İsviçre Borçlar Yasası’nın 590. maddesinin 2.fıkrasında ve Alman Ticaret Yasası’nın 157.maddesinde de benzer hüküm bulunmaktadır²⁷⁸. İsv.BY.ile Alm.TY’da ortakların yanısıra mirasçılardan da söz edilmiştir.

TTY.m.167’ye göre, kollektif ortaklığın faaliyetlerinin devam ettiği süre içinde, ortaklar, yönetim yetkisine sahip olmasalar bile, ortaklık işlerinin gidişatı hakkında bizzat bilgi sahibi olmak için, ortaklığın defter ve evraklarını her zaman inceleme olanağına sahiptirler. Yasa koyucu ortakların faaliyetleri devam ederken ortakların sahip oldukları bu denetim haklarını TTY.m.241 ile özel olarak düzenlemek istemiştir. TTY.m.241’e göre, tasfiye memurları, istek üzerine ortaklığa ve tasfiyeye ilişkin bütün defterleri ve diğer tüm evrakı, tasfiye işleminin yapıldığı yerde, ortaklara göstermek zorundadırlar. Tasfiye memurlarının, ortakların bu defter ve belgelerden suret almalarına izin vermeleri de zorunludur.

Esasen HYYY.’nın 368.maddesi ve devamı maddeleri gereğince, ortaklar, delil tesbiti yolu ile de, ortaklığın defter ve belgelerindeki

²⁷⁸ İsv.BY.m.592 f.2’ye göre :”Ortaklar ve mirasçılarının, ticari defter ve evrakları tetkik hakkını muhafaza ederler” (SCYBOZ-GILLIÉRON, a.g.k., s.301); Alm.TY.m.157’ye göre: “Ortaklar ve mirasçılarının ticari defter ve evrakları ve bunlardan yararlanma hakları saklıdır” (MOROĞLU-DURAL, a.g.k., s.55; HOPT-BAUMBACH-DUDEN, a.g.k., s.539; GARCIN-STURM, a.g.k., s.689)

kayıtlar üzerinde inceleme yaptırabilir ve mahkeme aracılığı ile, bilirkişinin bu konuda düzenleyeceği raporun bir örneğini de alabilirler.

Ortaklığın devamı süresince, ortaklar, kural olarak denetim haklarını kullanmaya yönelik isteklerini ortaklık yöneticilerine yöneltirler, ortaklık sona erip tasfiyeye girdiği anda ortaklar, bu yetkilerini tasfiye memurlarına karşı kullanırlar. Diğer bir ifade ile tasfiye durumunda, bilgi vermekle yükümlü olanlar tasfiye memurları olmaktadır.

h. Yönetimin Hesap Vermesi

Kollektif ortaklıklarda da adi ortaklıklarda olduğu gibi ortaklar genel kurulu, yönetici ortaklardan geçmiş döneme ait veya belirli bir işle ilgili olarak hesap vermesini isteyebilirler. Bu konuda TTY'da herhangi bir düzenleme yoktur. BY.m.530'a göre yönetici ortaklar ile diğer ortaklar ve ortaklık arasındaki ilişki vekalet olarak kabul edilmiştir. BY.m.530'un yollaması ile BY.m.392'ye dayanarak yönetici ortaklar da vekiller gibi hesap vermek zorundadırlar. Bu zorunluluk nedeni ile yönetici ortaklar, kollektif ortaklıklarda tüzel kişiliğin karar organı olması nedeni ile, ortaklar genel kuruluna hesap verirler²⁷⁹. Haklı nedenleri olması durumunda her bir ortak da genel kurul lehine hesap isteyebilirler²⁸⁰.

²⁷⁹ ARSLANLI, *Kollektif...*, s.309

²⁸⁰ ARSLANLI, *Kollektif...*, s.309

Kural olarak hesap, yıl sonunda bilançonun, kar ve zarar hesaplarının düzenlenmesi ve onayı ile verilmiş olur. Ancak, ortaklar, ayrıca değişik konularda bilgi isteyebilecekleri gibi hesap verilmesini de isteyebilirler.

C. Ortaklık Kararlarına Katılma

Adi ortaklıklarda olduğu gibi ²⁸¹, kollektif ortaklıklarda da ortaklar, bireysel denetim haklarından ayrı, ortaklık kararlarına katılarak, ortaklığı denetim altında tutabilirler. Ortaklar, ortaklık genel kurullarına katılarak, kararların görüşülmesi sırasında ve oylamalarda, kararların alınmasında bir tür kollektif denetim haklarını kullanırlar.

Kollektif ortaklıklarda, tüm ortaklar sınırsız ve kişisel bir sorumluluk altına girmektedirler, bu nedenle de ortaklığın kararlarında söz sahibi olmaları doğaldır. Bunun sonucu olarak da alınacak kararlarda tüm ortakların işbirliği yapmaları gerekir.

Ortaklığın kararları, ortakların iradelerini açığa vurur. Böylece tüm ortaklar bir araya gelerek görüşlerini açıklama olanağına sahip olurlar. Yönetimde yer alan ortaklar beğenmese bile, ortaklığa ait tüm kararlar TTY.m.168'e göre alınır.

TTY.m.168, "Mukavelenin her ne surette olursa olsun

²⁸¹ Bkz.s.112 vd.

değiştirilmesine dair olan kararlar ittifakla, diğer kararlar ise şirket mukavelesinde aksine bir hüküm olmadıkça, bütün ortakların ekseriyeti ile verilir" hükmünü içerir. Bu hüküm gereğince, kollektif ortaklıklarda ortaklık sözleşmesinin değiştirilmesine ilişkin kararların alınmasında oybirliği aranmaktadır. Diğer kararlar ise, sözleşmede farklı bir düzenleme yok ise tüm ortakların çoğunluğu ile alınacaktır.

Ortaklar, yönetim hakkına sahip olsun ya da olmasın, ortaklık kararlarına katılabilecek, ortaklık kararlarının alınmasında söz sahibi olabilecek, ve de özellikle yönetime ilişkin kararların alınmasında etkili olabilecek veya karar alınmasını engelleyebilecektir. Bu şekilde de diğer ortaklar ile birlikte hareket ederek, kollektif denetim hakkını kullanabilecektir. Bu şekilde ortak, bireysel denetim hakkını kullanarak elde edeceği bilgiler ışığında kabul etmek istemediği bazı kararların alınmasını engelleyebilecek veya istediği bir kararın alınmasını sağlayabilecektir. En azından genel kurulda görüş ve düşüncelerini açıklayarak diğer ortakları da düşünmeye yöneltebilecektir.

4. Komandit Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Genel Olarak

Kollektif ortaklıkta ortaklardan her biri ortaklığı yönetmek hakkına sahiptir. Çünkü, kollektif ortaklıkta bütün ortakların

sorumluluğu sınırsızdır. Bu nedenle de aralarında herhangi bir ayırım yapılmamıştır. Komandit ortaklıklar ile kollektif ortaklıklar arasındaki başlıca fark, kollektif ortaklıkta, tüm ortaklar ortaklık alacaklılarına karşı, ortaklığın borç ve yükümlülüklerinden dolayı birlikte ve sınırsız olarak sorumlu oldukları halde, komandit ortaklıklarda iki farklı ortak bulunmaktadır: komandite ve komanditer. Komandite ortağın sorumluluğunun birlikte ve sınırsız olmasına karşın, komanditer ortağın sorumluluğu sınırlıdır.

Komandit ortaklıklarda ortaklar arasındaki farklılık, ortaklığın yönetimine de yansımaktadır. Komanditer ortağın, ortaklığı yönetmek ve temsil etmek yetkisi bulunmamaktadır(TTY.m.248). Komanditer ortak, ortaklığın işlerini görmekle yetkili ve yükümlü değildir ve bu yetkinin kendisine verilmesini de isteyemez. Diğer ortaklar da komanditer ortağa böyle bir zorunluluk yükleyemezler. Ancak ortaklık sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamış ise, komanditer ortak sadece ticari mümessil, ticari vekil veya ticari memur olarak atanabilir ve bu sıfatla müdürlük yapabilir. Kural olarak sınırsız sorumluluğu bulunan komandite ortağın, ortaklık yönetiminde komanditere göre bir üstünlüğü bulunmaktadır. Bu ise TTY.m.257'de açıkça hükme bağlanmıştır.

Komandite ortak ile komanditer ortak arasında fark bulunması ve bu farklılığın yönetime de yansımaları, komandit ortaklıklarda

komandite ve komanditer ortağın denetim hakkının da farklı olmasına neden olmuştur.

Bir yandan komandite ortağın ortaklık alacaklılarına karşı sınırsız sorumluluğu; diğer yandan ise komanditer ortağın yönetimden uzak kalması sonucu ortaklığın iş ve işlemlerinden tümüyle uzak kalması ve her tür bilgiye ulaşmasının olanaksızlığı gözönüne alındığında; ortaya çıkan çıkarlar dengesini çok iyi sağlayabilme yönünde, her ortak tipi için ayrı bir düzenlemenin gerekliliği ortadadır. Komandite ortak, kolektif ortak gibi sorumlu olduğundan, kolektif ortaklıklarda ortakların denetim hakkının gerekliliği ile ilgili tüm söylediklerimiz komandite ortak açısından da geçerlidir. Komanditer ortak ise, sınırlı sorumluluğa sahip olmasna karşın ortak sıfatı gereği ortaklıktan belirli beklentileri olan kişidir. Ve bunların gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini, yöneticilerin beklentilerine yanıt verip veremeyeceğini, veya ne dereceye kadar bunların karşılanacağını ya da ortaklık yönetimindeki kişilerin ortaklığı gereği gibi yönetip yönetemediklerini öğrenmek isteyecektir. Bu nedenle, yasa koyucu komandite ve komanditer ortakların denetim haklarını çıkarlar dengesini korumak açısından farklı şekilde düzenlemiştir.

TTY.m.247'nin "Komandit şirkette ortakların birbirleriyle olan münasebetleri mukavele ile tayin olunur. Mukavelede bulunmayan hususlarda bu kısımda yazılı hükümler mahfuz kalmak şartıyla kolektif şirketlere dair olan 159-173 üncü maddeler hükümleri tatbik olunur" hükmü karşısında; ve de denetim konusunda TTY'nda

komandite ortaklar için özel bir düzenleme yer almadığından, kollektif ortakların bireysel denetim haklarına ilişkin olan TTY.m.167 hükmü komandite ortaklara da uygulanır.

Komanditer ortağın bireysel denetim hakkı ise TTY.m.249'da düzenlenmiştir ve komandite ortağın denetim hakkından farklıdır.

TTY.m.167 ve m.249 ortakların bireysel denetim haklarını düzenlemektedir. Bu bireysel denetim haklarından ayrı ve ortaklaşa olarak, ya yasada ya da ortaklık sözleşmesinde öngörülen, ortaklaşa kararların alınmasında yönetimi etkileme olanağına da sahiptirler. O halde kollektif ortaklıkları incelerken belirttiğimiz gibi, ortakların denetim haklarını, bireysel denetim hakkı ve ortaklık kararlarına katılma olarak iki ana başlık altında incelememiz gerekir.

B. Bireysel Denetim Hakkı

a. Komandite Ortağın Denetim Hakkı

Komandite ortağın denetim hakkı kollektif ortağın denetim hakkı gibidir. TTY.'da komandite ortakların denetim haklarını düzenleyen özel bir hüküm olmayıp, TTY.m.247'nin yollaması ile, TTY.m.167 hükmünden komandite ortaklar da yararlanırlar. Diğer bir ifade ile komandite ortak, kollektif ortaklık ortağının sahip bulunduğu denetim hakkına sahiptir.

Kollektif ortaklık ortağının denetim hakları konusunda, ayrıntılı olarak açıklama yapılmış olduğundan, bu açıklamalarımıza yollama yapmakla yetiniyoruz ²⁸².

b. Komanditer Ortağın Denetim Hakkı

Komandite ortaklar, kollektif ortaklar gibi, ortaklığın defter ve evrakını sürekli denetlemek, kendileri için yöneticiler tarafından onaylanmış hesap durumu belgesi almak hakkına sahiptirler ve bu hakları da sınırlandırılmamıştır; ancak, komanditer ortakların denetim hakları sınırlandırılmıştır.

Komanditer ortakların TTY.m.249'da yer alan denetim hakları mutlaktır; ortaklığın bütün iş ve işlemlerini kapsar ve kısıtlanamaz. Ancak, komanditer ortağın denetim hakkı, hem kapsamı hem de yapısı itibari ile, sınırlı bir hak niteliğindedir.

Komanditer ortağın denetim hakkı , "olağan" ve "olağanüstü" olmak üzere ikiye ayrılır.

aa. Olağan Denetim Hakkı

Komanditer ortağın olağan denetim hakkı, TTY.m.249 f.1'de

²⁸² Bkz.s.114 vd.

düzenlenmiştir. Bu hükme göre, "Her komanditer, iş yılı sonunda ve iş saatleri içinde şirketin envanteriyle bilanço muhteviyatını ve bunların sıhhatini incelemeye mezundur. Bu incelemeyi bizzat yapabileceği gibi, ekspere de yaptırabilir. Ekspere şahsı hakkında itiraz dermeyan edilirse komanditerin talebi üzerine mahkeme tarafından ehli-vukuf tayinine karar verilir. Bu karar kat'idir".

Komanditerin denetim hakkına ilişkin ETY.m.258, karşılıklı çıkarları koruyacak şekilde TTY.m.249'da yeniden kaleme alınmıştır. Komanditerin sorumluluğu sınırlı olduğu için, yasanın kendisine tanıdığı denetim hakkı da sınırlıdır ²⁸³.

aaa.Denetim Hakkının Sahibi

TTY. m. 249'a göre her komanditer ortak denetim hakkına sahiptir. TTY.m.249 sadece komanditer ortaktan sözettiği için, bu haktan, komandite ortaklar yararlanamazlar.

Bu hak ortağın elinden alınamaz. Ortağın denetim hakkını düzenleyen TTY.m.249 hükmüne aykırı sözleşme hükümleri geçersizdir. Bu hüküm emredici niteliktedir. Yasa koyucu, kolektif ortaklıklarda olduğu gibi; ortaklar arası ilişkilerde sözleşme serbestisini kabul etmesine karşın, önemli konularda gerekli müdahaleyi yapma

²⁸³ Hasan Halis SUNGUR, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikat ve İlgili Mevzuat, Ticaret Şirketleri*, C.II, İstanbul, 1959, s.160

gereği duymuştur.

TTY.m.249'da yer alan denetim hakkı komanditer ortağa tanınmış, diğer bir ifade ile bu denetim hakkı komanditer ortak sıfatına bağlı olarak verilmiştir ve başkasına devri söz konusu değildir. Bu nedenle kural olarak, bu hak, ortağın kendisi tarafından kullanılmalıdır.

Ortağın ortaklığa kuruluş aşamasında girmiş olması ile sonradan girmiş olması arasında fark yoktur. Denetim hakkı, önceki ortaktan devralan kadar, sermaye artırılması vb. nedenlerle ortaklık sermayesine sahip olan komanditer ortak için de söz konusudur.

Komanditer ortak, bu denetim hakkını bizzat kendisi kullanabileceği gibi, bir bilirkişiye yaptırması da olanaklıdır(TTY.m.249 f.1). Yasa, ortağın, hesaplardan anlayamaması olasılığını da dikkate alarak, kendisine, haklı olarak hesapları bir uzmana incelettirme olanağı tanımıştır ²⁸⁴. Çünkü ortaklığın iş ve işlemlerine ilişkin bilgi edinme, teknik bir konudur ve ortağın bu konuda uzman olması beklenemez. Etkili bir denetim için denetim konularını inceleyecek olan kişinin, incelenecek belgeleri seçerken, değerlendirirken, bunu belgelerin etkinliğine ve önemine göre yapması gerekir. Bu nedenle de yasanın "Bu incelemeyi bizzat yapabileceği gibi ekspere de yaptırabilir"

²⁸⁴ Sait Kemal MİMAROĞLU, **Ticaret Hukuku, İşletme Hukuku Ticari Ortaklıklar Hukuku**, C.2, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.323

ifadesi ile komanditer ortağın, denetim hakkını kullanırken, bilirkişiden yararlanabileceği açıkça ortaya konulmuştur. Denetim hakkına dayanarak bilirkişiye yaptırılacak inceleme, denetim hakkının devri anlamına gelmez. Çünkü bilirkişi bu incelemeyi kendi adına değil ortak adına yapmaktadır.

TTY.m.249'da yer alan bilirkişiyi seçmek, denetimi yapacak olan komanditer ortağa tanınan bir haktır. Ancak, komanditer ortağın seçeceği bu bilirkişinin kişiliğine itirazda bulunmak olanaklıdır(TTY.m.249 f.2). Yabancı kişilerin ortaklık defterlerini incelemesi, iş ve hesap sırları bakımından tehlikeli olabileceğinden, bir komanditer hesabına ortaklığı denetleyecek olan bilirkişinin kişiliğine itiraz kabul edilmiştir²⁸⁵. İtirazın kimler tarafından ve hangi nedenlerle yapılacağı yasada belirtilmemiş olmasına karşın, MİMAROĞLU, bilirkişinin kişiliğine yapılacak olan bu itirazın, komandite veya komanditer her ortak tarafından yapılabileceği görüşündedir²⁸⁶. ÇAMOĞLU ise, bu itirazın ortaklık tarafından yapılabileceğini belirtmektedir²⁸⁷. DOMANIÇ de aynı görüştedir ve itiraz hakkının, ortaklık tüzel kişiliğine ait aldığını ve yöneticiler tarafından kullanılacağını belirtmektedir ²⁸⁸. Gerçekten de itiraz hakkının ortaklık adına yöneticiler tarafından kullanılması gerekir. Çünkü bilgi vermekle

²⁸⁵ DOMANIÇ, *Ticaret Hukuku...*, s.209

²⁸⁶ MİMAROĞLU, a.g.k., s.323; Aynı görüş DOĞANAY, a.g.k., C.I, B.3, Ankara, 1990, s.713

²⁸⁷ POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.189

²⁸⁸ DOMANIÇ, *Ticaret Hukuku...*, s.209

yükümlü olanlar ortaklığın yöneticileri olduğuna göre itiraz hakkının da yöneticiler tarafından kullanılması yerinde olur.

Bilirkişinin kişiliğine yapılan itiraz, bilirkişinin tarafsız olmadığı, ortaklık yöneticilerinden biri ya da birkaçı ile aralarında bir uyuşmazlık bulunduğu, inceleme nedeni ile öğreneceği bilgileri kötüye kullanacağı vb. yasal ve geçerli nedenlere dayalı olarak yapılmalıdır.

TTY.m.250'ye göre, ortaklığın uğraş konusuna giren bir işle uğraşan veya böyle bir ortaklığa ortak olan komanditerlerin olağan denetim hakkı kalktığına göre, bu gibi işlerle uğraşan ya da aynı türden işler yapan ortaklıklarda ortak olan bilirkişilerin kişiliğine yapılacak olan itiraz da kabul edilmelidir²⁸⁹. Bilirkişinin yetersizliği veya yeteneksizliği itiraz konusu edilemez²⁹⁰.

Bilirkişinin kişiliğine yapılan itiraz üzerine, denetim hakkını kullanarak inceleme yapmak isteyen komanditer ortak, mahkemeye başvurarak bilirkişi atanmasını isteyebilir ya da bilirkişinin kişiliğine yapılan itiraz üzerine, bilirkişi atanmasını istemekten vazgeçerek denetim hakkını bizzat kendisi de kullanabilir. Bu durumda mahkemeye başvurarak bilirkişi atanmasını istemeye gerek kalmaz. TTY.m.249 f.1'e göre, mahkemenin vereceği karar kesindir. Mahkemece atanacak bu bilirkişiye artık itiraz söz konusu değildir. ETY.'da

²⁸⁹ DOMANIÇ, *Ticaret Hukuku...*, s.209

²⁹⁰ MİMAROĞLU, a.g.k., s.323

mahkemenin vereceği bu kararın kesin olduğu konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. TTY.'da bu konuya açıklık getirilmesinin nedeni belki de doğacak tereddütleri gidermektir.

DOMANIÇ'e göre, TTY.m.249 f.1'den tam olarak anlaşılammakla beraber, hatta aksinin anlaşılmasına karşın, söz edilen mahkeme kararının kesin olması, sadece bilirkişinin kişiliğine yöneltilmiş itiraz nedenlerinin var olup olmadığı açısından; yoksa taraflara sorulmadan ve itiraz olanağı verilmeden sadece bir komanditerin bilirkişi atanmasını istemesi üzerine, mahkemeye re'sen atanan bilirkişilere de gerektiğinde itiraz edilebilmesi olanağı bir gerekliliktir. Hatta, bilirkişi atanmasına ilişkin HYYY.m.277'de olduğu gibi bizzat bilirkişi atanmasını isteyen komanditer ortağın da itirazda bulunması olanaklıdır. Bu nedenle de, bu zorunluluklar karşısında TTY.m.249 f.1'de söz edilen mahkeme kararından amaç, bu kararlara aynı mahkemede itiraz edilememesi değil, bu kararların temyiz edilememesi olduğunu kabul etmek gerekir ²⁹¹.

Komanditerlerin ölümü durumunda eğer sözleşmede aksi kararlaştırılmamış ise , mirasçılar, mirası red hakları saklı kalmak koşulu ile(MY.m.545), komanditer ortak sıfatı ile ortaklığa

²⁹¹ DOMANIÇ, **Ticaret Hukuku...**, s.210: "Mesela, mahkemeye eksper tayin edilen kimsenin, idareci şeriklerin yakın akrabası veya şirket emrinde çalışan bir memur olması, hatta şirketle devamlı ticari münasebetlerinin bulunması hallerinde murakabehakkının layıkile kullanılması tehlikeye gireceğinden, itiraz hakkının tanınması lazımdır"

girerler(TTY.m.255, 267).

Birden fazla mirasçı var ise, mirasçıların ortaklığa katılma payları miras payları kadardır. Ölen ortağın mirasçıları TTY.m.255 gereğince komanditer ortak sıfatı ile ortaklığa gireceklerinden, TTY.m.249'da yer alan denetim hakkından komanditer ortak sıfatı ile yararlanırlar.

Kural olarak kollektif ve komandite ortaklardan birinin vesayet altına alınması, ortaklığın sona ermesini gerektirir(TTY.m.185, BY.m.535 f.3). Ancak, bir komanditerin vesayet altına alınması, ortaklığın sona ermesine neden olmaz(TTY.m.267). MY.'nın vesayete ilişkin hükümlerine göre vasi, yasal temsilci olduğundan vesayet altındaki ortak adına denetim hakkını kullanır.

Aynı hak sahipleri ile ilgili olarak kollektif ortaklıktaki açıklamalarımız komanditer ortaklar için de geçerlidir ²⁹².

bbb. Denetim Hakkının Konusu

İş yılı sonunda, komanditer ortağın ortaklık envanteri ile bilanço içeriğini inceleme hakkı bulunmaktadır. Komanditer ortağın bu inceleme hakkı yasada "envanterle bilançonun muhteviyatını ve bunların sıhhatini incelemek" olarak belirtilmiştir. Komanditerin

²⁹² Bkz. s.127

denetim hakkına ilişkin TTY.m.249, ETY.m.258'den biraz farklıdır. TTY.m.249 f.1'e göre, komanditerler iş yılı sonunda ve iş saatleri içinde, ortaklığın envanteri ve bilanço içeriğini, bunların doğruluğunu inceleme ve kontrol hakkına sahiptir. Eski Ticaret Yasası evrak ve ortaklık defterlerini inceleme yetkisinden de söz etmektedir. Eski Ticaret Yasası'nda yer alan bu kayıt, Türk Ticaret Yasası'nda kaldırılmış olmasına karşın değişen bir şey yoktur. Çünkü, envanter ve bilançonun doğruluğunu anlayabilmek için elbetteki evrak ve defter kayıtlarının incelenmesi gerekir; ancak, ETY m.258 ve İsv.BY.m.600'de yer alan bu kaydın kaldırılması da gereksizdir²⁹³.

TTY.m.249 f.1'de yer alan "muhteviyat" ifadesi envanter ve bilançoda yer alan rakamların incelenmesini sağlamakta bunun yanısıra, "sıhhat" ifadesi de özellikle rakamların doğruluk derecesini araştırmaya olanak sağlayan bir nitelik taşımaktadır²⁹⁴. Bu ise envanterde yer alan kalemlerin yasaya uygun olarak değerlendirilip, değerlendirilmediğini, kasa ve malların doğru olarak sayılıp sayılmadığını , ölçülüp ölçülmediğini, kar zarar cetvelinin doğruyu yansıtıp yansıtmadığını araştırmayı içine almaktadır.

Yasa, komanditer ortağın, ortaklığın tüm hesaplarını görebileceği şeklinde bir ifade kullanmamakla beraber, TTY.m.249 f.1, envanter ve bilançonun sıhatinin incelenmesinden söz ettiğine göre, komanditerin

²⁹³ ARSEVEN, a.g.k., s.54

²⁹⁴ Yılmaz ULUSOY, *Mukayeseli Şahıs...*, s.394

inceleme ve denetim hakkının, tüm hesapları kapsadığı düşünülebilir²⁹⁵.

Komanditer ortak, bilançonun düzenlenmesi işlemine katılmak hakkından yoksundur. Bilanço, sadece yönetim yetkisine sahip olan ve sınırsız sorumluluğu bulunan komandite ortaklar tarafından düzenlenir. Her hesap yılı sonunda düzenlenen bu bilanço ile birlikte komanditer ortaklara kar ve zarar hesabı da gönderilir. Bilanço ve kar zarar hesabının komanditer ortak tarafından alınması üzerine, komanditer ortak kendisine gönderilen bilançonun içeriği ile, envanterin doğruluğunu incelemek amacı ile, olağan denetim hakkını kullanarak ortaklığın evrak ve defterlerini gözden geçirebilir. Ancak komanditer ortak, bu denetimi yaparken, kendisine gönderilen bilanço ve envanterin doğruluğunu inceleme sınırını aşmamalıdır ²⁹⁶.

Olağan denetim hakkının bir tamamlayıcısı olmak üzere komanditer de, bilançonun usulüne uygun olarak düzenlenmesini ve gerektiğinde bilançonun düzeltilmesini ve bilançoya göre, kar payı saptanmamış ise bunun saptanmasını isteyebilir(TTY.m.170) ²⁹⁷.

²⁹⁵ MİMAROĞLU, a.g.k., s.323

²⁹⁶ İsmail DOĞANAY, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, C.1, B.2, Ankara, 1981, s.713

²⁹⁷ ARSLANLI, *Kollektif...*, s.608

bb. Olağanüstü Denetim Hakkı

Komanditerlerin olağan denetim haklarının, yönetici olmayan kollektif ortaklara oranla kısıtlı olmasının yanı sıra, denetim hakkının sınırlandırılmasına yol açan TTY.m.250 hükmü karşısında; yasa koyucu, komanditer ortaklara olağan denetim haklarından ayrı olarak bir de olağanüstü denetim hakkı tanımıştır.

Komanditer ortağın olağanüstü denetim hakkı TTY.m.249 f.2'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre, "Önemli sebeplerin bulunması halinde, mahkeme, komanditerin talebi üzerine şirketin işlerinin ve mevcudunun bizzat veya eksper marifetiyle incelenmesine her vakit izin verebilir". Olağanüstü denetim hakkının kullanılabilmesi için, ortağın istemi, önemli nedenlerin varlığı ve mahkeme kararı gerekir. Bunları sırası ile inceleyelim.

aaa. İstem

Komanditerin olağanüstü denetim hakkını kullanabilmesi için her şeyden önce isteme gerek vardır. Bu istemi kimlerin yapacağı TTY.m.249 f.2'de açıkça belirtilmiştir. Yasa "komanditerin talebi" ifadesine yer vermiştir. O halde bir ya da birden fazla komanditer mahkemeden istemde bulunabileceği gibi, ortakların tamamının da böyle bir istemde bulunması olanaklıdır.

Yasada istemin şekli konusunda açık bir hüküm bulunmamasına karşın, bu istem mahkemeye yöneltileceğinden, bunun yazılı olması gerektiği ortadadır²⁹⁸.

bbb. Önemli Nedenlerin Varlığı

Olağanüstü denetim hakkı, önemli nedenlerin bulunması halinde, komanditer ortağın veya ortakların istemi üzerine kullanılır. Bu nedenler, istemde bulunacak olan komanditer ortağın ve mahkemenin değerlendirmesine bağlı olacaktır. Ancak sonuçta komanditer tarafından ileri sürülen önemli nedenlerin kabul edilebilir olup olmadığına mahkemece karar verilecektir.

Ortaklığın borçlarını ödeyemediğinin herkes tarafından biliniyor olması, ortaklığının cirosu fazla olmasına karşın, ortaklık yönetimince zarardan sözediliyor olması, ortaklık işlerinde yöneticilerin ileriye görememeleri ya da ortaklıktaki yetkilerini kötüye kullandıklarına ilişkin, belirgin bulguların ortaya çıkması, ortaklığın faaliyet alanı dışında iş ve işlemlere girişmesi, ortaklığın vergi kaçakçılığı yapması, yasaya, ahlaka ve kamu düzenine aykırı işlemler yapması önemli nedenlere örnek verilebilir.

²⁹⁸ MİMAROĞLU, a.g.k., s.324

ccc. Mahkeme Kararı

Olağanüstü denetim hakkından yararlanmak isteyen komanditer ortak, mahkemeye başvurmaksızın bu hakkını kullanamaz.

TTY.m.249 f.2, komanditer ortağın olağanüstü denetim hakkını ne şekilde kullanacağını hükme bağlamıştır. Bu hükme göre, komanditer ortak, önemli ve haklı nedenlerin varlığı halinde, mahkemeye başvurarak bizzat veya bilirkişi aracılığı ile ortaklığın işlemlerini ve malvarlığını incelemek için mahkemeden izin isteyebilir. Mahkemece, komanditer ortak tarafından ileri sürülen nedenlerin varlığı araştırılır. Nedenlerin önemli olup olmadığının değerlendirmesini mahkeme yapar. Mahkeme komanditer ortak tarafından ileri sürülen nedenlerin önemli olduğuna karar verir ise, sene sonunu beklemeksizin her zaman ortaklık işlerini ve hesabını, komanditer ortağın bizzat veya kendisinin atayacağı bilirkişi aracılığı ile incelemesine karar verebilir. Mahkemece atanacak bilirkişi ile ilgili kararın kesin hüküm olup olmadığı konusunda yasada bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, komanditer ortağın istemi üzerine, mahkemece, TTY.m.249 f.2 gereğince verilen izin kararı kesin olmayıp temyiz edilebilir. Konuyla ilgili olarak Yargıtay bir kararında²⁹⁹ şöyle demektedir:

“Komanditer ortağın talebine mebni mahkemece TTK.’nun 249/f.2 hükmüne göre verilen izin kararı, kabili temyiz bir karar mahiyeti

²⁹⁹ Y.TD., 17.11.1967 G., E.1965/4334, K.1967/4129 (DOĞANAY, a.g.k., s.713, dpn.263)

taşımakta ise de, ehlivukuf tayinine ilişkin kararın temyiz kabiliyeti yoktur.

Ancak, davalı, davacının dava arzuhalinde ismini zikrettiği eksperin şahsına itiraz etmiş olmasına nazaran, aynı maddenin ilk fıkrası hükmüne göre, mahkemenin eksper değil, mutlaka ehlivukuf tayin etmesi ve bu amaçla da tarafların ittifak edecekleri bir ehlivukuf varsa onu, aksi halde, yani taraflar ehlivukuf hususunda anlaşamadıkları takdirde, ehlivukufun resen seçilmesi iktiza eder. TTK.nun 249.maddesi hükmünü her iki tarafın menfaatine uygun bir şekilde yorumlamak gerekir. Mahkeme, itiraza rağmen davacının gösterdiği şahsı eksper tayin etmiştir. Halbuki-yukarıda da açıklandığı üzere-ehlivukuf tayin cihetine gitmek gerekirdi. Mahkemenin kararı ehlivukuf tayini kararı olmadığı için, yukarıda gösterilen sebeplerle temyizi kabil bir karardır, yukarıda açıklanan sebeplerle hükmün bozulması iktiza eder. Hükmün ikinci bentte yazılı sebepten dolayı davalı komandit şirket yararına bozulması gerekir”.

Olağanüstü denetim hakkı süre ile sınırlı değildir. Mahkeme kararı ile denetim, ortaklığın tüm işlerine ilişkin olabileceği gibi belirli konulara ilişkin de olabilir. Ancak, mahkeme komanditer ortağa devamlı denetim hakkı tanıyamaz. Her defasında karar somut durumlara ilişkin olmalıdır ³⁰⁰.

³⁰⁰ ARSLANLI, **Kollektif...**, s.609

Komanditer ortakların izin istemleri ile ilgili olarak açılacak davada yetkili mahkeme, ortaklığın merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir. Dava, yönetim yetkisine sahip olan ortaklara yöneltilir(HYYY.m.17).

ddd. Denetim Hakkının Konusu

TTY.m.249 f.2'ye göre, yapılacak olan olağanüstü denetim, ortaklığın işlerini ve mevcudunu içerir. Olağanüstü denetim, ortaklığın belirli işleri veya, mevcutları ile sınırlandırılmış bir denetim değildir³⁰¹. Bu nedenle de, komanditer ortaklar tarafından gösterilen nedenlere dayanılarak yapılacak olan inceleme sırasında, mahkemece kendisine izin verilen komanditer ortak ya da bilirkişi, gerekli görürse, ortaklığın tüm iş ve işlemlerini ve mevcudunu inceleme hakkına sahiptir. Hatta bu inceleme sırasında, mahkemeye gösterilen nedenler dışında, başkaca nedenlerin ortaya çıkması durumunda bunları dahi inceleyebilirler ³⁰².

cc. Denetim Hakkının Sınırlandırılması ve Yitirilmesi

aa. Kural

TTY.m.249 f.3 gereğince, kural olarak, komanditer ortaklara tanınan denetim hak ve olanağı, ortaklık sözleşmesi ile veya ortaklar

³⁰¹ MİMAROĞLU, a.g.k., s.325

³⁰² MİMAROĞLU, a.g.k., s.325

arasında yapılacak başkaca bir işlem ile ortadan kaldırılamaz ve kısıtlanamaz. Bu hüküm emredici niteliktedir.

Bu hükümle korunmak istenen çıkardan hareketle, komanditer ortağa tanınan denetim hakkının, ortaklık işlerine karışmayı gerektirmeyecek şekilde(TTY.m.260) sözleşme ile genişletilmesi olanaklıdır³⁰³. Komandite ortağa tanınan denetim hakkının, sözleşme ile komanditer ortağa da tanınmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Buna karşılık TTY.m.249 f.3 hükmü karşısında komanditer ortağın yasadan doğan olağan ve olağanüstü denetim hakkının sözleşme ile daraltılması olanaksızdır. Komanditer ortak da bu hakkından kısmen ya da tamamen feragat edemez. Buna ilişkin bir sözleşme yapılmış olsa bile geçersizdir.

TTY.m.249 f.3 hükmü, komanditer ortakların denetim hakkını düzenleyen ETY.m.258'de yer almadığından, komanditer ortağın denetim hakkının sözleşme ile ortadan kaldırılması olanaklı idi. Çünkü ETY.m.256'ya göre, ortakların birbirleri ile olan ilişkilerde, sözleşme hükümleri, sözleşmede yer almayan konularda ise, ETY.m.256-265 hükümleri uygulanmaktadır. Bu hükümler arasında da TTY.m.249 f.3 benzeri emredici nitelikte bir hüküm yer almamaktadır.

³⁰³ ARSLANLI, **Kollektif...**, s.609; İMREGÜN, **Kollektif Komandit ve...**, s.156; TEKİL, **Şirketler Hukuku Genel...**, s.232:".....mesela denetimin bir yıl yerine altı ayda veya üç ayda bir yapılacak olmasının kararlaştırılması mümkündür. Çünkü burada denetim hakkının sınırlandırılabilmesi, başka kanuni hüküm sebebiyle istisnaen gerçekleşebilir"

bbb. Yasal Sınırlama

TTY.m.257 f.2 hükmü gereğince, komanditer ortaklar, ortaklığı temsil ve yönetme yetkisine sahip değildirler. Komanditer ortaklar, ortaklık iş ve işlemlerinde etkili değildirler ve ortaklıkla olan ilgileri de ortaklığa koymuş oldukları sermaye açısından³⁰⁴. Bu nedenle gerek TTY.m.250'de ve gerekse öğretide çoğunlukla, komanditer ortağın, rekabet yasağının bulunmadığı kabul edilmektedir³⁰⁵. Başka bir ifade ile, komanditer ortaklar, ortaklığın konusunu oluşturan işlerle uğraşan bir işletme açabilir, böyle bir işletmeyi açan bir kişi ile ortak olabilir veya bu nitelikte bir ortaklığa, sınırsız sorumlu ortak sıfatı ile girebilirler³⁰⁶. Bu nedenle komanditer ortaklar, ortaklık konusuna dahil olan işlerle serbestçe uğraşabilirler ancak, bu durumda denetim haklarını yitirirler³⁰⁷.

KALPSÜZ, komanditer ortak açısından da rekabet yasağının var

³⁰⁴ ARSLANLI, *Kollektif...*, s.210; HIRSCH, *Türk Ticaret Kanununun Esaslarına...*, İstanbul, 1935, s.107; SUNGUR, a.g.k., s.160, MİMAROĞLU, a.g.k., s.326

³⁰⁵ Turgut EREM, *Ticaret Hukuku Prensipleri*, C.II, B.7, İstanbul, 1979, s.121; MİMAROĞLU, a.g.k., s.326; DOĞANAY, a.g.k., s.714; POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.190; KARAYALÇIN, *Ticaret...*, s.329; TEKİL, *Şirketler Hukuku Genel...*,s.234 "Şu anlamda ki, bu hakkını kullanmayan komanditer şirket üzerindeki denetim hakkını muhafaza edebilecek veya dilerse bahis konusu denetim hakkını kaybetme pahasına rekabet yasağının getirdiği kısıtlamaya tabi olmayabilecektir".

³⁰⁶ MİMAROĞLU, a.g.k., s.326

³⁰⁷ EREM, *Ticaret...*, s. 121

olduğunu ancak, yaptırımının TTY.m.173'den daha farklı olarak düzenlendiğini ileri sürmektedir³⁰⁸. MİMAROĞLU da bu görüşe katılmaktadır³⁰⁹. Komanditer ortağın, rekabet yasağını çiğnemesi halinde ise kendisine uygulanacak olan yaptırım, bu ortağın, ortaklığı denetim hakkını yitirmesidir³¹⁰.

Komanditer ortağın, ortaklıkla girmiş olduğu rekabet nedeni ile, yitirmiş olduğu denetim hakkı, sadece olağan denetim hakkıdır. Yoksa önemli nedenlerin ortaya çıkması halinde, her zaman başvurması olanaklı olan, olağanüstü inceleme ve denetim hakkı, ortaklıkla rekabete girişilmiş olsa dahi ortadan kalkmaz. Ancak, komanditer ortağın, yasanın kendisine tanıdığı rekabet hakkını MY.m.2'ye aykırı

³⁰⁸ Turgut KALPSÜZ, "Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Üyelerinin Şirketle Rekabet Teşkil Eden Davranışları", Hüseyin Cahit Oğuzoğlu'na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları N: 303, Ankara, 1972, s.354-355

³⁰⁹ MİMAROĞLU, a.g.k., s.326 "Gerçekten komanditer ortakların rekabet sayılan davranışları, komanditelerden farklı olarak, "şirket konusunu teşkil eden işlerle uğraşacak bir işletme açmak veya böyle bir işletme açan bir şahıs ile ortak olmak yahut bu mahiyette bir şirkete dahil olmak" şeklinde tesbit edilmiştir. Bu fiilin müeyyidesi ise, gene komandite ortaklar için konulan rekabet yasağına aykırı hareketin sonuçlarından(TTY.m.173) farklı olarak, "şirketin deafter ve evrakını inceleme hakkının kaybı" şeklinde ifade olunmuştur"; Aynı görüş ULUSOY, **Mukayeseli Şahıs...**, s.399 "Konu, TK.m.250/c.1 açısından ele alındığı takdirde,sanki komanditer ortak hakkında rekabet yasağının hiç mevcut olmadığı intibasına varılmaktadır. Nitekim, İsv.BK.'da komandit şirket faslında, komanditer ortağın rekabet yasağıyla ilgili bir hükme tesadüf olunmamıştır. Ancak, TK.m.250/c.2'de, hukuki tazmin şeklinde olmayan bir müeyyide getirilmiştir"

³¹⁰ Nisim FRANKO, "Ticaret Şirketlerinde Rekabet Memnuiyeti", Batider, ,C.XIII, S.1, 1985, s.59

olarak kullanıp, ortağı bulunduğu ortaklığın amacına zarar vermesi olanaksızdır. Aksi takdirde hakkın kötüye kullanımı söz konusu olur³¹¹.

ccc. Denetim Hakkının Yitirilmesine Neden Olan Davranışlar

TTY.m.250'ye göre, ".....komanditerler, şirket konusunu teşkil eden işlerle uğraşacak bir işletme açar veya böyle bir işletme açan bir şahıs ile ortak olur veyahut bu mahiyette bir şirkete dahil olurlarsa komandit şirketin evrak ve defterlerini incelemek hakkını kaybederler."

TTY.m.250 hükmünden açıkça anlaşılacağı gibi, komanditer ortakların işletme açmaları veya ortak olmaları denetim hakkının yitirilmesine neden olmaktadır.

İlk olarak komanditer ortaklar bir işletme açmaları durumunda, denetim haklarını yitireceklerdir. Yasa açılacak olan işletmenin ticari olup olmaması konusunda bir fark gözetmemiştir; her iki halde de denetim hakkının yitirilmesi söz konusudur³¹². Komanditer ortağın denetim hakkının yitirilmesinden sözedebilmek için ortaklık konusuna giren işin bir işletme çerçevesi içinde yapılması gerekir³¹³.

³¹¹ DOĞANAY, a.g.k., s.715

³¹² ÖÇAL, "Komanditer Ortağın Denetleme Hakkının Kaybı", Anadolu Üniversitesi İİBF.Dergisi, C.II, S.1, Ocak 1984, s.163

³¹³ ARSLANLI, Kollektif..., s.610

İkinci olarak komanditer ortaklar, herhangi bir kişi ile ortak olmaları ya da daha önceden kurulmuş bir ortaklığa ortak olarak girmeleri durumunda yine TTY.m.249'da yer alan denetim haklarını yitireceklerdir³¹⁴. Yasa, kurulmakta olan bir ortaklığa ortak olmayı ve kurulmuş olan bir ortaklığa ortak olmayı ayrı ayrı belirtmiş bulunmaktadır. Esasen böyle bir ayırıma gerek yoktur, çünkü denetim hakkının yitirilmesinin öngörülme nedeni, her iki tür ortaklık için de söz konusu olmaktadır³¹⁵. Ayrıca komanditer ortağın bir ya da birden fazla kişi ile ortak olması arasında da fark yoktur.

ddd. Denetim Hakkının Yitirilmesine Neden Olan Davranışların Niteliği

Türk Ticaret Yasası'nda rekabet yasağının koşulları, ortaklık türleri dikkate alınarak değil, rekabet yasağını oluşturan fiil ve davranışlar dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ortaklık lehine konulan rekabet yasağının amacı, ortağın fiil ve davranışları ile ortaklığı zarara uğratmasını engellemektir. Bu nedenle de komanditer ortak için rekabet yasağı olmadığı belirtilmekle birlikte, ortaklıkla rekabete giren ortağın denetim hakkını yitirmesinde de aynı temel düşünce yatmaktadır. Ancak, komanditer ortağın işletme açması ya da bir ortaklığa ortak olması her zaman denetim hakkını yitirmesine neden olmaz. Çünkü

³¹⁴ "Kooperatifler artık ortaklık sayılmadığından, komanditerlerin ortaklık konusunu oluşturan işlerle uğraşan bir işletme işleten bir kooperatife ortak olması hakkın kaybına neden olmaz"(ÖÇAL, "Komanditer...", s.163, dpn.10a)

³¹⁵ ÖÇAL, "Komanditer...", s.163

ortağın bu tür davranışlarının her zaman ortaklığın zararına bir durum yaratacağı düşünülemez.

TTY.m.250'ye göre, komanditerler ortaklık konusunu oluşturan işlerle uğraşacak bir işletme açar veya böyle bir işletme açan bir kişi ile ortak olur ya da aynı nitelikte bir ortaklığa katılırlarsa komandit ortaklığın evrak ve defterlerini inceleme hakkını yitirirler³¹⁶. Bu nedenle komanditerlerin, denetim haklarının yitirilmesine neden olan fiilerinin, ortaklığın konusuna giren bir iş olması gerekir. Ortaklığın konusuna girmeyen bir faaliyetin, ortaklığın çıkarlarına ters düşmesi düşünülemez. Denetim hakkının yitirilebilmesi için, denetim hakkının yitirilmesine neden olacak fiilerin, yalnızca ortaklık sözleşmesinde belirtilen ortaklık konusuna giren işlerden olması yeterli olmaz. Bu faaliyetin ayrıca , ortaklık tarafından fiilen yapılan işlerden olması gerekir. Diğer bir ifade ile rekabet kollektif ortaklıklarda olduğu gibi, komandit ortaklığın fiilen uğraştığı işlerle sınırlıdır³¹⁷, ortaklığın fiilen uğraşmadığı iş ve işlemlerde rekabete girişilmiş olması denetim hakkının yitirilmesi sonucunu doğurmaz.

Ayrıca, komanditer ortağın kendisinin dahil olduğu komandit

³¹⁶ "Komanditerin, azası bulunduğu şirketle aynı mevzuda iş yapan diğer bir komandit şirkete yine de komanditer sıfatıyla dahil olmasının murakabe hakkının kaybolmasını intaç etmemesi icabettiği düşünülebilirse de, kanunun ifadesinden bu hükmün, hususi şirketler de dahil, aynı mevzu ile uğraşan bilcümle şirketlere şamil olduğu anlaşılmaktadır"(EREM, **Ticaret...**, s.121, dpn.13)

³¹⁷ ARSLANLI, **Kollektif...**, s.610

ortaklıkla rekabete girmiş sayılabilmesi için, ortaklığın fiilen uğraştığı işlerle, aynı işletme çevresi içinde uğraşmış olması gerekir³¹⁸.

eee. Yitirilen Denetim Hakkının Kapsamı

Komanditer ortak, ortağı bulunduğu ortaklıkla rekabete girmesi halinde, yalnızca olağan denetim hakkını yitirir³¹⁹, yoksa önemli nedenlerin varlığı halinde, her zaman başvurma olanağına sahip bulunduğu olağanüstü denetim hakkı ortadan kalkmaz. MİMAROĞLU'na göre ise, komanditer ortak rekabet yasağı kapsamına girdiğinde TTY.m.249 ile kendisine tanınmış bulunan olağan ve olağanüstü denetim haklarının her ikisini de yitirmektedir³²⁰.

ÇAMOĞLU ise, komanditer ortakların komanditeler için öngörülen rekabet yasağının kapsamına giren bir işlemi yapmalarının sonucu, olağan denetim hakkının önemli ölçüde daralacağını

³¹⁸ DOĞANAY, a.g.k., C.I, s.715

³¹⁹ ARSLANLI, **Kollektif...**, s.610; DOĞANAY, a.g.k., C.I, s.715

³²⁰ MİMAROĞLU, a.g.k., s.327 "Başka bir deyimle, rekabet yasağı kapsamına girmek, komanditer ortağın, TK.m.249 ile kendisine tanınmış olan denetim hakkını ortadan kaldırır"; Aynı görüş ULUSOY, **Mukayeseli Şahıs...**, s. 400 "Yasaklamanın kapsamı TK.m.250 c.2'de "şirketin evrak ve defterlerini incelemek hakkının kaybı" şeklinde açıklanmıştır. Bu ifadenin, komanditerin denetim hakkını içeren TK.m.249'da geçen olağan ve olağanüstü denetimin her ikisini de kapsadığı şüphesizdir. Aksi takdirde, kanunun bir maddesinin men ettiği bir işe, yorumla imkan sağlanmış olurdu."

belirtmektedir ³²¹.

“TK.250. maddesi komanditer ortakların “şirketin evrak ve defterlerini inceleme hakkını” kaybedeceğinden bahsetmektedir. Oysa “murakabe” başlığı altında komanditerlerin denetim haklarının kapsamını öngören TK.249/I maddesinde “şirketin envanteriyle bilanço muhteviyatını ve bunların sıhhatini”, incelemeyen; TK.249/II maddesinde ise, “şirketin işlerinin ve mevcudunun “ incelenmesinden söz edilmektedir. Bu farklı ifadeler, komanditerlerin kaybedeceği hakkın kapsamı üzerinde farklı düşüncelerin ortaya atılmasına neden olmuştur” ³²².

fff. Denetim Hakkının Yitirilmesinin Önlenmesi ve Tekrar Kazanılması

TTY.m.250’de komanditer ortağın, ortağı bulunduğu ortaklıkla rekabete girmesi halinde, ortaklığın evrak ve defterlerini inceleme hakkını yitireceği belirtilmiş olmasına karşın, bu hükmün ortaklık sözleşmesine konulacak bir hükümlerle kaldırılması ya da yumuşatılması konusunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir³²³. Yasada bir yasak bulunmadığına göre, buna ilişkin bir sözleşme hükmü geçerli olacaktır.

³²¹ POROY-TEKİNALP-ÇAMOĞLU, a.g.k., s.190.”Şu halde komanditer ortağın yıl sonunda ortaklık bilançosunu ve kar zarar hesabını incelemek yetkisi devam etmektedir. TK.250.maddenin ifadesiyle komanditer sadece “şirketin evrak ve defterlerini” incelemek hakkını kaybeder”

³²² ÖÇAL, “Komanditer...”, s.164

³²³ ÖÇAL, “Komanditer...”, s.164

Komanditer ortağın denetim hakkını yitirmesinin nedeni diğer ortakların ve ortaklığın zarara uğramasının önlenmesidir. Bu nedenle de diğer ortakların kendi istekleri ile sözleşmeye böyle bir hüküm konulmasında bir sakınca bulunmamaktadır. Ayrıca sözleşmede buna ilişkin bir düzenleme olmasa bile, ortaklıkla rekabet eden komanditer ortağa denetim hakkı verilebilir ³²⁴.

Ortaklıkla rekabete girişen ve bunun sonucunda denetim hakkını yitiren komanditer ortak, rekabet oluşturan işleri bırakmakla veya rekabet oluşturan işlerle uğraşan ortaklıktan çıkmakla, yitirdiği denetim hakkını yeniden kazanır ³²⁵.

dd. Denetim Hakkının Sona Ermesi

Komanditer ortak, ortaklıktan ayrılır ise, TTY.m.249'da yer alan denetim hakkını yitirir ve yalnızca TTY.m.205'e dayanarak, ortaklık yöneticileri tarafından kendisine bilgi verilmesini isteyebilir. Ancak, komanditer de ortak sıfatını taşıdığından, ayrılan her ortak gibi gerektiğinde defterlerin ibraz ve teslimini mahkemeden isteyebilir(TTY.m.79, 80) ³²⁶.

³²⁴ ÖÇAL, "Komanditer...", s.164

³²⁵ DOMANIÇ, *Ticaret Hukuku...*, s.211; Osman KİPER, *Uygulamada Ticaret Şirketleri*, İstanbul, 1981, s.249

³²⁶ ARSLANLI, *Kollektif...*, s.609

ee. Denetim Hakkının Kullanılma Zamanı ve Yöntemi

Komanditer ortak, olağan denetim hakkını, yılda bir kez ve de ancak iş yılı sonunda ve iş saatleri içerisinde olmak üzere kullanabilir. Ancak bu sürenin sözleşme ile genişletilerek denetim hakkının yılda bir kez yerine daha kısa zaman aralıkları ile kullanılması olanaklıdır. Ayrıca ortak, denetim hakkını kullanırken, iyi niyet kurallarına(MY.m.2) ve ticari adetlere uygun davranmalıdır. Bu hak zarar vermek niyeti ile, uygun olmayan zamanlarda ve uygun olmayan şekilde kullanılamaz. Ortak, denetim hakkını iş saatleri içinde kullanmak zorundadır ve komanditer, bu hakkını, ortaklığın ve yöneticilerin çalışmalarını engellemeden kullanmalıdır.

Komanditer ortaklar, olağan denetim haklarını yalnızca hesap yılı sonlarında kullanabileceklerinden, iki hesap dönemi arasında ortaya çıkabilecek önemli nedenlerin varlığı halinde, komanditerlere ayrıca olağanüstü denetim hakkı tanınmıştır. Olağanüstü denetim hakkının zamanı ve sınırı yoktur. Komanditer ortak, olağanüstü denetim hakkını, önemli nedenlerin varlığı halinde, mahkemeye başvurarak her zaman kullanabilir.

ff. Bilgi Vermekle Yükümlü Olanlar

Komandit ortaklıklarda, ortaklara denetim haklarını kullanırken kimlerin bilgi vermekle yükümlü olacağı konusunda açık bir

düzenleme yoktur. Bilgi vermekle yükümlü olanlar ortaklık yöneticileridir.

Kollektif ortaklıklar konusunda anlattıklarımız komandit ortaklar için de geçerlidir. Bu konudaki açıklamalarımıza gönderme yapmakla yetiniyoruz ³²⁷.

gg. Tasfiye Halinde Denetim Hakkı

TTY.m.267'nin "Kollektif şirketlerin infisahına ve tasfiyesine ve ortakların şirketten çıkma ve çıkarılmasına dair olan 185-242.nci maddeler hükümleri komandit şirketlerde de tatbik olunur. Şu kadar ki, şirket mukavelesinde aksine bir hüküm bulunmadıkça komanditerin ölümü veya vesayet altına alınması şirketin infisahına mucip olmaz" hükmü karşısında, komandit ortaklıkların tasfiyesi halinde, kollektif ortaklıkların tasfiyesine ilişkin hükümler uygulanacağından; tasfiye halindeki kollektif ortaklıklarda ortakların denetim haklarını düzenleyen TTY.m.240 ve 241 hükümleri, komandit ortaklıklarda da uygulanır. Gerek komandite ve gerekse komanditer ortaklar bu haktan yararlanırlar.

Ortaklığın tasfiyesi durumunda, ortakların denetim hakları ile ilgili, daha önce kollektif ortaklıklarla ilgili olarak ayrıntılı açıklama

³²⁷ Bkz. s. 139

yapmıştık bu nedenle bu açıklamalarımıza gönderme yapmakla yetiniyoruz ³²⁸.

hh. Yönetimin Hesap Vermesi

Komandit ortaklıklarda da yönetici ortaklar, genel kurula hesap vermek zorundadırlar. BY.m.530'a göre yönetici ortaklar ile diğer ortaklar arasındaki ilişki vekalet olarak kabul edilmiş olup, BY.m.392'ye göre yönetici ortaklar da vekiller gibi ortaklar genel kuruluna hesap verirler ³²⁹.

C. Ortaklık Kararlarına Katılma

Ortakların, ortaklık kararlarına katılarak kollektif denetim haklarını kullanmaları kollektif ortaklıklarda olduğu gibidir.

5. Limited Ortaklıklarda Ortakların Ortaklığı Denetimi

A. Genel Olarak

TTY.m.548 ile, ortak sayısı yirmi ya da yirmiden az olan limited ortaklıklarda, ortaklara, bireysel olarak denetim hakkı verilmiştir. TTY.m.548 f.2'ye göre; "Ortakların sayısı yirmi ve yirmiden az olan limited şirketlerde, idare hak ve vazifesi bütün ortaklara ait değilse müdür sıfatını haiz olmayan ortaklar, Borçlar Kanunu'nun 531 inci

³²⁸ Bkz. s. 141

³²⁹ Bkz. s. 112

maddesinde yazılı haktan faydalanabilirler". Ayrıca ortakların diğer ortaklıklarda olduğu gibi, bireysel denetim haklarından ayrı olarak, ortaklığın ortaklaşa olarak alınacak kararlarında, yönetimi etkilemeleri de olanaklıdır. Bu nedenle ortak sayısı yirmi ve yirmiden az olan limited ortaklıklarda ortakların denetimini, bireysel denetim hakkı ve ortaklık kararlarına katılma olarak ikiye ayırabiliriz.

B. Bireysel Denetim Hakkı

a. Yönetim Hak ve Görevinin Bütün Ortaklara Ait Olması Durumunda

TTY.m. 540 f.1 gereğince, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, tüm ortaklar yönetim hak ve görevine sahiptir. Bu durumda tüm ortaklar müdür sıfatı ile ortaklığın işlerini yönetme ve ortaklığın temsili ile yükümlüdürler.

ÖÇAL'a göre, bu durumda her ortak, ortaklık yönetimine katılıp, ortaklığı temsil ettiğinden, yapılan işler hakkında bilgi sahibidir. Bu nedenle de, her ortak denetim olanağına sahiptir. Yasa koyucu da bu durumu göz önüne alarak, BY.m.531'de öngörülen denetim haklarından yararlanma olanağını, sadece müdür sıfatına sahip bulunmayan ortağa tanımıştır³³⁰.

BAŞTUĞ ise, ortaklığı yönetme hak ve görevinin bütün ortaklarca üstlenilmesi halinde de, ortakların tümünün denetim hakkının

³³⁰ ÖÇAL, "Limited Şirketlerde...", s.192

bulunması gerektiği; bu durumda bütün ortakların müdür sayılmalarına karşın, yine de denetim haklarının var olduğunun kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Aksi taktirde bütün ortakların mutlak bir ortaklık hakkından yoksun bırakılmış olacaklarını ve bu tür bir yorumun doğru sayılamayacağını ileri sürmektedir³³¹. Ancak, gerekçe doğru olsa bile bu tür bir yoruma katılmak olanaksızdır. Çünkü eğer yasa koyucu, müdür olan ortakların da böyle bir haktan yararlanmasını istemiş olsa idi, TTY.m.548 f. 2'de "müdür sıfatını haiz olmayan" ifadesine yer vermez idi. Yasa koyucu bu hüküm ile, müdür sıfatına sahip olan ortakları, BY.m.531 hükmünden yararlandırmak istemediğini açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

Müdür sıfatını taşımayan ortak denetimi kendisi yapabileceği gibi, bu hakkını yasal temsilcisi ya da bir uzman aracılığı ile de kullanabilir. Ortağın mirasçısı da bu hakka sahiptir.

Ortağa ve özellikle de onun yerine hareket edecek bir üçüncü kişiye BY.m.531'de yer alan geniş bir denetim hakkının verilmesi doğru olur mu? Adi ortaklıklarda ortakların denetim hakkının sınırsız olması doğrudur. Çünkü ortaklar aralarında yapacakları bir sözleşme veya alacakları bir karar ile ortaklığı yönetme yetkisini bir ya da birkaç ortağa ya da üçüncü bir kişiye bırakırlar. Bunu olası kılan ise aralarındaki güvendir. Ortaklar yönetim dışında kalsalar bile sınırsız sorumlulukları vardır. Ayrıca ortaklığa karşı özen ve özel bir ilgi göstermek zorundadırlar. BY.m.526'ya göre, adi ortaklardan hiçbiri kendi hesabına ortaklığın amacına aykırı veya zarar verici işlem yapamaz. Ayrıca, ortak

³³¹ BAŞTUĞ, a.g.k., s.220

bir amacı gerçekleştirmek için biraraya gelen ortaklar, bu amacı gerçekleştirmek için çalışmaları ve buna aykırı davranışlardan kaçınmaları gerekir. Geniş denetim hakkına sahip ortağın, BY.m.528 ile ortaklığa ait sırları kötüye kullanması engellenmek istenmiştir.

Oysa limited ortaklıklarda ortaklar, yasal bir zorunluluk olarak ortaklığa karşı ne bir özen ne de özel bir ilgi göstermek zorunda değildirler. Ayrıca, limited ortaklık ayrı bir tüzel kişiliğe sahip bulunduğu için, ortakların çıkarları ile ters düşebilecek kendi çıkarları vardır. Bu nedenle yönetici olmayan ortağın denetim hakkını kullanmak istemesi halinde , ortakların çıkarları söz konusu olduğunda komanditer ortaklıklara ilişkin düzenlemelere benzer bir düzenleme ile denetim hakkının sınırlandırılması gerekir. Çünkü ortağın sorumluluğu sınırlıdır. Bu durumda ortaklığın çıkarları belli bir gizlilik gerektirebilir. Bu nedenle komandit ortaklıklarda olduğu gibi ortaklıkla rekabete giren komanditer ortağın denetim hakkını yitireceğine dair TTY.m.250'de öngörülen benzer bir hükmün limited ortaklıklarda rekabet yasağını düzenleyen 547.madde içinde de öngörülmesi gerekirdi.

b. Yönetim Hak ve Görevinin Bütün Ortaklara Ait Olmaması Durumunda

TTY.m.248 f.2 hükmü karşısında, yönetim hak ve görevinin bütün ortaklara ait olmaması durumunda, müdür sıfatına sahip olmayan ortaklar, BY.m.531 hükmünden yararlanabilirler. BY.m.531'e göre her ortağın, ortaklığın işleri hakkında şahsen bilgi alma, ortaklık

defterlerini ve evrakını inceleme ve ortaklığın mali durumuna ait kendileri için bir özet çıkarmak hakları vardır.

Ortaklara tanınan bu denetim hakkı sınırlandırılmaz, ortaklık sözleşmesine bu yolda bir hüküm konulamaz, konulmuş olsa bile geçersizdir.

Ortaklar, müdürler tarafından, denetim haklarının kullanılmasına engel olunması durumunda, mahkemeye başvurabilirler.

TTY.m.539 f.1(3)'e göre, esas sözleşme ile, ortak sayısı yirmi olan ya da yirmiyi geçmeyen limited ortaklıklarda, denetçi seçilmesi öngörülebilir. Bu durumda, denetçinin görevlendirilmiş olması, müdür olmayan ortakların denetim hakkını ortadan kaldırmaz ³³².

BY.m.531'de yer alan ortakların denetim hakları ile ilgili olarak, adi ortaklıklar konusunda ayrıntılı olarak açıklama yapmış olduğumuz için, bu açıklamalarımıza yollama yapmakla yetiniyoruz ³³³.

C. Ortaklık Kararlarına Katılma

Diğer tüm ortaklıklarda olduğu gibi limited ortaklıklarda da ortaklar bireysel denetim haklarının yanısıra, bireysel denetim haklarını kullanarak elde ettikleri bilgilerden de yararlanarak, ortaklığın ortaklaşa kararlarına katılarak bir tür kollektif denetim haklarını kullanabilirler ve yönetimin iş ve işlemlerini denetleyebilirler.

³³² ÖÇAL, "Limited Şirketlerde...", s.193

³³³ Bkz. s.96

SONUÇ

Ortaklıklara baktığımızda, denetleme faaliyetlerinin diğer faaliyetlerden ayrıldığını açıkça görebiliriz. Her iktisadi faaliyette birbirini izleyen üç aşama söz konusudur. Bunları planlama, yönetim ve denetim olarak belirtebiliriz.

Denetim ortaklıklarda çok önemlidir. Ortaklar, ortaklığa sermayelerini koymakta ve buna karşılık çıkar elde etmeyi ummaktadırlar. Bu nedenle ortakların, sermayelerini bağladıkları ortaklığı yakından tanımak istemeleri doğaldır. Ortakların ortaklığı tanımaları ise ancak ortaklığın denetimi ile olasıdır.

Denetimi şu şekilde tanımlayabiliriz: Denetim, mevcut projeleri ve hazırlıkları gözden geçirmek, gerektiğinde bunların uygulanmasını engellemek ; işlemlerin gerçekleşmesinde hazır bulunarak gözlemek, önceden yapılanları analiz etmek, elde edilen bilgilere dayanarak hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılamadığını ve yapılan iş ve

işlemlerde herhangi bir usulsüzlük olup olmadığını saptamaktır.

Denetim ortaklık yönetimine ya da gözetimine ilişkin olabilir. Yönetime ilişkin bir denetim, hataları araştırmaktan çok yöneticilerin iş ve işlemlerine gerekçe oluşturmanın ötesine gidemez. Ortaklığın gözetimine ilişkin olarak yapılan denetim ise ya bir organ ya da ortaklar tarafından yapılabilir..

Denetimin konusunu, özellikle, ortaklığın mali konularına ilişkin muhasebe kayıtları, tüm yazılı belgeleri, ortaklığın gözlenebilen iş ve işlemleri ve maddi olmayan veriler oluşturur.

Denetimin amacı, ortaklığın ilgi çevrelerinin çıkarlarının korunmasıdır. Ortaklığın ilgi çevresini başta ortaklar olmak üzere, ortaklığın alacaklıları, yöneticileri ve devlet olarak sıralayabiliriz. Özellikle ortaklar tarafından yapılan denetim ile arzulanan, ortaklık amacının gerçekleşip gerçekleşmediği ya da hangi ölçülerde gerçekleştiğidir.

Yasa koyucu, her ortaklık tipi için denetim konusunu farklı şekilde düzenlemiştir. Özellikle de ortakların denetim haklarına ilişkin düzenlemeler, ortaklıklarda denetim organının olup olmaması; denetim organının olmaması durumunda ise ortakların sorumluluklarının bulunup bulunmaması noktalarında farklılıklar göstermektedir. Yasa koyucu, denetim organı bulunmayan ortaklıklarda ortakların denetim haklarını daha kapsamlı olarak düzenlemiş özellikle

de sınırsız sorumluluğa sahip ortaklara geniş denetim hakları tanımıştır.

Yasa koyucu, genel yasa niteliğinde olan Borçlar Yasası ile adi ortaklık ortaklarının denetim haklarını düzenlemiştir. Adi ortaklıklarda, yönetim yetkisine sahip olmasa bile her ortağın, ortaklık işlerinin nasıl gittiği hakkında bilgi almağa ve ortaklığın defterlerini ve evrakını incelemeğe ve kendisi için bir hesap özeti çıkarmağa hakkı vardır.

Türk Ticaret Yasası'nın kollektif ortaklıklarda ortakların denetim haklarına ilişkin düzenlemeleri de Borçlar Yasası'ndaki düzenlemelere benzemektedir; tek fark kollektif ortaklıklarda denetime konu olacak evrak ve kayıtlar Türk Ticaret Yasası'nda garanti edilmiştir. Kollektif ortaklıklarda da, ortaklar, yönetim yetkisine sahip olmasalar bile ortaklık işlerinin gidişi hakkında bizzat bilgi edinmek ve bunlara göre, kendisi için ortaklığın mali durumunu gösterecek bir hesap durumu belgesi düzenleme hakkına sahiptir.

Komandit ortaklıklarda ise, ortaklar arasındaki farklılık, ortakların denetim haklarının da farklı olarak düzenlenmesine neden olmuştur. Komandite ortakların denetim hakları, aynı kollektif ortaklık ortaklarınıninki gibidir. Komanditer ortakların denetim hakları ise, sınırlı sorumlulukları dikkate alınarak sınırlandırılmıştır. Komanditer ortakların olağan ve olağanüstü olmak üzere iki tür denetim hakları sözkonusudur. Komanditer ortaklar, olağan denetim haklarına dayanarak, iş yılı sonunda ve iş saatleri içinde ortaklığın envanteri ile

bilanço içeriğini ve bunların gerçekliğini incelemeye yetkilidir. Bu incelemeyi bizzat yapabileceği gibi, bilirkişiye de yaptırabilir. Ayrıca komanditer ortaklar olağanüstü denetim haklarına dayanarak, önemli nedenlerin bulunması durumunda, mahkemeye başvurarak ortaklığın işlerinin ve mevcudunun bizzat veya bilirkişi aracılığı ile incelenmesi konusunda izin verilmesini isteyebilirler.

Ortak sayısı yirmi ya da yirmiden az olan limited ortaklıklarda, yönetim hakkı ve görevi bütün ortaklara ait değil ise, müdür sıfatı bulunmayan ortaklar, Borçlar Yasası'nca adi ortaklık ortaklarına tanınmış olan denetim hakkından yararlanabilirler.

Ayrıca tüm ortaklıklarda ortaklar, kendilerine tanınan bireysel denetim haklarının yanında ortaklığın alınacak kararlarına, yasa ve sözleşme hükümlerine uygun olarak katılarak kollektif bir denetim hakkı kullanma olanağına da sahiptirler.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, denetim organı bulunmayan ortaklıklarda, ortakların denetim haklarına ilişkin düzenlemeler, denetim organına sahip ortaklıklardakine oranla daha kapsamlıdır. Bu düzenlemelerde yer alan haklarla ilgili olarak gerek hakkın sahibi, gerek se bir uzman eliyle kullanılıp kullanılmayacağı ve de özellikle ortakların mirasçılarının bu haklarını kullanmaları konusunda bazı eleştirilerimiz olmakla birlikte, bu düzenlemeler ortaklara geniş bir denetim olanağı sağlamaktadırlar.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AEBY Pierre : **Cours De Droit Commercial Suisse**, Vme Edition, Fribourg, 1947
- AKTUĞLU M.Ali : **Denetleme ve Revizyon**, İzmir, 1973
- ANSAY Tuğrul : **"Anonim Şirketin Murakabesi Yolları"**, Batider, C.I., S.1, Ocak,1961
- ANSAY Tuğrul : **Çağdaş Anonim Şirketlerin Sorunları ve Türk Anonim Şirketleri(Bir Anketin Sonuçları)**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971
- ARSEVEN Haydar : **Ticaret Kanununun Getirdiği Yenilikler, Umumi Hükümler ve Şirketler(Kara,Deniz ve Sigorta Hukuku Bakımından)**, İstanbul, 1960
- ARSLANLI Halil : **Anonim Ortaklıklar, Umumi Hükümler C.I, B.3.**, İstanbul, 1960.
- ARSLANLI Halil : **Kollektif ve Komandit Ortaklıklar**, B.2, İstanbul, 1960
- ATAMAN Ümit : **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, B.8, İstanbul, 1994

- ATASOY Ömer Adil : **Anonim Ortaklıkların Denetlenmesinde Hakim Olan Esaslar ve Türk Hukukunda Denetleme Organının Görevleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları N:65, İİBF Yayınları N:19, Eskişehir, 1984.
- BASTIAN Daniel
GERMAIN Michel : **"France", Jura Europae, Droit des Sociétés**, Tome II, Germany, 1994
- BAŞBUĞOĞLU Tarık : **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, Açıklamalar İçtihatlar**, C.I, Ankara, 1988
- BAŞTUĞ İrfan : **Şirketler Hukukunun Temel İlkeleri**, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları N:64/44, İzmir 1974
- BEKTÖRE Sabri-SÖZBİLİR Halim: **Muhasebe İlkeleri ve Uygulaması**, Eskişehir, 1990
- BEKTÖRE Sabri
BENLİGİRAY Yılmaz : **Envanter ve Bilanço**, Eskişehir, 1994
- BİLGE Necip : **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971
- BİLGİŞİN Şevket Memedali : **Ticaret Hukuku Prensipleri, Şirketler Hukuku İkinci Kitap**, İstanbul, 1950
- BLONDIAUX Jean
MASQUELIN Jean
DELREÈ Gui : **Code De Commerce**, Bruxelles, 1970

- CHAPUT Yves : **Code De Commerce, Codes Dallos, Quatre-Vingt-Septième Édition, Edition Dalloz, Paris, 1991-1992**
- ÇAMOĞLU Ersin : **"Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulunun Yıllık Raporu Hakkında Düşünceler", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XVII, S.12, Mart 1971**
- ÇAMOĞLU Ersin : **Kollektif Ortaklıkta Haklı Sebep Kavramı ve Ortağın Haklı Sebeplerle Çıkarılması, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından N:2169, Hukuk Fakültesi N:484, İstanbul, 1976**
- DABIN Léon
MOURY Anne Benoit : **"Belgique", Jura Europea, Droit Des Sociétés, Germany, 1994**
- DAEPPEN Oscar : **Le Code Fédéral Des Obligations, Articles 1 à 551, Édition Française par Charles REYMOND, Zurich, 1937**
- DALAMANLI Lütfü
KAZANCI Faruk
KAZANCI Muharrem : **İlmi ve Kazai İçtihatlarla Açıklamalı Borçlar Kanunu, C.IV., İstanbul, 1990**
- DELVAUX Bernard : **"Luxembourg", Jura Europae, Droit Des Sociétés, Germany, 1994**
- DOĞANAY İsmail : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.I-II, B.3, Ankara, 1990**

- DOĞANAY İsmail : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.I, B.2, Ankara, 1981,
- DOMANIÇ Hayri : **Ticaret Hukuku Dersleri Adi Kollektif ve Komandit Şirketler**, İstanbul, 1965
- DOMANIÇ Hayri : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi Adi Şirketler, Kollektif, Komandit Şirketler**, C.I, İstanbul, 1988
- ENGEL Pierre : **Contrats De Droit Suisse**, Berne, 1992
- ERDEM Nafiz : **Türk Borçlar Kanunu Şerhi ve Davaları, Özel Hükümler Madde:355-544**, Adana, 1990,
- EREM Turgut S. : **Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1965
- EREM Turgut : **Ticaret Hukuku Prensipleri**, C.II, B.7, İstanbul, 1979
- ERİŞ Gönen : **Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Ticaret Şirketleri**, C.I, Ankara, 1987
- ERÜRETEN Bahir Mazhar : **Açıklamalı Uygulamalı İçtihatlı Anonim Şirket Davaları**, İstanbul, 1988
- FRANKO Nisim : **"Ticaret Şirketlerinde Rekabet Memnuiyeti"**, Batider, C.XIII, S.1, 1985
- GARCIN William-STURM Fritz : **Codes Allemands, Code Civil, Code De Commerce, Traduits En Français**, Paris, 1967
- GUHL Théo-KUMMER Max : **Société Simple, II, Associés Et Rapports Entre Associés, Fiches Juridiques Suisses, No.677**,

Section VIII

- GUHL Théo : **Société En Commandite, III, Les Rapports Des Associés Entre Eux, Fiches Juridiques Suisse, No.758, Section VIII**
- GÜREDİN Ersin : **"İşletmelerde Denetim Fonksiyonu", İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, C.III., S.1, Nisan 1974**
- HEFERMEHL Wolfgang
FEZER Karl Heinz : **"Allemagne", Jura Europea, Droit Des Sociétés, Germany, 1994**
- HEINEN Marc
DENNEWALD Emile : **Eléments De Droit Commercial, Luxembourgeois, Les Sociétés Commerciales, 2e Édition, Luxembourg-Bruxelles, 1986**
- HEMARD Jean
TERRE François
MABILAT Pierre : **Status Des Sociétés Commerciales, Tome Premier, Paris, 1972**
- HİRŞ Ernest : **Notlu Ticaret Kanunu, Birinci Kitap, Ankara-İstanbul, 1946**
- HİRŞ Ernest : **Ticaret Hukuku Dersleri, İstanbul Üniversitesi Yayınları N:291, Hukuk Fakültesi N:41, B.2., İstanbul, 1946**
- HİRŞ Ernst E.
(Çev.Galip MUSTAFA) : **Türk Ticaret Kanunu Esaslarına Göre Ticaret**

Hukuku, İstanbul, 1935

HOPT Claus-BUMBACH Adolf J.

DUDEN Konrad : **Handelsgesetzbuch, mit GmbH&Co., Handelsklauseln, Bank-und Börsenrecht, Transportrecht(ohne Seerecht), 29.Auflage, München, 1995**

İMREGÜN Oğuz

: **Anonim Ortaklıklar, B.4., İstanbul, 1989**

İMREGÜN Oğuz

: **Kollektif Komandit ve Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklıklar, İstanbul, 1989**

KABAALIOĞLU Haluk A.

: **"Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Finansal Bilgi Alma Hakkı", Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl.6., C.III-IV, S. 21-22, Ağustos-Kasım 1980**

KALPSÜZ Turgut

: **"Anonim Şirketlerde İdare Meclisi Üyelerinin Şirketle Rekabet Teşkil Eden Davranışları", Hüseyin Cahit Oğuzoğlu'na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları N:303, Ankara, 1972**

KARAYALÇIN Yaşar

: **Muhasebe Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuk Araştırma Enstitüsü Yayınları, B.2, Ankara, 1988**

KARAYALÇIN Yaşar.

: **Ticaret Hukuku, Şirketler Hukuku, C.I, B.2, Ankara, 1973**

KİPER Osman

: **Uygulamada Ticaret Şirketleri, İstanbul, 1981**

- LARENZ Karl : **Bürgerliches Gesetzbuch, BeurkundungsG, AGB-Gesetz, Wohnungseigentumsgesetz, 26.Auflage, München, 1982**
- LASSERRE Claua : **Le contrôle de la gestion, l'examen de la situation et le secret des affaires dans les sociétés du CO, Étude de Droit Privé Suisse, Lausanne, 1945**
- Le GALL Jean Pierre : **Droit Commercial, Les Groupements Commerciaux, Douzième édition, Paris, 1990,**
- LEMEUNIER Francis : **Principes Et Pratiques Du Droit Des Sociétés, Dans Le Marché Commun, Paris, 1967**
- LURKIN Paul
DESCENDRE Nadine : **Lois Coordonées Sur Les Sociétés Commerciales, (Coordination Officieuse Au 13 Avril 1995), Bruxelles, 1995**
- MARMOL Charley Del
DABIN Léon : **"Belgique", Jura Europaes, Droit Des Sociétés, Paris, 1966**
- MERLE Philippe : **Droit Commercial, Sociétés Commerciales, Paris, 1988,**
- MİMAROĞLU Sait Kemal : **Ticaret Hukuku, İşletme Hukuku Ticari Ortaklıklar Hukuku, C.2, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972**

- MOROĞLU Erdoğan : "Anonim Ortaklıkta Özel Denetçi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1976, s.1-4, Özel Sayı, 1977
- MOROĞLU Erdoğan
DURAL Mustafa (Çev.) : Son Değişiklerle Alman Ticaret Kanunu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları
- OLGAÇ Senai : Kazai ve İlmi İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Ankara, 1976
- ÖÇAL Akar : "Fransız ve İsviçre Hukuklarında Komanditer Ortağın Denetleme Hakkı", İktisat ve Maliye Dergisi, C.XXXVIII, S.9, Aralık 1981
- ÖÇAL Akar : "Adi Şirketlerde Ortakların Denetleme Hakkı", İktisat ve Maliye Dergisi, C.29, S.10, Ocak, 1983
- ÖÇAL Akar : "Adi Şirketlerde Rekabet Yasağı", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, C.XVIII, 1981, S.2, 1981
- ÖÇAL Akar : "Kollektif Şirketlerde Ortakların Denetleme Hakkı, Fransız Hukuku Üzerine Bir İnceleme", Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, C.V, S.2, 1987
- ÖÇAL, Akar : "Limited Şirketlerde İç Denetleme", Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, C.VII., S.2, Haziran 1971

- ÖÇAL Akar : "Komanditer Ortağın Denetleme Hakkının Kaybı", Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi, C.II, S.1, Ocak 1984
- ÖZMEN Selahattin : "Sermaye Teşekkülü Mevzuunda Şirketlerin İdaresini Kontrol", İktisat ve Maliye Dergisi, C.VI., S.5, 15 Ağustos 1959
- PATRY Robert : Précis De Droit Suisse Des Sociétés, Volume I, Les Nations Fondamentales Les Sociétés Sans Personnalité Juridique, Berne, 1976
- POROY Reha
TEKİNALP Ünal
ÇAMOĞLU Ersin : Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, B.6, İstanbul, 1995
- REYNAUD Charles
BORDOUL Jacques
ROSSEL Virgile : Status Des Sociétés Commerciales, Paris, 1967
: Code Civil Et Code Des Obligations, II Code Des Obligations, 8e édition, Lousanne, 1957
- SCHETTER Paul
LAMBERT Claude : Les Codes Larcier, Bruxelles, 1990
- SCHNEIDER A.-FICK S. : Commentaire du Code fédéral des Obligations du Mars 1911, II me Volume, Adapte en Francais Par Max E.Porret, Neuchatel, 1916
- SCYBOZ Georges
GILLIÉRON Pierre Robert : Code Civil Suisse Et Code Des Obligations Annotés, Cinquième édition mise à Jour,

Loussanne, 1993

- SOYGÜR Nevin : **Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1989
- SUNGUR Hasan Halis : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi ve Tatbikat ve İlgili Mevzuat, Ticaret Şirketleri, C.II**, İstanbul, 1959
- TANDOĞAN Haluk (Çev.) : **İsviçre Borçlar Kanunu, Kısım III-V ve Haksız Rekabete Dair Federal Kanun**, Ankara, 1958
- TARAY Haydar SENGİR Turgut : **"Adi Şirket Hükümleri ve Tatbikatı"**, İstanbul Barosu Dergisi, C.XLIV, S.1-2, 1970
- TEKİL Fahiman : **Şirketler Hukuku Limited Şirketler ve Kooperatifler, C.III**, İstanbul, 1974
- TEKİL Fahiman : **Şirketler Hukuku, Anonim Şirketler, C.II**, İstanbul, 1974
- TEKİL Fahiman : **Şirketler Hukuku, Genel Bilgiler, C.I, B.2**, İstanbul, 1976
- TEKİNALP Ünal : **"İşletme İlgililerinin Finansal Bilgi Elde Etme Hakkı"**, Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl 6, C III-IV, S. 21-22, Ağustos-Kasım 1980
- TEOMAN Ömer : **"Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı Üstüne"**, İktisat ve Maliye Dergisi, C.XVIII, S. 1, Nisan 1971
- TERCIER Pierre : **La Partie Spéciale Du Code Des Obligation**,

Zurich, 1988

- TOKSAL Baki : **Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C.II, Vize, 1991**
- TOSUN Kemal : **İşletme Yönetimi Genel Esaslar, B.6., Ankara, 1992**
- TÜRKER Kaya : **Türk Hukukunda Kollektif Şirket, Ankara, 1980**
- TÜZÜN Necat : **Şirketler Hukuku Dersleri, Gazi Üniversitesi Yayın N:19, İİBF Yayın N:16, Ankara, 1983**
- UÇAR Salter : **Tüm Şirketlerde Fesih ve Tasfiye, Kurulması-Faaliyetleri, Çıkma ve Çıkarılma Halleri , Dağılma Sebepleri, İstanbul, 1996**
- ULUSOY Yılmaz : **Mukayeseli Şahıs Şirketleri, Ankara, 1977**
- ULUSOY Yılmaz : **Vergi Usul Kanununda Türk Ticaret Kanununda ve Özel Kanunlarda Ticari Defterler, Ticari Belgeler, Bunlardan Doğan Mali, Hukuki, Cezai Sorumluluklar, Ankara, 1981**
- : **Alman Limited Ortaklıklar Yasası, İnternet, Sunsite.informatik.RWT-Aachen.DE/ Knowledge /germanlaws**
- **Bağımsız Denetleme Çalışması ve Raporlanmasının İlke ve Kuralları**
- **Bağımsız Denetleme Kuruluşları Ve Denetçilerine İlişkin Genel Esaslar**

----- Code Des Obligations Du Mars 1911 Etat le
1er Janvier 1996, Berne, 1996

----- Droit Des Sociétés: Les Lois De 7 Et 13 Avril
1995, Bruxelles, 1995

----- : **Handelsgesetzbuch, einschließlich
Seehandelsrecht Gesellschaftsrecht-
Wertpapierrecht, Gütertransportrecht-
Wettbewerbsrecht, Textausgabe mit
Verweisungen und Sachverzeichnis, 66.,
völing neubearbeitete Auflage, Stand: 1
October 1986, München, 1986**

----- Les Codes Larcier, Tome I Droit CIVIL,
Judiciaire et Commercial, Complement 1992,
I, Bruxelles, 1992

----- : **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Milliyet
Yayını, C.I, İstanbul, 1992**

----- **Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış
Denetleme Hakkında Yönetmelik**

----- **Yargıtay Kararları Dergisi, C.VI., S.4, Nisan
1980**

----- **Yargıtay Kararları Dergisi C.XIII, S.7,
Temmuz, 1987**